

บทที่ ๑

บทนำ

หลักการและความเป็นมา

จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีชาวไทใหญ่เป็นประชากรกลุ่มชาติพันธุ์หลักอันดับสองรองจากกะเหรี่ยง แต่ในการยอมรับทั่วไปถือได้ว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นอัตลักษณ์เด่นของชาวแม่ฮ่องสอน ทั้งนี้ ชาวไทใหญ่มีบทบาททั้งในด้านการเกษตร แรงงาน ธุรกิจการค้า การท่องเที่ยว สังคมวัฒนธรรม การเมืองปกครองท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องยาวนานไม่ต่ำกว่าสองร้อยปี ถือได้ว่าเป็นกลุ่มชนที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาจังหวัดและประเทศ ทั้งนี้ ชาวไทใหญ่ได้อาศัยทุนทางสังคมวัฒนธรรมเป็นพลังขับเคลื่อนสำคัญในกิจการต่างๆ มากมาย ประเพณีกันต่อ หรือการขอขมาลาโทษของชาวไทใหญ่ ก็ถือได้ว่าเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรม เป็นทุนทางสังคมวัฒนธรรมหนึ่งที่มีการสืบสานมาจนถึงปัจจุบัน

ประเพณีกันต่อ หรือพิธีขอขมาของชาวไทใหญ่ เป็นประเพณีสำคัญที่ชาวไทใหญ่นิยมปฏิบัติกันในเดือนห้า (เมษายน) และเดือนสิบเอ็ด (ตุลาคม) เป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมายาวนานไม่ต่ำกว่าร้อยห้าสิบปี ตั้งแต่ชาวไทใหญ่ในประเทศไทยอยู่ในรัฐฉาน จนกระทั่งเกิดภาวะแร้นแค้นทางเศรษฐกิจ และภัยสู้รบจากสงครามกลางเมืองในพม่า ชาวไทใหญ่จำนวนมากจึงอพยพเข้าสู่ประเทศไทย ซึ่งความเชื่อและพิธีปฏิบัติตามพิธีกันตอดังกล่าว ก็ได้ติดตามมาด้วย

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันประเพณีกันต่อมีความแตกต่างไปจากในอดีตเป็นอย่างมาก ทั้งในเรื่องรูปแบบ บางพื้นที่โดยเฉพาะในเขตเมืองประเพณีนี้ก็หายไปแล้ว บางที่ก็มีการดัดแปลงผสมผสานกับประเพณีรดน้ำดำหัวของไทย บางที่ก็รักษารูปแบบเดิมไว้ได้ค่อนข้างดี ในขณะที่เรื่องความสัมพันธ์ทางสังคม และคุณค่าความหมาย ก็มีการปรับเปลี่ยนไปอย่างหลากหลาย¹ แต่ทั้งหมดนี้ ยังไม่พบว่ามีการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาองค์

¹ จากการสัมภาษณ์นายประเสริฐ ประดิษฐ์ ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน และที่ปรึกษาศูนย์ไทใหญ่ศึกษา วิทยาลัยชุมชน จังหวัดแม่ฮ่องสอน เมื่อ ๒๕ เมษายน ๒๕๕๖ พบว่า ยังไม่มีการศึกษารวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องนี้ และในช่วงสิบปีที่ผ่านมา ประเพณีกันต่อได้เลือนหายไปจากหลายชุมชนไทใหญ่ โดยเฉพาะชุมชนในเขตตัวเมืองแม่ฮ่องสอน ในขณะที่หลายแห่ง เช่นในตัวเมืองอำเภอปางมะผ้า ก็มีการผสมผสานระหว่างการรดน้ำดำหัวแบบไทยเข้าไป นอกจากนี้ จากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมของผู้เสนอโครงการพบว่า ยังมีความหมายบางอย่างที่เปลี่ยนไป สิ่งของที่ใช้ในพิธี สมัยแรกๆ เอาดอกไม้ไผ่ร้อยข้าวปลาอาหารพร้อมเทียนและดอกไม้ สามสิบสี่สิบปีต่อมาเริ่มจัดใส่ถาด ใส่พาน มีการทำขนมห่อใบตอง ปัจจุบันเปลี่ยนมาใช้อาหารกึ่งสำเร็จรูป น้ำหวาน ขนมกรุบกรอบใส่ถาดโฟมมากขึ้น เป็นต้น นอกจากนี้ จากการสัมภาษณ์แม่เฒ่าลีน ไม่มีเชื้อสกุล อายุประมาณแปดสิบปี บ้านสบป่อง อำเภอปางมะผ้า เมื่อ ๒๔ เมษายน

ความรู้ใหม่ที่จะนำไปสู่ความเข้าใจเรื่องการเปลี่ยนแปลงชีวิตผู้คน วัฒนธรรมประเพณีที่จะเอื้อต่อการวางแผนต่อการจัดการทางวัฒนธรรมเรื่องนี้ให้สอดคล้องกับยุคสมัย และประโยชน์สุขต่อสังคมโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมกับประชาชนและชุมชนในฐานะเจ้าของวัฒนธรรม ผู้วิจัยจึงได้เสนอโครงการวิจัยฉบับนี้เข้ามา โดยมุ่งหวังว่าโครงการนี้จะสร้างให้เกิดการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับพิธีกันตอของชาวไทใหญ่ ในรูปแบบพื้นที่ทางสังคมวัฒนธรรมที่มีความซับซ้อน เชื่อมโยงกับชนกลุ่มต่างๆ เชื่อมโยงกับการพัฒนาของรัฐและระบบทุนนิยมอย่างมีนัยยะสำคัญ ซึ่งจะช่วยเปิดมุมมองความเข้าใจวัฒนธรรมไทใหญ่ในมุมมองของ "อำนาจ" และการตีความจากคนในชุมชนที่เป็นเจ้าของวัฒนธรรมได้มากขึ้น

วัตถุประสงค์

- ๑ เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับพิธีกันตอของชาวไทใหญ่ ในรูปแบบพื้นที่ทางสังคมวัฒนธรรมที่มีความซับซ้อน เชื่อมโยงกับชนกลุ่มต่างๆ เชื่อมโยงกับการพัฒนาของรัฐและระบบทุนนิยมอย่างมีนัยยะสำคัญ
- ๒ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลทางศิลปวัฒนธรรมของพิธีกันตอ อันเป็นการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์อย่างหนึ่งของชาวไทใหญ่ ซึ่งเป็นชนกลุ่มหนึ่งในสังคมไทย เพื่อเอื้อต่อการสืบสานต่อไปอย่างมีระบบ
- ๓ เพื่อค้นหาบทบาทหน้าที่ คุณค่า และความหมายทางสังคมของพิธีกันตอ นับจากอดีตถึงปัจจุบัน โดยเน้นวิธีคิดมุมมองของคนในชุมชนท้องถิ่น โดยเฉพาะเยาวชนคนรุ่นใหม่ เชื่อมโยงกับบริบทการพัฒนาในพื้นที่

คำถามหลักในการวิจัย

ในบริบทการพัฒนา "พิธีกันตอ" ซึ่งเป็นพิธีขอขมาผู้เฒ่าผู้แก่ตามประเพณีของชาวไทใหญ่ เป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่ชาวไทใหญ่จัดความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางการผลิต ผ่านกระบวนการสร้าง /ช่วงชิงความหมายกับชนกลุ่มต่างๆ ทั้งกับชนกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน กับชนกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ กับคนที่มีสถานะทางเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรมใกล้เคียงกัน และกับคนที่มีสถานะทางเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรมแตกต่างกันอย่างไร

๒๕๕๖ บอกเล่าว่า ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างคนที่เดินทางไปกันตอก็เปลี่ยนไป เป็นแบบตัวใครตัวมัน ไม่นิยมไปเป็นกลุ่มอย่างสมัยก่อน

และกระบวนการสร้าง/ช่วงชิงความหมายดังกล่าวมีความคล้ายคลึงหรือแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่และยุคสมัย (space and time) อย่างไรบ้าง อะไรเป็นเงื่อนไขสำคัญของการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณาจากมุมมองของเยาวชน คนหนุ่มสาวไทใหญ่รุ่นใหม่ และจากกระบวนการสร้าง/ช่วงชิงความหมายดังกล่าว ได้เกิดผลกระทบต่อคนไทใหญ่ในแต่ละชุมชนอย่างไรบ้าง

กรอบแนวความคิดของการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาแนวมานุษยวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Anthropology) โดยอาศัยแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ๔ แนวคิด ได้แก่แนวคิดเรื่อง แนวคิดเรื่องของการกลายเป็นเมืองและโลกาภิวัตน์ แนวคิดเรื่องการศึกษาวัฒนธรรมในมิติมานุษยวิทยา แนวคิดเรื่องอำนาจและอุดมการณ์ครอบงำ แนวคิดเรื่องความเป็นชาติพันธุ์และชาติพันธุ์สัมพันธ์ มาประกอบสร้างเป็นกรอบคิดในการศึกษา โดยมองว่า ประเพณีกันตอ เป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่สะท้อนความสัมพันธ์เชิงอำนาจและการต่อรองทางอำนาจในการเข้าถึงทรัพยากรระหว่างชนกลุ่มต่างๆทั้งในกลุ่มไทใหญ่ กลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ มาสัมพันธ์กันภายใต้บริบทการพัฒนาที่ปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย ความสัมพันธ์ดังกล่าวมีหลายลักษณะไม่ว่าจะเป็นขัดแย้ง ประนีประนอม คล้อยตาม หลอมรวม ซึ่งในแต่ละกาลเทศะ (space & time) ชนกลุ่มต่างๆ โดยเฉพาะไทใหญ่ซึ่งเป็น "เจ้าของ" วัฒนธรรมก็มีการต่อรองตอบโต้ในรูปแบบต่างๆโดยเฉพาะอย่างยิ่งในลักษณะของการสร้าง/ช่วงชิงความหมายทางสังคมวัฒนธรรมในการนิยามประเพณี เพื่อให้สามารถที่จะดำรงตนให้สามารถอยู่ในสังคม ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงไม่ว่าจะเป็นทางเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง สังคมวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ได้อย่างมีคุณค่าและศักดิ์ศรี

นิยามศัพท์

พื้นที่ทางวัฒนธรรม หมายถึง ปริณิชนศาสตร์ที่มีลักษณะเชิงซ้อนและเชื่อมโยง คือ ซ้อนกันทั้งในเชิงกายภาพ ความสัมพันธ์ทางสังคม และความคิดซึ่งกลุ่มชนต่างๆมารวมตัวและสร้างความสัมพันธ์ร่วมกัน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้สื่อสาร หรือต่อสู้ต่อรองและช่วงชิงกันทางวัฒนธรรม ซึ่งหมายถึง ความหมาย ความรู้ อัตลักษณ์ อำนาจของกลุ่มชนต่างๆในสังคมที่อาจแตกต่างกันหรือขัดแย้งกันอยู่ในความพยายามที่จะนิยามสร้างหรือผลิตความคิดความหมายความรู้อัตลักษณ์และวาทกรรมขึ้นมาใหม่นั้นๆ ทำไป เพื่อปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจอันจะช่วยให้กลุ่มชนของตนมีอิสระในการกำหนดชีวิตของตนเองได้ดีขึ้น (ในโลกที่กำลังไร้พรมแดนมากขึ้น) จนพื้นที่นี้ไม่อาจจะดำรงอยู่ได้อย่างคงที่ตายตัวแต่ก็จะเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขและบริบทของสังคมเศรษฐกิจและการเมือง

พื้นที่ทางวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่กลุ่มชนต่างๆสามารถสร้างขึ้นมาได้อย่างหลากหลายทั้งจากการผลิตซ้ำวัฒนธรรมเดิมและการผลิตสร้างวัฒนธรรมขึ้นมาใหม่

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการศึกษาแบบมานุษยวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Anthropology) โดยทำงานร่วมกันกับผู้ช่วยนักวิจัยท้องถิ่นชาวไทยใหญ่ ปราชญ์ชาวบ้านไทใหญ่และกลุ่ม เยาวชนในพื้นที่ ในลักษณะการวิจัยแบบมีส่วนร่วม แม้ว่าจะกันตอ จะมีอยู่ด้วยกันหลายระดับ ได้แก่ กันตอผู้สูงอายุ กันตอพระสงฆ์ กันตอโหลงหรือกันตอระหว่างหมู่บ้าน ตำบล กันตอศาลเจ้าเมือง แต่เนื่องจากเวลาจำกัด และต้องการให้การศึกษามีความเข้มข้น จึงเลือกเอาพิธีกันตอเฉพาะในรูปแบบของการกันตอผู้สูงอายุมาเป็นประเด็นศึกษา

พื้นที่ศึกษา

การศึกษาครั้งนี้มีพื้นที่วิจัยสามชุมชน โดยศึกษาเปรียบเทียบกับสามชุมชน ตามระดับการเปลี่ยนแปลงของพิธีกันตอ ได้แก่

๑. ชุมชนบ้านปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นตัวแทนชุมชนที่ยังคงรักษาประเพณีไว้อย่างเหนียวแน่น
๒. ชุมชนบ้านสบป่อง อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นตัวแทนชุมชนที่ผสมผสานรูปแบบประเพณีกันตอของเก่ากับของใหม่
๓. ชุมชนในเขตเทศบาลเมือง แม่ฮ่องสอน เป็นตัวแทนชุมชนที่ประเพณีกันตอ เฟื่องหาย/ถูกปรับเปลี่ยนรูปแบบและความหมายไปอย่างมาก

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. เกิดองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับพิธีกันตอของชาวไทยใหญ่ ในรูปแบบพื้นที่ทางสังคมวัฒนธรรมที่มี การสร้างและช่วงชิงความหมายที่ซับซ้อน เชื่อมโยงกับชนกลุ่มต่างๆ เชื่อมโยงกับการพัฒนาของรัฐและระบบทุนนิยมอย่างมีนัยยะสำคัญซึ่งเป็นประโยชน์ต่อชาวไทยใหญ่ และสังคมไทยโดยรวมในการทำ ความเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ทางวัฒนธรรมนี้ร่วมกัน
๒. สถาบัน องค์กร เครือข่าย กลุ่มที่ทำงานด้านวัฒนธรรม โดยเฉพาะในระดับจังหวัด เช่น สภาวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด องค์การบริหารส่วนจังหวัด เครือข่ายไทใหญ่ ได้ข้อมูล ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นทางศิลปวัฒนธรรมของพิธีกันตอไว้เป็นฐานการศึกษาวิเคราะห์ต่อยอดสู่การ คำนึงมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น

๓. ทีมวิจัย และประชาชนในท้องถิ่นที่มีส่วนร่วมในงานวิจัยได้พัฒนาการคิดวิเคราะห์เรื่องวัฒนธรรม ซึ่งเป็นเงื่อนไขที่สำคัญในการจัดการทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยคนท้องถิ่น

๔. เป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจศึกษา ค้นคว้า พัฒนาเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์และวัฒนธรรม ไทใหญ่ ทั้งในด้าน รัฐศาสตร์ สังคมศาสตร์ ศิลปศาสตร์

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ชาวไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

นับเป็นเวลานานถึง ๑๕๐ ปีมาแล้วที่ “ชาวไทใหญ่” ได้เข้ามาอาศัยอยู่ในท้องถิ่นจังหวัดแม่ฮ่องสอน ด้วยการหนีภัยสู้รบ และแสวงหาปัจจัยการผลิตต่างๆ จากหลักฐานการบอกเล่าของ “จเร” (ผู้เรียนรู้จากผู้เฒ่าผู้แก่) ชาวไทใหญ่จากประวัติแม่ฮ่องสอนและจากการศึกษาประวัติความเป็นมาของเมืองแม่ฮ่องสอนได้บ่งบอกให้ทราบว่า “ชาวไทใหญ่” ที่เข้ามาอาศัยอยู่ในเมืองแม่ฮ่องสอนนั้นเป็นชาวไทใหญ่ที่อพยพมาจากดินแดนทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศพม่าที่เรียกกันว่า “รัฐฉาน” แถบเมืองหมอกใหม่ เมืองนาย เมืองลานเคอ และเมืองอื่นๆ แถบลุ่มแม่น้ำสาละวินเข้ามาอาศัยในจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยเมื่อราว พ.ศ. ๒๓๗๔ ซึ่งตรงกับสมัยรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์สมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เจ้าหลวงพุทธวงศ์แห่งเมืองเชียงใหม่ได้ให้เจ้าแก้วเมืองมาออกมาจับช้างป่าเพื่อไว้ใช้งาน เจ้าแก้วเมืองมาได้เดินทางมาทางเมืองปาย โดยเลียบตามฝั่งแม่น้ำปายลงมาทางใต้ จนพบพื้นที่ราบป่าโปร่งแห่งหนึ่งริมฝั่งแม่น้ำปาย เป็นบริเวณที่มีหมู่ป่ามาหากินเป็นจำนวนมาก เห็นว่าเป็นทำเลดีเหมาะแก่การตั้งเป็นบ้านเมือง จึงหยุดพักไพร่พลแล้วรวบรวมชาวบ้าน ซึ่งเป็นคนไต (ไทใหญ่) ที่อยู่กระจัดกระจายมาอยู่รวมกันเป็นหมู่บ้าน แต่งตั้งชาวไตชื่อ “พะกำหม่อง” เป็นหัวหน้าปกครองหมู่บ้าน และตั้งชื่อหมู่บ้านว่า บ้านโป่งหมู ต่อมาเพี้ยนเป็น บ้านปางหมู หรือ บ้านปางหมู อยู่ห่างจากตัวจังหวัดไปทางทิศเหนือประมาณ ๖ กิโลเมตร นี่คือการก่อตั้งชุมชนบ้านปางหมู (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน ๒๕๕๑ หน้า ๓) อันเป็นชุมชนเก่าแก่แห่งหนึ่งของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

เมื่อจัดตั้งหมู่บ้านเสร็จ เจ้าแก้วเมืองมาได้เดินทางล่องลงมาทางใต้จนถึงลำห้วยแห่งหนึ่ง ซึ่งมีชาวไทใหญ่ตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่ก่อนแล้ว จึงหยุดพักไพร่พลและให้ช้างตามหมอควาญในการออกจับช้างป่าในบริเวณนั้น และตั้งคอกฝึกช้างป่าที่ริมลำห้วย และมอบหมายให้ “แสนโกม” บุตรเขยของพะกำหม่องที่ติดตามมาออกไปชักชวนชาวไทใหญ่ที่ตั้งบ้านเรือนอยู่กระจัดกระจายให้มาอยู่รวมกันเป็นหมู่บ้าน แต่งตั้ง “แสนโกม” เป็นผู้ปกครองหมู่บ้าน และตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “แม่ฮ่องสอน” อันหมายถึง ร่องน้ำอันเป็นที่ฝึกช้างป่า (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน ๒๕๕๑ หน้า ๔) ต่อมา ราวปี พ.ศ. ๒๔๑๗ เจ้าเมืองเชียงใหม่เห็นว่าบ้านแม่ฮ่องสอนและบ้านปางหมูมีคนอาศัยอยู่มากมายแล้วสมควรยกฐานะขึ้นเป็นเมืองจึงตั้งเป็นเมืองแม่ฮ่องสอนและตั้งให้ชาวไทใหญ่ นามว่า “ซานกะเล” ให้เป็นเจ้าเมืองคนแรกมีบรรดาศักดิ์เป็นพญาสิงหนาทราชาและมีเจ้าเมืองต่อมาอีก ๓ คน จนเปลี่ยนเป็นระบบการบริหารราชการแผ่นดินมาเป็นจังหวัดแม่ฮ่องสอน ขณะเดียวกันก็ยังคงมีความผูกพันฉันพี่น้อง กับชาวไทใหญ่ที่อาศัยอยู่ในรัฐฉานของประเทศพม่ามีการติดต่อค้าขายไปมาหาสู่เยี่ยมเยียนกันตลอดมา แม้ว่าในบางครั้งจะเกิดเหตุการณ์ไม่สงบบ้างทางการเมืองก็ยังคงมี

การติดต่อกันอยู่เสมอ¹ พื้นที่นี้ต่อมากลายเป็นพื้นที่ศูนย์กลางส่วนราชการต่างๆของจังหวัด รวมทั้งชุมชนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ก็อยู่ในเขตนี้ด้วย

แนวคิดเรื่องการกลายเป็นเมืองและโลกาภิวัตน์

การทำให้กลายเป็นเมือง (Urbanization) คือการเคลื่อนย้ายของประชากรจากชนบทไปสู่เมืองต่างๆ และเป็นผลจากการเพิ่มขึ้นของประชากร เกี่ยวกับเรื่องนี้ Thompson Warren ได้นิยามไว้ว่า เป็นการเคลื่อนย้ายประชากรหลักจากชุมชนภาคเกษตรไปสู่ชุมชนที่มุ่งเน้นระบบการค้า ระบบราชการ การผลิตแบบอุตสาหกรรมในรูปแบบต่างๆ ซึ่งการทำให้กลายเป็นเมืองนี้ เป็นกระบวนการสองทางที่กระทบต่อกันและกัน เพราะไม่เพียงแค่มันจะเกี่ยวข้องกับการเคลื่อนย้ายผู้คนจากบ้านสู่เมือง หรือจากชุมชนเกษตรเล็กๆไปสู่ชุมชนใหญ่กว่าที่ขับเคลื่อนด้วยวิถีธุรกิจการค้า การบริการ การอุตสาหกรรมและระบบราชการเท่านั้น แต่ยังมีมันยังเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ความเชื่อ วิถีคิด พฤติกรรมของผู้อพยพเคลื่อนย้ายอีกด้วย เรื่องโอกาสทางการศึกษา , การรักษาพยาบาล , การจ้างงาน , สวัสดิการสังคม . รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆในเขตเมือง เป็นปัจจัยดึงดูดสำคัญที่ทำให้ผู้คนหลั่งไหลเข้าสู่เมือง²

นอกจากปัจจัยดึงดูดให้ผู้คนเข้าสู่เมืองดังกล่าวแล้ว ยังมีปัจจัยผลักดันที่ทำให้ผู้คนไม่สามารถอาศัยอยู่ในพื้นที่ชนบทเดิมได้อย่างมีคุณภาพเหมือนก่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผลกระทบจากนโยบายการพัฒนาโดยรัฐ ไม่ว่าจะเป็น การประกาศอุทยานทับที่ดินทำกินของชาวบ้าน การสนับสนุนการปลูกพืชเชิงเดี่ยวจนทำให้ชาวบ้านเป็นหนี้สินและความมั่นคงของอาหารถูกทำลาย รวมไปถึงปัญหาภัยพิบัติทางธรรมชาติ

การกลายเป็นเมืองไม่เพียงแต่จะเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ความเชื่อ วิถีคิด พฤติกรรมของผู้อพยพเคลื่อนย้าย แต่เพียงด้านเดียว หากยังส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ความเชื่อ วิถีคิด พฤติกรรมของผู้คนเดิมที่อยู่ในเขตเมืองอีกด้วย ตัวอย่างเช่น ที่วิถีคิดเดิม สังคมไทยมักมองแรงงานพม่าเป็นชนชั้นต่ำ อนารยะชน ป่าเถื่อน เป็นปฏิปักษ์กับประเทศชาติมาตั้งแต่สมัยโบราณ แต่ปัจจุบันแรงงานพม่าได้กลายเป็นแรงงานสำคัญในประเทศไทย มีองค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรสากลเข้ามาหนุนเสริมดูแลเรื่องสิทธิมนุษยชนและคอยสื่อสารเรื่องราวให้คนไทยมีความเข้าใจต่อแรงงานเหล่านี้มากขึ้น ส่งผลให้วิถีคิดของคนไทยต่อแรงงานชาวพม่าเริ่มเปลี่ยนแปลงไป และหันกลับมาดำหนิการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐไทยที่เอาเปรียบปรักปรำ แรงงานข้ามชาติเหล่านี้มากขึ้น (ดูตัวอย่างการนำเสนอความคิดเห็นของคนไทยที่มาโพสต์ในเว็บไซต์

¹ ข้อมูลจากเว็บไซต์ศูนย์ไทใหญ่ศึกษา วิทยาลัยชุมชน จังหวัดแม่ฮ่องสอน www.taiyai.org

² ข้อมูลจาก <http://www.sociologyguide.com/industrial-and-urban-society/Urban-growth-and-urbanization.php>

หนังสือพิมพ์ผู้จัดการ www.manager.co.th ในกรณีข่าวคดีฆ่าสองนักท่องเที่ยวชาวอังกฤษที่เกาะเต่า จังหวัด สุราษฎร์ธานี จนกลายเป็นคดีสะเทือนขวัญระดับโลก เมื่อเดือน กันยายน ๒๕๕๗)

การทำให้กลายเป็นเมืองนี้เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วทั่วโลก ถือได้ว่าเป็นภาพ ปรากฏการณ์สำคัญปรากฏการณ์หนึ่งในยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งสุริชัย หวันแก้ว (๒๕๔๓) ได้วิเคราะห์ว่า สังคมไทย เป็นส่วนหนึ่งของระบบโลกาภิวัตน์นี้ โดยประกอบด้วยมิติสองด้าน ได้แก่ ด้านกว้าง และด้านลึก โดยกระแส โลกาภิวัตน์เป็นกระบวนการที่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขและมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ขัดแย้งในตัวอยู่ใน กระบวนการเองด้วย เขาสนับสนุนแนวคิดของนักสังคมวิทยาที่ชื่อ แอนโทนี กิดเดนส์ (Anthony Giddens) ว่าโลกาภิวัตน์เป็นกระบวนการเชิงวิภาษวิธี ที่ไม่นำพาให้เกิดสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่แน่นอนตายตัว และไม่ได้ทำให้เกิด การเปลี่ยนแปลงต่างๆไปในทิศทางเดียวกัน หากแต่โลกาภิวัตน์เป็นกระบวนการที่ประกอบขึ้นจากแนวโน้ม หรือกระแสที่ขัดแย้งกัน ๕ คู่ได้แก่ กระบวนการเป็นสากลกับกระบวนการเฉพาะถิ่นและเฉพาะตัว (Universalization VS Particularization) , การเป็นเนื้อเดียวกันกับการจำแนกความแตกต่าง (Homogenization VS Differentiation) การบูรณาการกับการแตกแยก (Integration VS Fragmentation) , การรวมศูนย์อำนาจกับการกระจายอำนาจ (Centralization VS Decentralization) , การละมาเรียงกันกับ การผสมผสานกัน (Juxtaposition VS Syncretization) โลกาภิวัตน์จึงเป็นกระบวนการที่ซับซ้อน จะ วิเคราะห์แต่ภาพรวมระดับใหญ่ตามแนวคิดกระแสหลักอย่างทฤษฎีแผนแม่บททั้งหลาย เช่น ทฤษฎีโครงสร้าง - หน้าที่นิยม (Structural-Functionalism Theory) ทฤษฎีความขัดแย้ง (Conflict Theory) อย่างเดิมต่อไป ไม่ได้ หากจำต้องวิเคราะห์พิจารณาในระดับภูมิภาค ระดับท้องถิ่น ระดับจุลภาคประกอบด้วย (สุริชัย หวันแก้ว , ๒๕๔๓ : หน้า ๑๕-๒๕)

ภายใต้กรอบความหมายโลกาภิวัตน์เช่นนี้ การกลายเป็นเมืองในฐานะเป็นปรากฏการณ์หนึ่งภายใต้ โลกาภิวัตน์ จึงเป็นกระบวนการเชิงวิภาษวิธี ที่ไม่นำพาให้เกิดสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่แน่นอนตายตัว และไม่ได้ทำให้เกิด การเปลี่ยนแปลงต่างๆไปในทิศทางเดียวกัน และเชื่อว่าผู้คนที่ย้ายอยู่ในเมืองจะมีปฏิสัมพันธ์และการรับรู้ เรื่องราวต่างๆในพื้นที่ไปในทิศทางเดียวกัน หากมีความแตกต่างหลากหลายปรากฏขึ้นทั่วไป ³

³ ข้อมูลจาก <http://2012books.lardbucket.org/books/a-primer-on-social-problems/s17-02-sociological-perspectives-on-u.html>

แนวคิดเรื่องอำนาจและอุดมการณ์ครอบงำ

อำนาจมองและศึกษาได้หลายแง่มุม หนึ่งในแง่มุมที่มีพลังอธิบายความซับซ้อนและพลวัตสังคมได้นั้น คือ การศึกษาอำนาจในแง่ความหมายของความจริงและความรู้ ซึ่งมีเชล ฟูโก (Michel Foucault) (๑๙๒๖ – ๑๙๘๔) นักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศสเป็นผู้นำสำคัญในการศึกษาให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างความรู้กับอำนาจ ในแง่ที่ความรู้มีอำนาจในการสร้างความจริง ซึ่งสามารถมีบทบาทในการกำหนดความสัมพันธ์เชิงอำนาจได้ มิเชล ฟูโก ได้เสนอมุมมองใหม่เกี่ยวกับอำนาจที่สำคัญสองประการด้วยกัน ประการแรก ความเชื่อมโยงระหว่างอำนาจ ความรู้ กับความจริง โดยความรู้ไม่ได้อยู่ในสุญญากาศ แต่มีบทบาทผ่านเครื่องมือและยุทธวิธีต่างๆ ในสถานการณ์เฉพาะตามบริบททางประวัติศาสตร์และระบอบทางสถาบัน เช่น สังคมสมัยใหม่ใช้ระบบศาลและคุกเป็นเครื่องมือในการควบคุมอาชญากร ซึ่งหมายถึง ผู้ที่ทำผิดไปจากสิ่งที่สังคมในขณะนั้นคิดว่าถูกต้อง แต่ในช่วงเวลาอื่น สิ่งที่เกิดขึ้นนั้นอาจจะถูกต้องก็ได้ประการที่สอง อำนาจดำรงอยู่ทุกแห่ง ไม่ผูกขาดอยู่ที่ศูนย์กลางอย่างเดียว แต่กระจายทั่วไปเหมือนเครือข่าย ความสัมพันธ์เชิงอำนาจจึงสอดแทรกอยู่ในทุกระดับของการดำรงอยู่ทางสังคม ในทุกพื้นที่ที่มีชีวิตทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ส่วนตัว หรือพื้นที่สาธารณะ และอำนาจนั้นเกิดขึ้นได้ในทุกที่ แม้แต่ในที่ที่ไร้อำนาจที่สุด เพราะอำนาจนั้นมิทั้งด้านที่ครอบงำและด้านที่สร้างสรรค์ ทำให้มองเห็นว่า ไม่มีอำนาจที่จะครอบงำได้เบ็ดเสร็จเด็ดขาดตลอดเวลา ในพื้นที่ที่มีการต่อสู้ ความเข้าใจเช่นนี้จะช่วยให้นักศึกษาสังคมหลุดพ้นจากวิธีคิดเก่าที่มีอยู่กับสถานภาพเดิม และหันมาทำความเข้าใจกับพลวัตของกลุ่มชนต่างๆ ได้ดีขึ้น ซึ่งมีส่วนสำคัญอย่างมากในการผลักดันให้มีการพัฒนาอำนาจชุมชนมาใช้ในเชิงสร้างสรรค์มากขึ้น (อานันท์ กาญจนพันธุ์ , ๒๕๔๓ : หน้า ๑๗๖-๑๗๘)

นักคิดและนักเคลื่อนไหวทางสังคมอีกท่านหนึ่งคือ อันโตนิโอ กรัมสกี (Antonio Gramsci) กรัมสกีนำความคิดของคาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) ผสมกับ แมกซ์เวเบอร์ (Max Weber) แล้วต่อยอดเป็นแนวความคิดอุดมการณ์ครอบงำ (Hegemony) ซึ่งใช้อธิบายถึงสาเหตุที่รัฐอ่อนแออย่างในยุโรป กลายเป็นรัฐที่ล้มยาก เพราะมีอุดมการณ์บางอย่างที่สอดคล้องกับเหตุผล หรือความชอบธรรมในความเข้าใจของคนทั่วไป แต่อำนาจที่ไปครอบงำนี้ แม้จะมากสักเพียงใด ก็ไม่สามารถครอบงำได้เบ็ดเสร็จ (อานันท์ กาญจนพันธุ์ , ๒๕๕๕ : หน้า ๒๐๒ - ๒๐๓)

จุดสำคัญที่สุดในเรื่องอุดมการณ์ครอบงำในความคิดของกรัมสกีคือ การมองว่า ชนชั้นขวนาและกรรมกร จะก้าวผ่านอุดมการณ์ครอบงำได้ต้องมีการปฏิวัติร่วมกับพันธมิตรฝ่ายต่างๆ ได้แก่ การเมือง เศรษฐกิจ ศีลธรรม และ สติปัญญา เป็นสงครามช่วงชิงพื้นที่ (war of position) หมายถึงพื้นที่ของประชาชนหรือประชาสังคม ซึ่งจะช่วงชิงพื้นที่ดังกล่าวได้ ต้องอาศัยสติปัญญาในการนิยามความหมายของปัญหาในสถานการณ์หนึ่งๆ ให้ได้ (Mouffe 2002 : 310-313 ใน อานันท์ กาญจนพันธุ์ , ๒๕๕๕ : หน้า ๒๐๖)

ในขณะที่ มาร์กซ์ และฟูโกต์มองเรื่องอุดมการณ์ เป็นมายาคติ แต่กรัมสกีต่อยอดเพิ่มขึ้นใหม่ว่า อุดมการณ์นอกจากจะบิดเบือนแล้ว อีกด้านหนึ่ง ยังเป็นพื้นที่ของการช่วงชิงที่ซ้อนๆ กันอยู่ด้วย ตัวอย่างเช่น อุดมการณ์ประชาธิปไตย ซึ่งกรัมสกีมองว่า ด้านหนึ่งก็เป็นอุดมการณ์ครอบงำ เพราะมีอุดมการณ์ที่สร้างว่าประชาชนเป็นใหญ่ในแผ่นดิน ทั้งๆ ที่ในความจริงประชาชนส่วนใหญ่ยังยากจนไม่ได้เป็นใหญ่อย่างที่อยู่ในอุดมการณ์ แต่ขณะเดียวกัน อุดมการณ์ครอบงำอย่างประชาธิปไตย ก็เปิดพื้นที่ให้คนกลุ่มต่างๆ คนยากจน คน

เล็กคนน้อย ออกมาช่วงชิงความหมายเรื่องสิทธิและเสรีภาพเพื่อปรับความสัมพันธ์เชิงอำนาจได้เช่นกัน
อุดมการณ์จึงไม่ได้มีแต่ด้านใดด้านหนึ่งอย่างสุดขั้ว หากแต่มีทั้งด้านครอบงำและต่อสู้ขัดขืนอยู่ในตัว และตัว
อุดมการณ์เองก็เป็นผลมาจากการต่อสู้ช่วงชิงความหมายนั้นด้วย แต่ตัวอุดมการณ์นั้นเป็นเพียงความคิด เราจะ
เห็นอุดมการณ์ได้ก็ต่อเมื่ออยู่ในระดับปฏิบัติการเท่านั้น คือ ปฏิบัติการที่มีความคิดอยู่เบื้องหลัง อุดมการณ์จึง
ปรากฏได้ในปฏิบัติการชีวิตประจำวัน ซึ่งไปเชื่อมกันกับอุดมการณ์หรือสัจธรรมที่สูงส่ง (อานันท์ กาญจนพันธุ์ ,
๒๕๕๕ : หน้า ๒๐๗-๒๐๙)

แนวทางการศึกษาวัฒนธรรม ในมิติมานุษยวิทยา

“วัฒนธรรม” เป็นศัพท์หรือมโนทัศน์พื้นฐานที่สำคัญ และถูกนำไปใช้อย่างแพร่หลายในปัจจุบัน(
สุรียา สมุทคุปต์ , ๒๕๓๖ : หน้า ๒๔) Allan G. Johnson (1995) ระบุว่า วัฒนธรรม คือ ศูนย์รวมแห่ง
สัญลักษณ์, ความคิด, และวัตถุต่างๆที่ถูกสะสมไว้อย่างสัมพันธ์กับระบบสังคมทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว
ไปจนถึงระดับสังคมใหญ่โดยรวม เฉกเช่นเดียวกับโครงสร้างสังคม, ประชากร, และระบบนิเวศ, วัฒนธรรม
เป็นองค์ประกอบสำคัญขององค์ประกอบหนึ่งในทุกระบบสังคม และเป็นมโนทัศน์หลัก (key concept) ในการ
เข้าถึงมุมมองความหมายทางสังคมวิทยาวัฒนธรรมมีทั้งด้านที่เป็นวัตถุ เช่น วัตถุสิ่งของต่างๆที่ถูกสร้างขึ้น ทั้ง
ในอดีต และตามสมัยนิยม (fashion) และด้านที่ไม่ใช่วัตถุ ได้แก่ สัญลักษณ์ ทักษะคติ ความเชื่อ ค่านิยม
บรรทัดฐานต่างๆ Johnson (1995) เน้นว่า ความหมายของวัฒนธรรมไม่ได้เป็นการค้นหาว่าแท้จริงแล้วมนุษย์
มีทำอะไร แต่เป็นการค้นหาความคิดที่มนุษย์ใช้ร่วมกัน (shared ideas) ในการกระทำต่างๆ รวมทั้งในการผลิต
สิ่งของอุปโภคบริโภคเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ด้วย (Johnson ,1995 : 68)

สอดคล้องกับ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (๒๕๓๖) ที่ระบุว่า วัฒนธรรมอาจกล่าวได้ว่ามีความหมายในสองระดับ
ความหมายระดับบน ตามที่เข้าใจกันทั่วไป วัฒนธรรม หมายถึงศิลปะ, ความเชื่อ ,พิธีกรรม, ประเพณี, และ
วิทยาการ ซึ่งสังคมหนึ่งๆ สร้างสรรค์ หรือปรับปรุงขึ้นให้มีเอกลักษณ์เฉพาะตน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ เป็นเพียง
เครื่องมือสำหรับการจัดความสัมพันธ์ของมนุษย์กับมนุษย์ และมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมในแต่ละสังคม วัฒนธรรม
ในความหมายระดับฐานราก จึงหมายถึงระบบความสัมพันธ์ของสังคมนั้นๆ (นิธิ เอียวศรีวงศ์ , ๒๕๓๖ : หน้า
๑๐-๑๑)

สุรียา สมุทคุปต์ (๒๕๓๖) ได้สมมติ “วัฒนธรรม” เป็นเสมือนต้นไม้ การอธิบายความหมายของ
วัฒนธรรมจะต้องอธิบายความหมายจากระดับเปลือกไม้ ลงไปที่ละชั้นๆอย่างสัมพันธ์และลงลึกมุ่งไปที่แก่นกะ
พี้ในที่สุด โดยมีความหมายในแต่ละระดับ ดังนี้

๑. ระดับเปลือกไม้ : วัฒนธรรมคือรูปแบบสำหรับพฤติกรรม และ รูปแบบของพฤติกรรม หมายถึง มีทั้งลักษณะทั่วไปที่จับต้อง มองเห็น สังเกตได้ และลักษณะที่เป็นชุดความคิดต่างๆ
๒. ระดับเนื้อไม้ : วัฒนธรรมคือความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมของมนุษย์
๓. ระดับกระพี้ของต้นไม้ : วัฒนธรรมคือรหัสความคิดที่ซ่อนอยู่ในห้วงมนุษย์ซึ่งเป็นความหมายที่แท้จริงของวัฒนธรรม อันเป็นลักษณะของความคิดร่วม (shared ideas) ที่เป็นระบบระเบียบแบบแผนทั่วไปในกลุ่มคนนั้นๆ การเข้าถึงความหมายของวัฒนธรรมในระดับกระพี้นี้เป็นเรื่องที่ยากและซับซ้อนมาก จะต้องผ่านการค้นหาความหมายในระดับที่ ๑ และ ๒ เข้ามาอย่างเป็นระบบระเบียบ ละเอียดอ่อน และเคร่งครัดเท่านั้น กล่าวโดยสังเขป คือ เราไม่มีทางจะเข้าถึงวัฒนธรรมในระดับความคิดในห้วงมนุษย์ หรือภพนามธรรมในความคิดของมนุษย์ได้ ถ้าปราศจากการทำความเข้าใจความคิดในระดับรูปธรรมโลกทางวัตถุที่สามารถจับต้องมองเห็น สัมผัสได้ และรู้สึกได้เสียก่อน โดยสรุป สุริยา (๒๕๓๖) เห็นว่า แต่ละสาขาวิชาหรือแต่ละวงการต่างก็ให้ความหมายของคำว่า “วัฒนธรรม” แตกต่างกันไป ในทางมานุษยวิทยา จะให้ความสำคัญกับวัฒนธรรม ในความหมายระดับกระพี้ คือ รหัสความคิดที่ซ่อนอยู่ในห้วงมนุษย์มากที่สุด (สุริยา สมุทคุปต์ , ๒๕๓๖ : หน้า ๑๖ – ๑๙ , และ หน้า ๒๔)

วัฒนธรรมมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างแนบแน่นและซับซ้อน นิธิ (๒๕๓๖) ชี้ให้เห็นว่า ในเมื่อวัฒนธรรมในความหมายทางนามธรรม เป็นระบบความสัมพันธ์ทั้งระหว่างมนุษย์ด้วยกันเอง และมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งต้องการแสดงออก จรรโลงและผลิตซ้ำผ่านเครื่องมือที่เป็นรูปธรรม เช่น ศิลปะ พิธีกรรม ค่านิยม ศาสนา มารยาท การผลิต การกระจายผลผลิต เครื่องมือที่เป็นรูปธรรมเหล่านี้ จึงมีความแปรผันตามระบบความสัมพันธ์ทางสังคม หากโครงสร้างระบบความสัมพันธ์ในสังคมเปลี่ยนแปลง อันเนื่องมาจากเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ , การเมือง, หรือสังคม เครื่องมือของระบบความสัมพันธ์ ได้แก่ ศิลปะ พิธีกรรม ค่านิยม ศาสนา มารยาท การผลิต การกระจายผลผลิต ฯลฯ ก็ย่อมต้องเปลี่ยนแปลงไปด้วย (นิธิ เอียวศรีวงศ์ , ๒๕๓๖ : หน้า ๑๑) ในเมื่อระบบความสัมพันธ์ในสังคมมีความเหลื่อมล้ำต่ำสูง มีผู้ผลิตความรู้หรือโลกทัศน์ และใช้ความรู้นั้นไปสร้าง "ความจริง" ผ่านปฏิบัติการทางสังคม ซึ่งวัฒนธรรมก็เป็นปฏิบัติการทางสังคมรูปแบบหนึ่ง ในแง่นี้วัฒนธรรมจึงเป็นเสมือนเครื่องมือของอำนาจที่ชนชั้นผู้ผลิตโลกทัศน์นั้นใช้ครอบงำสังคม และวัฒนธรรมยังมีฐานะเป็นเครื่องมือทางอำนาจหรือกลไกในการต่อต้านอำนาจที่มีอยู่อีกด้วย (อภิญา เพ็ญพสุกุล, ๒๕๔๓ : หน้า ๓๘-๔๑)

ในเรื่องที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมในฐานะเครื่องมือทางอำนาจ งานเขียนของ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (๒๕๓๖) เรื่อง “ท่องเทียวบุญบังไฟในอีสาน : บุญบังไฟต้องรับใช้ชาวยโสธร ไม่ใช่ชาวยโสธรรับใช้บุญบังไฟ” ได้ชี้ให้เห็น

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับประเพณีบุญบั้งไฟว่าเกิดขึ้นจากเงื่อนไขปัจจัยหลายอย่างรวมกัน โดยเฉพาะระบบความสัมพันธ์ในโครงสร้างสังคมของเมืองโยธธรร เหตุผลทางเศรษฐกิจและนโยบายการท่องเที่ยวทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ นิธิชี้ให้เห็นว่า “.....บุญบั้งไฟแบบใหม่มีหน้าที่ตอบสนองโครงสร้างความสัมพันธ์ของชุมชนใหม่ คือ เมืองโยธธรร [ไม่ใช่หมู่บ้านหรือชุมชนชนบท]....” (นิธิ เอียวศรีวงศ์, ๒๕๓๖ : หน้า ๑๒ อ้างใน สุริยา สมุทคุปต์ และคณะ , ๒๕๔๓ : หน้า ก)

แม้ว่างานวิเคราะห์เชิงโครงสร้างหน้าที่ในเรื่องบุญบั้งไฟดังกล่าว จะเปิดประเด็นและความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมประเพณีและพิธีกรรมท้องถิ่น หากสุริยา สมุทคุปต์ และคณะ (๒๕๔๓) ได้ต่อยอดและเชื่อมโยงงานศึกษาดังกล่าว โดยเขามองว่าในช่วงทศวรรษ ๒๕๓๐ “การเมือง” เข้ามามีบทบาทอย่างมากในการปรับเปลี่ยนและกำหนดทิศทาง ตลอดจนเนื้อหาของงานประเพณีหรือพิธีกรรมที่สำคัญๆจำนวนมาก การเมืองที่ว่าเป็นที่รู้จักกันในนาม “การเมืองวัฒนธรรม” (Cultural Politics) ซึ่งให้ความสำคัญเป็นพิเศษกับการปรับเปลี่ยนประเพณีหรือพิธีกรรมที่เคยเป็นของศักดิ์สิทธิ์ในชุมชนท้องถิ่น ให้กลายเป็นการแสดงทางวัฒนธรรมเพื่อผลประโยชน์ทางการเมืองของข้าราชการและนักการเมืองโดยตรง จึงได้จัดทำงานวิจัยเรื่อง “การเมืองวัฒนธรรมในบุญผะเหวดร้อยเอ็ด” ขึ้น

สุริยา สมุทคุปต์ และคณะ (๒๕๔๓) พบว่าในงานบุญผะเหวดหรือประเพณีเทศน์มหาชาติจังหวัดร้อยเอ็ดที่จัดขึ้นบริเวณบึงพลาญชัยตั้งแต่ปี ๒๕๓๔ เป็นต้นมาได้กลายมาเป็นการเปลี่ยนพิธีกรรมทางศาสนามาเป็นพิธีกรรมทางการเมืองในรูปแบบการเลี้ยวขอขอบคุณประชาชนของตระกูลนักการเมืองและพันธมิตรที่ก้าวขึ้นสู่อำนาจระดับชาติ (รัฐมนตรีในคณะรัฐบาลของนายชวน หลีกภัย) และระดับท้องถิ่น (ทั้งเทศบาลและองค์การบริหารส่วนจังหวัด) เป็นการประสานผลประโยชน์ระหว่างนักการเมืองกับข้าราชการและรากเหง้าทางวัฒนธรรมประเพณีของคนในท้องถิ่นได้อย่างแนบเนียน นักการเมืองและข้าราชการจังหวัดร้อยเอ็ดได้ตีความและปรับใช้แนวคิดและความเชื่อเรื่องการให้ทานและการผลิตซ้ำของอุดมการณ์ให้ทานใน “เวสสันดรชาดก” เพื่อสร้างสมบารมีและแสวงหาผลประโยชน์ทางการเมืองและการบริหารราชการแผ่นดินของทางจังหวัด การเมืองวัฒนธรรมในบุญผะเหวดได้สะท้อนถึงการปรับเปลี่ยนแนวคิดและความเชื่อของพิธีกรรมจากที่เคยเน้นเรื่องการให้ทาน กรรม และชาตินี้ชาติหน้า ให้กลายเป็นเรื่องการบริจาคหรือการให้ที่หวังผลทางการเมืองตอบแทนในปัจจุบันขณะอย่างชัดเจน อย่างลึกซึ้ง แฝงยล ยากที่ชาวบ้านจะเท่าทันและคัดค้าน (สุริยา สมุทคุปต์ และคณะ , ๒๕๔๓ : หน้า ง , ๗๙ , ๘๓)

แนวคิดเรื่องความเป็นชาติพันธุ์และชาติพันธุ์สัมพันธ์

ความเป็นชาติพันธุ์มีลักษณะเป็นสถานภาพทางสังคมแบบหนึ่ง ซึ่งไม่ได้คงที่ แต่หากเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขต่างๆ ทางโครงสร้างและความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลาของประวัติศาสตร์ ในแง่นี้ลักษณะทางชาติพันธุ์จะไม่มี ความหมายในตัวเอง แต่จะเข้าใจความหมายได้ ก็ต่อเมื่อมีความสัมพันธ์ที่ขัดแย้งกับกลุ่มอื่นๆที่เกี่ยวข้องกัน ตัวอย่างเช่น งานศึกษาของ Edmund Leach เรื่อง Political of Highland Burma (1954) โดย Leach มีสมมุติฐานว่าลักษณะทางชาติพันธุ์เป็นสถานภาพทางสังคมภายใต้ระบบนิเวศแบบหนึ่งมากกว่าผูกติดอยู่กับภาษาพูด Leach มีความเห็นว่ากลุ่มภาษาจะบ่งบอกลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมมากกว่าข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์และเขาไม่เห็นด้วยกับแนวความคิดที่นิยมกันว่ากลุ่มชาติพันธุ์คือผู้คนที่มีความวัฒนธรรมร่วมกันพูดภาษาเดียวกันและเป็นส่วนหนึ่งของสังคมเดียวกันในหนังสือเล่มดังกล่าวพบว่า ในดินแดนรัฐฉานประเทศพม่า นั้น มีกลุ่มที่เรียกตนเองว่า คนไท แต่พูดภาษาอื่นๆได้มากมาย เช่น ชาวไทใหญ่บางกลุ่มก็พูดภาษาคะฉิ่น กลุ่มคนไทเหล่านี้มีคุณลักษณะบางอย่าง ที่ทำให้พวกเขาถือตนเองว่าเป็นคนไท โดยเฉพาะ การทำนาในที่ราบลุ่มน้ำรวมทั้งนับถือพุทธศาสนา และเป็นส่วนหนึ่งของระบบสังคมของรัฐไทใหญ่ ในขณะที่กลุ่มคนที่พูดภาษาไทได้หลายๆกลุ่ม กลับไม่ถือว่าตัวเองเป็นคนไท เพราะมีคุณสมบัติต่างๆไม่ครบถ้วน เช่น ชาวคะฉิ่นที่พูดภาษาไท นับถือพุทธศาสนา และเป็นส่วนหนึ่งของระบบสังคมของรัฐไทใหญ่ แต่ยังคงทำไร่บนที่สูง ก็ไม่ถือว่าเป็นคนไท จนกว่าจะลงมาทำนาในที่ราบลุ่ม (อานันท์ กาญจนพันธุ์ , ๒๕๔๓ : หน้า ๑๙๐)

ทั้งนี้ เอ็ดมันด์ลีช ยังพบอีกว่า ชาวไทและคะฉิ่นในรัฐฉาน มีความสัมพันธ์กันอยู่ตลอดเวลาในประวัติศาสตร์ ทั้งในด้านการแต่งงานระหว่างกลุ่มชน การค้าขายแลกเปลี่ยน การผสมผสานวัฒนธรรมความเชื่อต่างๆ แต่ในบางช่วง ก็มีความขัดแย้ง ทำสงครามกัน บางครั้ง คนไทก็ถูกจับไปเป็นทาสของชาวคะฉิ่นอยู่เป็นเวลานาน จนหันไปพูดภาษาคะฉิ่นแทน ขณะที่ชาวคะฉิ่นที่แต่งงานอยู่กับคนไท และลงมาอยู่ในที่ราบลุ่มก็หันมาพูดภาษาไท จึงสรุปได้ว่า ในลักษณะความสัมพันธ์ขัดแย้งนี้ จะพบว่าเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้กลุ่มชนต่างๆพยายามตอกย้ำลักษณะทางชาติพันธุ์ของตน เพื่อเป็นเครื่องมือในการแยกแยะความแตกต่างระหว่างกัน ตามนัยยะดังกล่าว คนๆหนึ่งอาจมีสถานภาพหลายอย่างได้ในเวลาเดียวกัน มีลักษณะทางชาติพันธุ์ได้หลายอย่างในเวลาเดียวกัน ขึ้นอยู่กับว่าเขาไปสัมพันธ์กับใครแสดงว่าลักษณะทางชาติพันธุ์นั้นเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา (อานันท์ กาญจนพันธุ์ , ๒๕๔๓ : หน้า ๑๙๐)

ด้าน สุเทพ สุนทรเกสัช (๒๕๔๒) อธิบายว่า ในความเห็นของคนส่วนใหญ่ คำว่า “ชาติพันธุ์” มักจะสื่อความหมายไปในทางที่เกี่ยวกับสถานภาพของชนกลุ่มน้อย (Minority Groups) ชนชั้นต่ำ หรือไม่ก็เป็นพวกอพยพ แต่ในทางสังคมวิทยาคำนี้ มีความหมายครอบคลุมอย่างกว้างขวางถึงกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ (สุเทพ สุนทรเกสัช, ๒๕๔๒ : หน้า ๑๑๕)

สุเทพ (๒๕๔๒) ยกเอางานของ เอ็บเนอร์ โคเฮน (Abner Cohen) มาอธิบายความหมายของคำว่า “ชาติพันธุ์สัมพันธ์” (Ethnicity) ว่าเป็นการต่อสู้ขัดแย้งกันระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่อยู่ภายในระบบสังคมหนึ่ง ซึ่งในการต่อสู้ดังกล่าว สมาชิกภายในกลุ่มจะเน้นความสำคัญของอัตลักษณ์ (Identity) และความแตกต่าง (Distinctiveness) ของตนเป็นหลัก โดยขึ้นอยู่กับขนาดและการผสมผสานของตัวแปรต่างๆ ได้แก่

๑. สถาบันพื้นฐาน เช่น ครอบครัว ระบบเครือญาติ พิธีกรรมทางศาสนา และการเฉลิมฉลองต่างๆ

๒. ความสะดวกและระบบในการสื่อสารติดต่อระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม

๓. ผลประโยชน์ที่มีอยู่ร่วมกันทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง

ความเข้มข้นของตัวแปรต่างๆ ดังกล่าว ควรได้รับการพิจารณา ไม่ใช่ในแง่ที่มีความสมบูรณ์ภายในกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่ง แต่ควรพิจารณาโดยเกี่ยวพันกับกลุ่มอื่นๆ ว่ามีมากน้อยเพียงใด (Max Gluckman, 1961 อ้างในสุเทพ , ๒๕๔๒ หน้า ๙๖-๙๗)

สุเทพ (๒๕๔๒) ได้สรุปประเด็นสำคัญของปรากฏการณ์ชาติพันธุ์สัมพันธ์ไว้ว่า ชาติพันธุ์สัมพันธ์เป็นผลที่เกิดจากความสัมพันธ์ใกล้ชิดระยะยาวของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ โดยมีเงื่อนไขทางการเมืองเป็นตัวแปรสำคัญที่กำหนดโอกาสในการเข้ากุมแหล่งอำนาจของแต่ละเผ่าพันธุ์ให้แตกต่างกัน จนนำไปสู่การต่อสู้แย่งชิงอำนาจระหว่างกลุ่มเผ่าพันธุ์ต่างๆ จากการต่อสู้แย่งชิงอำนาจนี้ ได้ก่อให้เกิดความพยายามรวมกลุ่มทางการเมืองเพื่อที่จะทำให้การต่อสู้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และในกระบวนการนี้ จะมีการเน้นความสำคัญของขนบธรรมเนียมประเพณีขึ้นมาใหม่ ที่มีลักษณะหน้าที่และบทบาทเฉพาะในฐานะที่เป็นกลไกของการรวมกลุ่มทางการเมือง ซึ่งถ้ามองอย่างผิวเผิน อาจจะเห็นเป็นว่า การหันกลับไปหาขนบธรรมเนียมดั้งเดิมของเผ่าพันธุ์เป็นการแบ่งแยกทางเผ่าพันธุ์หรือลัทธิเผ่าพันธุ์นิยม (Tribalism) แต่ในความจริง ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นการรวมกลุ่มทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ภายในกรอบของอำนาจรัฐที่เข้ามาใหม่นั้นเอง นอกจากนี้ ลักษณะสำคัญของชาติพันธุ์สัมพันธ์ มักจะมีลักษณะไม่เป็นทางการ โดยปกติกลุ่มชาติพันธุ์จะไม่รวมกันเป็นส่วนหนึ่งของกรอบอำนาจ เศรษฐกิจและการเมืองที่เป็นทางการของรัฐ ถ้าหากว่ากลุ่มชาติพันธุ์ได้รับการรับรองเป็นทางการในฐานะเป็นรัฐหรือภูมิภาคภายในกรอบของสหพันธรัฐ เราก็คงไม่ถือว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ แต่จะเป็นระบบการเมืองของชาติหรือระหว่างประเทศ (สุเทพ , ๒๕๔๒ หน้า ๑๑๙-๑๒๑)

กลุ่มทางชาติพันธุ์จะสร้างองค์กรที่มีลักษณะเป็นองค์กรทางการเมืองอย่างไม่เป็นทางการ (Informal Political Organization) ขึ้นมาเพื่อที่จะใช้เป็นเครื่องมือในการต่อสู้ดิ้นรนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่ม อันเป็นวิถีทางที่จะก่อให้เกิดกลุ่มผลประโยชน์ (Interest Groups) ขึ้น แต่จะเกิดขึ้นได้หรือไม่เพียงใดนั้น

ย่อมขึ้นอยู่กับระบบการเมืองที่เป็นทางการของรัฐ อย่างไรก็ตาม สุเทพ (๒๕๔๒) เห็นว่า ไม่ว่าจะอยู่ภายใต้ระบบรัฐประเภทใดก็ตาม กลุ่มชาติพันธุ์ที่รวมตัวกันในลักษณะของกลุ่มผลประโยชน์ที่ไม่เป็นทางการ โดยอาศัยสัญลักษณ์และขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมของตนเป็นเครื่องช่วย ก็จะอยู่ในฐานะที่ได้เปรียบอย่างยิ่งในทางยุทธศาสตร์ เพราะรัฐจะพบความยากลำบาก สิ้นเปลืองอย่างมาก ทั้งยังเสี่ยงต่อการขัดกับหลักมนุษยธรรม ในการที่องค์กรของรัฐจะสร้างและใช้มาตรการต่างๆ ในการป้องกันและปราบปราม เพื่อจะมีให้กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถือว่าเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีของกลุ่ม กลุ่มทางการเมืองที่สามารถจัดตั้งขึ้นอย่างไม่เป็นทางการเช่นนี้ เป็นกลุ่มที่มีประสิทธิภาพอย่างมากในการดำเนินการทางการเมืองเพื่อให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายของกลุ่ม ยิ่งกว่าองค์กรหรือสมาคมที่จัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการเสียอีก

(สุเทพ , ๒๕๔๒ หน้า ๙๒-๙๔)

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการศึกษาแบบมานุษยวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Anthropology) โดยทำงานร่วมกันกับผู้ช่วยนักวิจัยท้องถิ่นชาวไทใหญ่ ปราชญ์ชาวบ้านไทใหญ่กลุ่มผู้สูงอายุและเยาวชน คนรุ่นใหม่ในพื้นที่ ในลักษณะการวิจัยแบบมีส่วนร่วม

๑. ประชากร พื้นที่ศึกษาและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ศึกษาคือกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ หรือที่เรียกตนเองว่า “ไต” ในเขตพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ๓ หมู่บ้าน

การศึกษาครั้งนี้มีพื้นที่วิจัยสามชุมชน โดยศึกษาเปรียบเทียบกับสามชุมชน ตามระดับการเปลี่ยนแปลงของพิธีกันตอ ได้แก่

๑. ชุมชนบ้านปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นตัวแทนชุมชนดั้งเดิมที่ยังคงรักษาประเพณีไว้อย่างเหนียวแน่น

๒. ชุมชนบ้านสบป่อง อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นตัวแทนชุมชนที่ผสมผสานรูปแบบประเพณีกันตอของเก่ากับของใหม่

๓. ชุมชนในเขตเทศบาลเมือง แม่ฮ่องสอน เป็นตัวแทนชุมชนสมัยใหม่ที่ประเพณีกันตอ เฟื่องหาย/ถูกปรับเปลี่ยนรูปแบบและความหมายไปโดยสิ้นเชิง

กลุ่มตัวอย่างคือ กลุ่มเยาวชน คนรุ่นใหม่ ในพิธีกันตอในหมู่บ้านทั้งสามแห่ง ชุมชนละ ๕ คน รวม ๑๕ คน

๒. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยสนามทางมานุษยวิทยา โดยใช้กรอบคิดเชิงทฤษฎีที่กล่าวไว้ในบทแรกเป็นเครื่องมือในการวิจัย ควบคู่ไปกับ แบบสอบถามแบบกึ่งโครงสร้าง , การใช้เครื่องมือทางเทคโนโลยี ได้แก่ กล้องบันทึกภาพและเครื่องบันทึกเสียงเพื่อช่วยในการทบทวนและวิเคราะห์ข้อมูล

๓. การรวบรวมข้อมูล

เนื้อหาข้อมูล

ประกอบไปด้วยประเด็นต่างๆดังนี้

- ๑) ประวัติ และแบบแผนทางวัฒนธรรมชุมชน
- ๒) บริบททางเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรม
- ๓) การจัดการทรัพยากรภายในชุมชนภายใต้เงื่อนไขการพัฒนาจากรัฐและระบบทุนนิยม
- ๔) วิถีชีวิตเยาวชน คนรุ่นใหม่ ในชุมชน
- ๕) ประวัติและพัฒนาการพิธีก้นต่อในชุมชน
- ๖) ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างเยาวชนกับคนกลุ่มต่างๆ
- ๗) การสร้างและช่วงชิงความหมายในพิธีก้นต่อ

วิธีการเก็บข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวิธีการเก็บข้อมูลในหลายลักษณะผสมผสานกัน ได้แก่

- ๑) การวิเคราะห์เอกสาร
- ๒) การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation)
- ๓) การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ๔) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก
- ๕) การระดมความเห็นแบบกลุ่ม (Focus Group)

ตัวอย่างรูปภาพแสดงการเก็บข้อมูล

ภาพการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุ ชุมชนสบป่อง

๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗ ที่ชุมชนบ้านสบป่อง อำเภอปางมะผ้า แม่ฮ่องสอน

ภาพการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมพืธีกันตอ บ้านสบป่อง

๑๔ เมษายน ๒๕๕๗

ภาพการระดมความเห็นกับปราชญ์ชาวบ้านและกลุ่มเยาวชน ชุมชนเทศบาลเมือง
๒๘ พฤษภาคม ๒๕๕๗ ที่โรงเรียนเทศบาล อำเภอเมือง แม่ฮ่องสอน

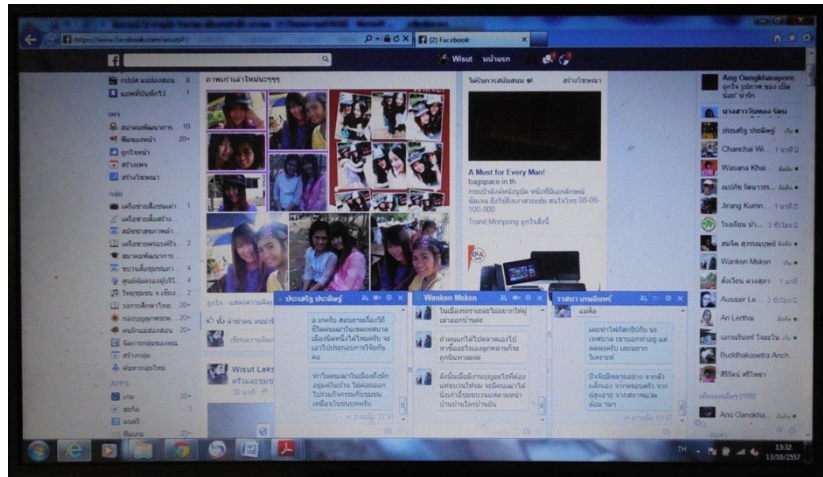
ภาพการระดมความเห็นกับปราชญ์ชาวบ้านและกลุ่มเยาวชน ชุมชนปางหมู
๒๙ พฤษภาคม ๒๕๕๗ ที่วัดปางหมู อำเภอเมือง แม่ฮ่องสอน

ภาพการสัมภาษณ์เยาวชน ชุมชนสบป่อง อำเภอปางมะผ้า
๒๘ สิงหาคม ๒๕๕๗ ที่บ้านพัก อำเภอเมือง แม่ฮ่องสอน

ภาพการระดมความเห็นกับกลุ่มเยาวชน ชุมชนปางหมู
๒๙ สิงหาคม ๒๕๕๗ ที่ห้องสมุดประชาชน อำเภอเมือง แม่ฮ่องสอน

การสัมภาษณ์ผ่านการแชต (Chat) กับชาวไทใหญ่ในโซเซียลมีเดีย

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในช่วงของการเก็บรวบรวมข้อมูล จะมีการจัดจำแนกแยกแยะข้อมูลเหล่านั้นออกเป็นหมวดหมู่ไปพร้อมๆ กันเพื่อให้ง่ายต่อการวิเคราะห์

โดยการวิเคราะห์ในงานวิจัยครั้งนี้มี ๓ ประเด็นใหญ่ได้แก่

ประเด็นที่หนึ่งแยกแยะข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประวัติ พัฒนาการ องค์ประกอบของพิธีกรรม

ประเด็นที่สองเป็นมโนทัศน์วิธีคิดอุดมการณ์ต่างๆของคนในพื้นที่ โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชน

ประเด็นที่สามเป็นวิถีชีวิตของเยาวชนในพื้นที่ ซึ่งเป็นปฏิบัติการทางสังคมที่เชื่อมโยงกับวิถีคิดจากประเด็นที่สอง

ประเด็นที่สี่แยกแยะข้อมูลที่เป็นบริบทโดยเฉพาะบริบทการพัฒนาที่เชื่อมโยงกับการใช้อำนาจของรัฐและระบบทุนนิยม

จากนั้นจึงวิเคราะห์เชื่อมโยงทั้งสี่ประเด็นดังกล่าวโดยพยายามสะท้อนมุมมองของคนในให้
ได้มากที่สุดโดยใช้ให้เห็นถึงบริบท เจือปนไขต่างๆในการนำเอาพิธีกรรมกันต่อมาใช้เชิงเปรียบเทียบระหว่าง
ชุมชน รวมถึงกระบวนการสร้างและช่วงชิงความหมายของคนกลุ่มต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ระหว่าง
เยาวชนไทใหญ่กับคนกลุ่มต่างๆในชุมชน ทั้งนี้จะมีการคืนข้อมูลให้ทีมวิจัยซึ่งเป็นคนท้องถิ่นได้ร่วม
วิเคราะห์กับผู้วิจัยอีกด้วย

ตารางแผนงานวิจัยในโครงการ

ระยะเวลาทำการวิจัย กิจกรรม/ขั้นตอนการดำเนินงาน		ระยะเวลา ๑ ปี ตั้งแต่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๖ ถึง ๓๐ กันยายน ๒๕๕๗											
		ตค	พย	ธค	มค	กพ	มีค	เมย	พค	มิย	กค	สค	กย
๑	ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	/	/										
๒	เก็บรวบรวมข้อมูล			/	/	/	/	/	/				
๓	วิเคราะห์ผลการศึกษาและเขียน รายงาน									/	/	/	
๔	คืนข้อมูลสู่ชุมชน และส่งรายงาน												/

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ชุมชนปางหมู

- ข้อมูลทั่วไปของบริบทชุมชนปางหมู

ปางหมูเป็นชุมชนเก่าที่สุดแห่งหนึ่งในแม่ฮ่องสอน มีบันทึกว่าเริ่มก่อตั้งเป็นชุมชนมาตั้งแต่ปี ๒๓๗๔ มีทั้งคนไทใหญ่และกะเหรี่ยงอาศัยตั้งบ้านเรือนอยู่ปะปนกัน ข้อมูล ปี ๒๕๕๖ มีประชากร รวม ๒๒๙๔ คน มี ๑๐๗๑ ครัวเรือน ประชากร ร้อยละ ๙๐ เป็นชาวไทใหญ่¹ อาชีพส่วนใหญ่ มีอาชีพทำนา ทำสวน รองลงมา ก็เป็นอุตสาหกรรมเล็กๆในครัวเรือน เช่น ถักเส้น ถักแปهل่อ ศาสนาส่วนใหญ่ถือศาสนาพุทธ เป็นชุมชนที่มีถนนสายหลักตัดผ่านกลางอยู่ห่างจากตัวเมืองแม่ฮ่องสอนราวหกิโลเมตร หากจะเดินทางโดยทางถนน ก็จะต้องผ่านชุมชนนี้

สืบกว่าปีที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน ชุมชนเมืองแม่ฮ่องสอนมีการขยายตัวมากขึ้น ชุมชนปางหมูซึ่งอยู่ใกล้กับเมืองแม่ฮ่องสอน และมีที่ราบกว้างขวาง ได้รับผลกระทบไปด้วย คือ มีการเข้ามาซื้อที่ดินจากคนในเมือง รวมทั้งคนต่างจังหวัด ในขณะที่คนรุ่นใหม่ก็นิยมไปศึกษาต่อ ไปทำงานในเมืองใหญ่ เช่น เชียงใหม่ กรุงเทพฯ ส่งผลให้ชุมชนมีคนภายนอกเข้ามาอยู่อาศัยเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ และมีร้านค้า ธุรกิจขนาดย่อมต่างๆจากคนภายนอก ชุมชนผุดขึ้นตามมา

นอกเหนือจากการย้ายถิ่นฐานเข้าออกแล้ว ปัจจัยสำคัญอีกประการที่มีผลต่อความสัมพันธ์ในชุมชนก็คือ ด้านการเมืองท้องถิ่น โดยเฉพาะจากการเลือกตั้งนายกและสมาชิก อบต. รวมทั้งการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้าน ในขณะที่ชาวบ้านส่วนใหญ่มีการศึกษาไม่สูง ทั้งยังขาดความเข้าใจเรื่องระบอบประชาธิปไตย ก่อให้เกิดความตึงเครียดและแบ่งฝักแบ่งฝ่ายอยู่ภายในลึกๆ แต่แม้ว่าจะมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีหน่วยราชการต่างๆตั้งอยู่ไม่ไกลจากพื้นที่ แต่ที่นี้ผู้สูงอายุก็ยังได้รับการเคารพนับถืออยู่มาก โดยยังมีบทบาทในการเป็นผู้รู้และให้

¹ ข้อมูลจาก <http://eris.nesdb.go.th>

คำปรึกษาแก่คนในชุมชนด้านต่างๆ อาทิ ด้านศิลปวัฒนธรรม ด้านความเชื่อทางศาสนา รวมไปถึงการปรึกษา
กรณีที่คนในชุมชนมีข้อขัดแย้งต่างๆ

- พิธีกันตอผู้สูงอายุในชุมชนปางหมู

ชุมชนแห่งนี้มีการกันตอผู้สูงอายุสองครั้งต่อปี นั่นคือ เดือน ๕ และเดือน ๑๑ (เดือนเมษายนและเดือน
ตุลาคม) หรือก่อนวันขึ้นวัด ๑ วัน คือช่วงเวลาตั้งแต่วันที่ ๑๔ - ๑๕ เมษายนของทุกปี และขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน
๑๑ ของทุกปี ตามธรรมเนียมหลักของชาวไทใหญ่ ประเพณีกันตอนี้ จะทำกับทั้งบิดา มารดา ญาติผู้ใหญ่ และ
ผู้สูงอายุที่ถือศีล นอนวัด (เรียก "พ่อศีล แม่ศีล") แต่ ที่ชุมชนปางหมูนี้จะกันตอเฉพาะญาติ เพราะถ้ากันตอทั้ง
ญาติและพ่อศีลแม่ศีลแล้วนั้นรวมกันแล้วจะมีจำนวนคนที่ต้องไปกันตอเยอะมาก ทำได้ไม่ทั่วถึง อีกทั้งจะเป็น
ภาระค่าใช้จ่ายมากเกินไป เพราะการซื้อของไปกันตอแต่ละบ้านนั้นก็ไม่ต่ำกว่าหลังคาละ ๕๐ บาท สิ่งของที่ใช้
ไปกันตอคนเฒ่าคนแก่ในชุมชนปางหมูมีหลายอย่าง อาทิ ขนมหี้น ขนมห้อย (ขนมนมสาว) รูปเทียน
ข้าวตอก ดอกไม้ เงิน น้ำมัน เครื่องใช้สอยที่จำเป็น เสื้อผ้า รองเท้า ผ้าขาวม้า ผู้ใหญ่แต่ละครอบครัวนิยม
มอบหมายให้เด็ก เยาวชน เป็นตัวแทนครอบครัวไปทำหน้าที่กันตอ ซึ่งเด็กๆเดินทางไปกันตอนิยมใช้
รถจักรยานยนต์ รองลงมาเป็นรถจักรยาน บ้างก็เดินไปหากเป็นระยะใกล้ๆไปกันตอ โดยต่างคนต่างไป แล้วไป
เจอกันระหว่างทาง

เด็ก เยาวชนตัวแทนจากครอบครัวหนึ่งก็ไปกันตอประมาณ ๒๕ - ๓๐ ครั้วเรือน นิยมไปกันตั้งแต่ ๕
โมงเย็น จนถึง ๓ ทุ่ม ต้องมาเอาของที่บ้าน ๒ ถึง ๓ รอบ เพราะเอาไปรอบเดียวไม่หมด แต่ก็มีบ้างที่ไปกันตอ
ตั้งแต่เช้า

การกันตอนิยมกันตอบิดามารดาก่อนทุกครั้งและก่อนขึ้นวัด ๑ วัน พอกันตอบิดามารดาเสร็จแล้วก็กัน
ตอผู้เฒ่า ผู้แก่และญาติผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ แล้วก็นำสิ่งของที่จะไปกันตอ เช่น ขนมหี้น ข้าวตอก ดอกไม้ รูป และ
เทียน ไปกันตอ(ขอขมา)ลาโทษในสิ่งที่กระทำผิดทางกาย วาจาและทางใจให้บิดามารดา คนเฒ่าคนแก่ ให้พร
อย่างไรก็ตาม บางทีก็พบว่า มีการไปกันตอ ผู้เฒ่า ผู้แก่และญาติผู้ใหญ่ก่อนพ่อแม่เนื่องจากบางครั้งเวลาไม่
พร้อม พ่อแม่มีธุระ สำหรับชุมชนปางหมู ในวันขึ้น ๑๔ ค่ำ จะกันตอในหมู่บ้านก่อน จากนั้น ๑๕ ค่ำ ถึงจะออก
เดินทางไปกันตอญาติๆ นอกหมู่บ้าน บ้านปางหมู นิยมกันตอกำนันก่อน แล้วค่อยไปกันตอผู้อาวุโสในหมู่บ้าน

เรื่องการมีส่วนร่วมของคนต่างชาติพันธุ์นั้น หลายครอบครัว แม้ว่าจะมีคนต่างถิ่น เช่น ผู้ชายคนอีสาน
มาแต่งงานแล้วย้ายมาอยู่ในชุมชนปางหมู แต่เวลามีงานประเพณีของไทใหญ่ ผู้ชาย (คนอีสาน)ก็จะปฏิบัติตาม

ประเพณีของคนไทใหญ่อย่างกันตอ และประเพณีต่างๆ ทั้งนี้รวมถึงคนกะเหรี่ยง² ที่อยู่ปะปนกับคนไทใหญ่และคนเมืองที่นี้อีกด้วย

นอกจากกันตอภายในหมู่บ้านแล้ว ยังมีกันตอหลวง คือ การไปกันตอใหญ่ที่มีคนเผ่าคนแกลมารวมกันให้คนในชุมชนมากันตอ ซึ่งในอดีต บ้านปางหมูถือเป็นบ้านหลักที่ทุกๆ หมู่บ้านมารวมกันตอหลวงนี้ แต่ปัจจุบันทุกๆ บ้านจะสลับหมุนเวียนกันไปเจ้าภาพ

- ชีวิต ตัวตน เยาวชนไทใหญ่บ้านปางหมู

ส่วนใหญ่เยาวชนไทใหญ่ที่นี้อยู่กับพ่อแม่และปู่ย่าตายายพร้อมหน้า คือโครงสร้างครอบครัวยังเป็นแบบครอบครัวขยายอยู่ หรือถ้าพ่อแม่แยกไปตั้งครอบครัวเดี่ยวแล้ว ก็จะมีญาติพี่น้องอยู่ในละแวกบ้านเดียวกัน ส่วนใหญ่ครอบครัวจะพยายามส่งเสียให้ลูกทั้งหญิงชายเรียนหนังสือให้จบชั้นสูงๆ โดยมีความเชื่อว่าถ้าเรียนจบสูงๆแล้วจะมีงานดีๆทำ ไม่ลำบาก เด็กๆเองก็มีความเชื่อที่ถูกปลูกฝังมาเช่นนั้น จึงให้ความสำคัญกับการศึกษาค่อนข้างมาก ถ้าเรียนได้ไม่ดี ไม่จบ ก็จะเป็นที่ติฉินนินทา

"ที่นี่ เด็กๆ ส่วนใหญ่คิดเรียนต่อปริญญาตรีกันทั้งนั้น ถ้าไม่เรียนไม่จบจะเป็นขี้ปากชาวบ้าน" วัยรุ่นปางหมูในกลุ่มสะท้อน ในขณะที่คนอื่นๆพยักหน้า

ภายใต้ระบบการศึกษาที่มีการแข่งขันสูง ส่งผลให้เด็กเยาวชนที่นี่ต้องพยายามขวนขวายเพื่อให้สามารถแข่งกับเยาวชนในเขตเมืองใหญ่ และพยายามทำตามค่านิยมของชุมชนให้ได้ ช่วงปิดเทอม เยาวชนที่นี่จำนวนมากจึงมักจะพากันไปเข้าค่ายกวดวิชาที่เชียงใหม่ บางบ้านที่ฐานะไม่สู้ดี เยาวชนก็จะไปช่วยพ่อแม่ทำงานในไร่ นา สวน ค้าขายบ้าง รับจ้างเล็กๆน้อยๆ เช่น ถอนถั่วลิสงบ้าง หากจะมีงานอดิเรก ก็มักจะไปเที่ยวเล่นน้ำในลำธาร ไปหาปลา แต่ที่ดูจะเป็นปัญหาคือเล่นเกมออนไลน์ เพราะเยาวชนติดเกมกันมากขึ้นเรื่อยๆ จนกลายเป็นกิจกรรมหลักของเด็กในช่วงปิดเทอมไปแล้ว หลายคนไปแล้วหมกมุ่นจนเสียเงินทอง เสียเวลาโดยใช่เหตุ

² จากการสัมภาษณ์กลุ่มเยาวชนพบว่า เวลาร่วมงาน กิจกรรมต่างๆทั้งตามจารีตประเพณีไทใหญ่ และงานพัฒนาต่างๆในชุมชน คนกะเหรี่ยงในชุมชนนี้ ไม่ได้นามว่าตนเป็นกะเหรี่ยงแต่นิยามตนเองเป็นไทใหญ่ สามารถพูดภาษาไทย และยังได้รับการยอมรับจากคนไทใหญ่ดั้งเดิมของที่นี่ด้วย แม้ว่าคนเหล่านั้นจะเป็นกะเหรี่ยงโดยกำเนิดแล้วมาสวมอัตลักษณ์ไทใหญ่ซ้อนลงไปก็ตาม

- เงื่อนไขการใช้พิธีกันตอของเยาวชนปางหมู

การที่อยู่เยาวชนปางหมูจะลุกขึ้นมาทำงานกันตอได้นั้น เห็นจะเป็นเรื่องผิวิสัย เพราะต้องมีการจัดเตรียมสิ่งของ ต้องใช้เงิน ต้องมีการจัดการแบ่งงาน จัดระบบ จัดการความรู้ว่าจะไปกันตอคนเฒ่าที่ไหน อย่างไรบ้าง ในที่นี้ การกันตอจึงเป็นวัฒนธรรมรวมหมู่ของคนสามรุ่น คือ รุ่นพ่อแม่ต้องมีบทบาทมาช่วยจัดการ ตรงนี้ ส่วนเด็ก เยาวชน มาเป็นลูกมือ และเป็นตัวแทนไปหาผู้เฒ่าผู้แก่ตามบ้านต่างๆ ที่เยาวชนปางหมูทำอย่างนี้ได้ เพราะมีลักษณะครอบครัวขยาย อยู่รวมกันเป็นชุมชน มีการรู้จักคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี ถึงแม้ว่าชุมชนจะอยู่ไม่ไกลจากตัวเมืองแม่ฮ่องสอนซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีงานรดน้ำดำหัว กันตอและงานรื่นเริงโดยรัฐ แต่การที่ชุมชนมีต้นทุนทางสังคมที่ยังเข้มแข็ง ไม่ว่าประวัติศาสตร์ชุมชนที่มีมายาวนานมากกว่าร้อยปี และมีองค์กรชุมชน มีแกนนำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน พระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถ ประกอบกับความเชื่อเรื่องความกตัญญู ความเป็นมงคลที่ผู้สูงอายุมีอำนาจจะมอบพรให้ และสิทธิในการจัดการทรัพยากร สมบัติสิ่งของต่างๆ ที่ผู้เฒ่าผู้แก่จะมอบผ่านพ่อแม่มายังพวกเขา สิ่งเหล่านี้เป็นเงื่อนไขภายในที่เอื้อให้เยาวชนสามารถประกอบพิธีกันตอได้ ทำให้แรงปะทะจากเงื่อนไขภายนอกลดลง เยาวชนปางหมูจึงสามารถไปร่วมสืบสานงานกันตอได้อย่างเหนียวแน่นกว่าชุมชนอื่นๆ ในพื้นที่ศึกษา

- มุมมองของเยาวชนปางหมู ต่อพิธีกันตอ

จากการเก็บข้อมูลประชุมกลุ่มย่อยกับเยาวชนบ้านปางหมู เยาวชนเล่าว่า ตอนเด็ก ๆ จะไปกันตอกับพ่อแม่ สมัยก่อนนั้นเด็ก วัยรุ่น จะไปกันตอพ่อกับพ่อแม่ ไปกันเป็นครอบครัว เนื่องจากเด็กยังตัวเล็ก ขนของไปกันตอไม่สะดวก พ่อแม่ต้องไปช่วยก่อน พอเด็กเริ่มโตขึ้น ก็ปล่อยให้เด็กไปเองได้ นอกจากนี้ สมัยก่อนนั้นการไปกันตอ เด็กๆ ก็เพื่อได้พบเจอเพื่อนฝูง ผู้ชายไปกันตอก็เพื่อจะได้เจอสาวๆ หรือบางทีก็นัดแนะวงกันไปกันตอ

ในมุมมองเด็กเยาวชนปางหมูกับพิธีกันตอ พวกเขามองว่า พิธีการกันตอ เยาวชนไปเพื่อแสดงความเคารพนับถือคนเฒ่าคนแก่ ขอพร ได้สืบสานความสัมพันธ์กับเครือญาติ คนเฒ่าสอบถามเรื่องทุกข์ สุข ต่างๆ ของพวกเขาทำให้พวกเขาารู้สึกมีคุณค่า อบอุ่นใจ พวกเขา คิดว่าเป็นพิธีที่ดีมีความสำคัญตรงที่ได้พัฒนาความสัมพันธ์กับพ่อแม่แม่เฒ่า ทำให้เด็กๆ รู้สึกได้รับการเอ็นดู ยอมรับจากคนเฒ่า ทั้งยังได้บุญ และหลังจากกันตอเสร็จแล้วเด็กๆ ได้รับขนมกลับคืน ที่เด็กเยาวชนไปร่วมพิธีนี้ เพราะรู้สึกเต็มใจ อยากไปเอง ไปแล้วมีความสุข เจอเพื่อนๆ และเป็นธรรมเนียมที่ต้องไป

เขาวนบอกว่าอยากให้มีการกันตอผู้สูงอายุแบบปัจจุบันนั้นถือว่าเหมาะสมดีแล้ว เมื่อเปรียบเทียบกับงานกันตอโหลง หรืองานที่ทาง อบต. จัด ซึ่งเป็นงานที่เรียกคนเฒ่ารวมตัวกันให้ชาวบ้านไปกันตอรวมกันที่วัด

" กันตอแบบเดิมๆ นี่แหละ ดีแล้ว กันตอที่ทาง อบต. อบจ. จัดงานแบบคำหัวเร้งريب ทำให้ไม่มีเวลาถามทุกข์สุขคนเฒ่าคนแก่" พวกเขาสะท้อน

ส่วนเหตุที่เขาวนไม่นิยมใส่ชุดประจำเผ่าเวลาไปกันตอ พวกเขาบอกว่า

" เสื้อผ้าใหญ่ใส่แล้วร้อน ใส่ผ้าถุงทำให้ขับรถไม่สะดวกค่ะ"

อากาศที่อบอ้าวมากขึ้น ในขณะที่เสื้อผ้าใหญ่เป็นเสื้อทรงกระบอกเข้ารูป เนื้อผ้าใส่แล้วร้อน อีกทั้งการนุ่งผ้าขึ้นตามประเพณีทำให้ลำบากต่อการขับขี่จักรยานยนต์ ซึ่งเป็นพาหนะหลักในการใช้ไปกันตอ เขาวนรวมถึงคนทั่วไปจึงนิยมใส่ชุดลำลองมากกว่า

อย่างไรก็ตาม กลุ่มเขาวนเล่าว่า ในหมู่พวกเขาความนิยมกันตอเริ่มน้อยลง เพราะหลายสาเหตุ ได้แก่

๑.เพื่อนๆ บางส่วนต้องไปเรียนต่างที่ ต่างจังหวัด

๒.บางคนก็ไปแต่งงานกับคนในเมือง แยกย้ายกันไปทำงาน

๓.ปัจจุบันการกันตอในช่วงสงกรานต์นั้น บางทีเด็กวัยรุ่นไม่อยากไปกันตอเท่าไร เนื่องจากเด็กๆ ยังสนุกกับการเล่นสงกรานต์

๔. มีคนเมาเหล้ากันมากขึ้น เด็กสาวๆจะไปกันตอก็ไปเจอคนกินเหล้าเมายา ถูกมองถูกแซวก็รู้สึกไม่สบายใจ เด็กๆส่วนหนึ่งจึงไม่อยากไปกันตอ

๕. บางทีเด็กที่ไปกันตอนั้นแต่งตัวหล่อ สวย แต่พอเดินทางไปแล้ว ก็เจอคนมาสาदनน้ำใส่ (เนื่องจากทับซ้อนกันวันสงกรานต์ของไทยที่เล่นสาदनน้ำกัน) ก็รู้สึกไม่ดี พาลไม่อยากไปกันตอ

๖. เด็กบางส่วนไปเล่นเกม อ่านหนังสือเตรียมสอบเรียนต่อ หลายคนไปกวตริษาในเมือง แม้ช่วงเวลาสงกรานต์สถานกวตริษาจะปิด แต่การเดินทางกลับมาอยู่บ้านแคในช่วงเวลาสั้นๆ ก็สิ้นเปลืองเงิน บางทีพ่อแม่ก็ไม่อยากให้กลับเพราะไม่คุ้มค่ารถ ยุคสมัยเปลี่ยนไป ความตระหนักต่อพิธีการกันตอ การให้ความสำคัญต่อพิธีนี้ก็เปลี่ยนไป

พวกเขาเสนอว่า ถ้าอยากให้วัยรุ่นมาร่วมเยอะเด็กๆ มองว่าควรรวมตัวกันเป็นกลุ่มมากันตอ เพราะวัยรุ่นชอบกิจกรรมที่วัยเดียวกันได้มารวมตัวกัน

ชุมชนสบป่อง

- ข้อมูลทั่วไปของบริบทชุมชนสบป่อง

บ้านสบป่อง อยู่ในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน อยู่ทางเหนือห่างจากอำเภอปายไปราวสี่สิบเจ็ดกิโลเมตรเป็นหมู่บ้านที่ชาวไทยใหญ่จากอำเภอปายมาตั้งรกรากตั้งแต่นั้นปี พ.ศ. 2500 ในอดีตใช้เป็นที่พักค้าเหมือง ทำนา และเก็บของ อาจกล่าวได้ว่าสบป่องเป็นหมู่บ้านที่เป็นศูนย์กลางใหม่ที่รัฐมีส่วนสำคัญในการจัดตั้งขึ้นให้เป็นศูนย์กลางด้านการเมืองปกครอง เศรษฐกิจ การคมนาคม พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตป่าของรัฐที่ยังไม่มีเอกสารสิทธิและการรับรองสิทธิทำกินของชาวบ้าน เป็นพื้นที่ที่มีชาวไทยใหญ่และกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆที่อพยพหนีภัยสู้รบจากพม่าหลบหนีเข้ามาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ในสายตาของรัฐ พื้นที่แห่งนี้จึงเป็นที่จับตามองในเรื่องความมั่นคงของชาติ ไม่ว่าจะเป็นการตัดไม้ทำลายป่าและด้านยาเสพติดส่งผลให้เกิดการตั้งหน่วยงานภาครัฐ ตลอดจนโครงการพัฒนาต่างๆขึ้น โดยเฉพาะในช่วงปี 2510 เป็นต้นมา หลังปี 2519 ผู้คนในบ้านสบป่องเพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งคนที่อพยพเข้ามาก็ไม่ได้มีเฉพาะชาวไทยใหญ่ แต่มีทั้งคนเมือง (ชาวไทยพื้นราบ) จีนยูนนาน (จีนฮ่อ) คนไทยภาคกลาง เข้ามาค้าขาย บางคนก็เป็นข้าราชการที่มารับราชการตามหน่วยงานต่างๆ และพาครอบครัวมาด้วย ข้าราชการบางคนมาตั้งรกรากแต่งงานอยู่กินกับชาวบ้านที่บ้านสบป่องนี้ก็มีหลายราย³

ปัจจุบันประชากรในหมู่บ้านมีอยู่ 1,697 คน 962 ครอบครัว⁴ มีชาวไทยใหญ่เป็นประชากรหลัก รองลงมาเป็นคนเมือง กลุ่มลื้อ จีนยูนนาน ในกลุ่มไทใหญ่มีชาวไทยใหญ่ที่ยังไม่ได้สัญชาติไทย หรือที่เรียกกันว่า "ไตนอก" อยู่ราวสี่ร้อยคน⁵ หรือราวหนึ่งในสี่ของประชากรทั้งหมด

³ หน่วยงานนิเทศศาสตร์ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอน . ประวัติหมู่บ้าน อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน. (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ , สิงหาคม ๒๕๔๐) หน้า ๔๐.

⁴ ข้อมูลจากเว็บไซต์ อบต. สบป่อง http://www.soppong.go.th/index.php?_mod=datadetail เมื่อ ๒๑ เมษายน ๒๕๕๖

⁵ ผลประโยชน์จากการปกครองและการใช้แรงงานราคาถูกจากคนไทใหญ่ที่ยังไม่ได้สัญชาติไทยเหล่านี้ ทำให้เจ้าหน้าที่ท้องถิ่นไม่พยายามที่จะรายงานความชัดเจนถึงจำนวนและคุณภาพชีวิตของคนเหล่านี้ ดูเพิ่มเติมใน Hans-Dieter Bechstedt and WisootLegsomboon Ethnic minorities and cross-border migration, gender and human rights: Case studies from Northern Thailand. paper presented to the international conference on ' Transborder Issues in the Greater Mekong Sub-region ' , June

ภาพรวม พื้นที่บ้านสบป่อง แห่งนี้ เป็นเมืองชายแดนที่มีทั้งคนหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ ทั้งที่มี
สัญชาติไทย และไม่มีสัญชาติไทย แม้จะเป็นชุมชนที่เพิ่งก่อตั้งใหม่ ไม่กี่สิบปี แต่ก็มีการยอมรับกฎกติกาที่กลุ่ม
ไทใหญ่เข้ามาอาศัยและครอบครองอยู่ก่อน แม้จะมีระบบการปกครองที่รัฐจัดตั้งลงไปให้มีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน
หน่วยงานปกครองท้องถิ่น ส่วนราชการระดับอำเภอที่ตั้งอยู่ในพื้นที่แห่งนี้ แต่ระเบียบสังคมที่ให้ความเคารพผู้
อาวุโสตามแบบจารีตของไทใหญ่ที่นี่ยังคงได้รับการยึดถืออยู่ ตัวอย่างเช่น ระเบียบการจัดการทรัพยากร ซึ่ง
ชุมชนแห่งนี้ ทุกที่ไม่มีความชัดเจนเรื่องโฉนด เรื่องการจัดการแหล่งน้ำ เพราะอยู่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า
จำต้องใช้หลักสิทธิชุมชนกำกับดูแลร่วมกัน และหลักสิทธิชุมชนก็ไปผูกกับความทรงจำ ความรู้ที่เป็นหลักฐาน
จากผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุจึงเป็นผู้รู้ ผู้มีส่วนร่วมในการดูแลรักษา บังคับใช้สิทธิชุมชนในแง่การจัดการทรัพยากร ใน
บริบทที่เครื่องมือจากรัฐจัดการไม่ได้ เป็นต้น นอกจากนี้ ผู้สูงอายวยังเป็นผู้รู้ ผู้ให้คำปรึกษาแนะนำด้าน
ศิลปวัฒนธรรม การครองเรือนครองชีวิตให้กับผู้คนแบบไม่เป็นทางการ ซึ่งเราจะสังเกตเห็นผู้สูงอายุเดินไป
มาทั่วไประหว่างบ้าน วัด ตลาด ผิดกับพื้นที่ในสังคมเมือง

• พิธีกันตอผู้สูงอายุในชุมชนสบป่อง

ชุมชนสบป่องแห่งนี้มีการกันตอผู้สูงอายุสองครั้งต่อปี และมีธรรมเนียมปฏิบัติไม่ต่างจากชุมชนปางหมู
นั่นคือ กันตอ เกลินห้า (ตรงกับช่วงสงกรานต์หรือปีใหม่ตามประเพณีของคนไทย และ ซึ่งตรงกับเทศกาลปีใหม่
ของคนไทใหญ่เช่นกัน) กับกันตอเกลินสิบเอ็ด (ตรงกับช่วงเทศกาลออกพรรษา) ต่างกันตรงที่ ในบ้านสบป่อง
สำหรับผู้สูงอายุ แม้ไม่เป็นญาติกัน ก็ถือว่าเป็นบุคคลที่อนุชนควรไปกันตอ โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่ไปถือศีล นอน
วัด ประกอบกับเป็นชุมชนที่มีขนาดเล็กกว่า จึงไปกันตอในวงกว้างได้ค่อนข้างครอบคลุม แต่บ้านปางหมูเป็น
ชุมชนใหญ่ การกันตอจะเน้นเฉพาะกับเครือญาติเนื่องจากผู้สูงอายุที่บ้านปางหมู มีจำนวนมาก ถ้ากันตอ
ทั้งหมดก็ทำไม่ไหว

ในชุมชนนี้ เมื่อสมัยก่อนของที่นำมากันตอคนเฒ่าคนแก่ นั้นจะมีข้าวสุกห่อใบตอง และผักจ๊อก (ห่อ
หมกหนึ่ง) และรูปเทียนดอกไม้เท่านั้น แต่ปัจจุบัน ชุมชนมีความเจริญทางวัตถุเข้ามา มีสินค้ามากมาย มีเงินทอง
สะพัดมากขึ้น ข้าวของที่นำมากันตอก็หลากหลายมากขึ้น ของกันตอบางอย่างก็เปลี่ยนไป อย่างเช่นมีการนำ
ข้าวสารมากันตอแทนข้าวสุก เพราะข้าวสารเก็บไว้ได้นานกว่าข้าวสุก นอกจากนั้น ก็ยังมีข้าวของเครื่องใช้

จำเป็นที่ลูกๆ หลานได้นำมากันต่อ อย่างเช่น ปลากระป๋อง ผงซักฟอก สบู่ แปรงฟัน ยาสีฟัน ฐูป เทียนดอกไม้ นมชั้นหวาน โอวัลติน เข็ม ด้าย ขนมกรูบกรอบบรรจุถุง และบางครอบครัวก็ยังนำเงินมากันต่อด้วย นอกจากนี้ ในอดีต จะมีชาวบ้านจากต่างหมู่บ้าน เช่นลือซอ มูเซอ มาเที่ยวหากจะมีการเอาขนมเทียน หรือข้าวมูนห่อ มา ต้อนรับด้วย หรือ บางทีก็มีเด็กๆชาวมูเซอ ลือซอ ที่ยากจนเร่ไปตามบ้านต่างๆ เพื่อขอขนม คนเฒ่าคนแก่ชาวไทย ใหญ่ก็จะแบ่งขนมให้ เด็กๆบางคนได้ขนมเทียนเต็มถุงกลับบ้าน แต่ปัจจุบัน ไม่มีกลุ่มลือซอ มูเซอ มาขอขนมใน ประเพณีอย่างนี้อีกแล้ว น่าจะเพราะฐานะทางเศรษฐกิจของคนเหล่านั้นดีขึ้น

อย่างไรก็ตาม จากการที่วิถีการทำงานของคนไทใหญ่ที่นี้เปลี่ยนแปลงไป ปัจจุบันนี้คนต้องทำมาหากิน ทำงานเป็นเวลา ไม่มีเวลาที่จะมาทำขนมเอง จึงต้องหันมาหาขนมถุง น้ำหวาน แทนการใช้ข้าวมูนห่อซึ่งเป็นขนมตามประเพณีที่ทำเองในครัวเรือน นอกจากนี้ การที่เยาวชนไปศึกษาต่อในเมือง ไปหางานทำต่างถิ่น ก็ทำให้จำนวนคนรุ่นใหม่ที่มาร่วมพิธีกันลดลง รวมถึงข้อมูลจากเยาวชนที่สะท้อนว่า เวลามีนงานประเพณีนี้จะตรงกับช่วงงานรื่นเริงของคนไทย คนไทใหญ่ได้รับอิทธิพลเข้ามาก็หันมาดื่มเหล้ากันมากขึ้นทั้งผู้หญิง ผู้ชาย เมื่อมีงานรื่นเริง มีสุรา มีเทศกาลบันเทิงเข้ามาในชุมชน ความสนใจในพิธีดั้งเดิมก็ลดลง

รูปสิ่งของที่ชาวบ้านสบป่อง นำมาประกอบพิธีกันต่อผู้สูงอายุในปัจจุบัน

สิ่งที่เปลี่ยนแปลงเรื่องของการกันตออีกประการ คือเวลาในการกันตอ โดยสมัยก่อนนั้นการกันตอจะ นิยมกันตอในช่วงเช้า แต่ปัจจุบันนี้คนนิยมกันตอในช่วงเย็นหรือกลางคืน เนื่องจากว่า ผู้คนต้องทำงานกว่าจะ เลิกงานก็หำโมงแล้ว ทำให้คนส่วนใหญ่หันมากันตอช่วงเวลาเย็นแทน

นอกจากนี้ ยังมีการกัณฑ์พิเศษที่สร้างขึ้นมานั้นคือ การกัณฑ์กัณฑ์นั้น ผู้ใหญ่บ้าน จากการสอบถามผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนบ้านสบป้องกันพบว่า เมื่อสมัยก่อนตอนที่คนไทใหญ่ในชุมชนนี้ยังใช้ชีวิตอยู่ที่พม่าไม่มีการกัณฑ์กัณฑ์นั้น ผู้ใหญ่บ้าน แต่ปัจจุบันนี้แตกต่างจากสมัยก่อนเพราะว่ามีการกัณฑ์กัณฑ์นั้น อำเภอกัณฑ์กัณฑ์นั้น ผู้ใหญ่บ้านเพิ่มเข้ามาด้วย อย่างเช่นกัณฑ์นั้นเป็นลัทธิขงจื๊อ แต่ชาวบ้านก็รวมตัวกันไปกัณฑ์กัณฑ์นั้นเพื่อเป็นการแสดงถึงความเคารพนับถือ นอกจากนั้นชาวบ้านก็ยังรวมตัวกันไปกัณฑ์กัณฑ์นั้นด้วย หมู่บ้านอีกด้วย ส่วนหมู่บ้านที่เข้าไปกัณฑ์นั้นเขาก็จะมีการต้อนรับอย่างดี ด้วยการทำอาหารเลี้ยงภายในวัด และเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างหมู่บ้าน

อย่างไรก็ตาม ภาพการกัณฑ์ก็ไม่ใช่ความสัมพันธ์ที่โรแมนติกซะทีเดียว โดยเฉพาะระหว่างชาวบ้านกับผู้อาวุโสที่เป็นผู้นำ อย่างเช่น ชาวไทใหญ่ไร้สัญชาติที่ถูกผู้นำท้องถิ่นเอาเปรียบ แต่พอถึงช่วงเทศกาล ก็ต้องไปกัณฑ์กัณฑ์นั้นด้วยเกรงว่าจะไม่ได้รับการช่วยเหลือหรือจะถูกกลั่นแกล้ง ทั้งๆที่พวกเขาขัดสน และชื่นชมอยู่ในใจในความไม่เป็นธรรม

และแม้ว่ากัณฑ์นั้นจะเป็นประเพณีไทใหญ่ แต่ครอบครัวที่มีการแต่งงานระหว่างเผ่า เช่น ไทใหญ่กับตองสู (ปะโอ) ไทใหญ่กับคนเมือง ที่มาอาศัยอยู่ในชุมชนสบป้องกันก็ประกอบพิธีนี้เช่นกัน

- ชีวิตและตัวตนเยาวชนไทใหญ่บ้านสบป้องกัน

เยาวชนไทใหญ่บ้านสบป้องกัน ส่วนใหญ่อยู่กันแบบครอบครัวขยาย มีคนสามรุ่นอยู่ด้วยกัน ทั้งรุ่นเด็กผู้ใหญ่ และคนชรา โดยมากมีฐานะปานกลางถึงยากจน ชุมชนเป็นศูนย์รวมการศึกษาในระดับอำเภอ คือ มีทั้งโรงเรียนมัธยม ประถม อนุบาล กศน. อำเภอตั้งอยู่ที่นี้ เด็ก เยาวชนทุกคนในหมู่บ้านจึงได้เข้าโรงเรียนที่อยู่ไม่ไกล ไม่ต้องเดินทางห่างบ้าน เว้นเสียแต่มีบ้าง ที่บางคนไปกว๊นา หรือไปศึกษาต่อในเมืองใหญ่ เช่นที่เชียงใหม่ นอกจากการศึกษาแล้ว เยาวชนที่นี่ก็มักต้องช่วยเหลืองานครอบครัว ตั้งแต่นานไปจนถึงงานในไร่ งานรับจ้าง เพื่อช่วยแบ่งเบาภาระครอบครัว แต่ถ้าเยาวชนอายุสักสิบแปดปีขึ้นไป หรือจบ ม.๖ แล้ว จะนิยมไปประกอบอาชีพรับจ้างอยู่ในเมือง (แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ กรุงเทพฯ ฯลฯ) มากกว่า จะว่าไป พ่อแม่ผู้ปกครองที่นี่เองก็ไม่ได้ตั้งความหวังกับการเรียนของบุตรหลานมากนัก ขอให้จบชั้นชั้นต่ำ ม.๓ ม.๖ แล้วมีงานทำก็พอ เพราะการเรียนในระดับอุดมศึกษาต้องเดินทางไปในเมือง และมีค่าใช้จ่ายสูง ครอบครัวไม่มีกำลังส่งเสีย หรืออาจจะมีบ้างที่บางครอบครัวที่พร้อมส่งเสียลูกหลานเรียนให้ได้สูงที่สุด แต่พอไปถึงระดับสูงที่ต้องแข่งขันกับเยาวชนจากที่อื่น ฐานความรู้วิชาการก็สู้เขาไม่ได้ อีกอย่างคือเรื่องภูมิคุ้มกันทางสังคม ที่เยาวชนที่นี่เมื่อเข้าไปสู่สังคมเมืองก็มักจะพลัดพลัดระหว่างศึกษา เช่น ตั้งครรภ์ เป็นต้น

ในหมู่บ้านสบป่องเองถึงแม้จะมีชาวไทใหญ่อยู่มาก แต่ก็ยังมีกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆมาตั้งบ้านเรือนอยู่ด้วย โดยเฉพาะกลุ่มลื้อกับคนเมือง คนไทยพื้นราบจากต่างถิ่นที่เข้ามาประกอบอาชีพต่างๆ ความสัมพันธ์ระหว่างเยาวชนไทใหญ่กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆมีหลายลักษณะ ทั้งในแง่ของการเป็นลูกจ้าง ลูกค้า และสำหรับเยาวชนด้วยกันก็เป็นเพื่อนในสถาบันการศึกษา ซึ่งมีทั้งเพื่อนที่ดี และทะเลาะวิวาทกันระหว่างชาติพันธุ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การวิวาท การใช้ความรุนแรงระหว่างวัยรุ่นไทใหญ่กับวัยรุ่นลื้อที่นี่ มีให้พบเห็นอยู่เป็นประจำตามช่วงเทศกาลต่างๆ ถึงขั้นบาดเจ็บสาหัสและเสียชีวิตก็มี

หากจะนับว่าอะไรปัญหาเยาวชนไทใหญ่ที่นี่ ก็น่าจะเป็นเรื่องปัญหาที่สืบเนื่องมาจากด้านเศรษฐกิจเป็นมากกว่า เช่น ปัญหาเรื่องการจ้างงานไม่เป็นธรรม จบการศึกษาแล้วไม่มีงานทำ ความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องออกไปทำงานที่มีความเสี่ยงสูง การถูกเอารัดเอาเปรียบด้านต่างๆทั้งจากในและนอกพื้นที่ โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชนไทใหญ่ที่ยังไม่มีบัตรประชาชนไทย ลักษณะที่แตกต่างจากเยาวชนไทใหญ่ในสังคมเมืองอย่างในเขตเทศบาลเมือง และเขตชุมชนปางหม้ออีกประการก็คือ เยาวชนที่นี่แต่งงานค่อนข้างเร็ว ส่วนใหญ่อายุเฉลี่ยสิบเจ็ด สิบแปดปี หรือราวๆจบ ม.๓ ก็แต่งงานแล้ว ที่อายุพ้นยี่สิบปีไปแล้วค่อยแต่งงานมีอยู่ไม่มาก

- เจือปนทางสังคมวัฒนธรรมในการกั่นตอของเยาวชนไทใหญ่บ้านสบป่อง
เยาวชนไทใหญ่บ้านสบป่อง ยังต้องอยู่อาศัยและพึ่งพาผู้สูงอายุโดยมักอยู่รวมกันเป็นแบบครอบครัวขยาย ประกอบกับความเชื่อเรื่องความกตัญญู ความเป็นมงคลที่ผู้สูงอายุมีอำนาจจะมอบพรให้ และสิทธิในการจัดการทรัพยากร สมบัติสิ่งของต่างๆ ที่ผู้เฒ่าผู้แก่จะมอบผ่านพ่อแม่มายังพวกเขา สิ่งเหล่านี้เป็นเงื่อนไขภายในที่เอื้อให้เยาวชนสามารถประกอบพิธีกั่นตอได้ ทั้งนี้ โดยมีพ่อแม่ เป็นผู้จัดการคนสำคัญที่ช่วยจัดการทั้งสิ่งของ และวิธีการ แม้เครือข่าย องค์กรทางสังคมไทใหญ่ที่นี่จะไม่เข้มแข็ง แต่การแทรกแซงความหมายเรื่องกั่นตอจากระบบรัฐรวมถึงงานรณรงค์ต่างๆที่นี่ก็มีไม่มาก (เมื่อเทียบกับชุมชนในเขตเมือง) แม้จะมีการรณรงค์ห้าห้า -กั่นตอห้าห้าส่วนราชการต่างๆ แต่ก็ยังเป็นเรื่องของผู้ใหญ่มากกว่า ไม่ได้กำหนดให้เยาวชนต้องไปร่วม ต่างจากพิธีกั่นตอในระดับครอบครัว เครือญาติ ชุมชน ที่เยาวชนต้องเป็นผู้มีส่วนสำคัญมากกว่า
- มุมมองของเยาวชนไทใหญ่บ้านสบป่องต่อพิธีกั่นตอ

เยาวชนไทใหญ่ที่ส่วนใหญ่ได้มีส่วนร่วมในการเตรียมสิ่งของและเข้าร่วมพิธีกั่นตอตั้งแต่เล็กๆ โดยไปกับพ่อแม่พี่น้อง โดยในช่วงใกล้ถึงวันประเพณี พวกเขาก็จะมีส่วนร่วมในการช่วยพ่อแม่เตรียมของที่จะนำไปกั่นตอ

การเตรียมของนั้นต้องซื้อไว้อีกก่อน ถ้าซื้อไว้ในวันงานของจะขึ้นราคา เลยต้องเตรียมไว้แต่เนิ่น ๆ นอกจากช่วยเตรียมของแล้วนั้น ยังได้ช่วยแม่เฒ่าทำขนมเตรียมกันต่อ และได้ไปกันต่ออีกด้วย ดังที่ เยาวชนคนหนึ่งเล่าว่า

"พอใกล้ประเพณีทุกๆบ้านก็จะทำความสะอาดบ้าน บางบ้านก็ตกแต่งอย่างสวยงาม เพื่อไว้วัดหรือต้อนรับผู้ที่มาติดต่อ แล้วก็ยังได้มีการช่วยเตรียมงาน เช่นการทำผักจิ้ม กับเนื้อส้ม (แหนม) ข้าวมูลห่อ ในการทำข้าวมูลห่อนั้น เด็ก ๆ แถวบ้านก็จะมาช่วยกันห่ออย่างสนุกสนาน พอหนึ่งสัปดาห์ก็แบ่งกันกิน และเตรียมแพ็คใส่ถุงเตรียมนำไปกันต่อคนเฒ่า และมีการเตรียมห่อข้าวสารใส่ถุง ถุงเล็ก ๆ ถุงละห่อ ๑๐๐ เที่ยน ดอกไม้ มาแพ็ครวมกัน สมัยก่อนของที่นำไปกันต่อก็จะมีเท่านี้ พอตกเย็นมาเพื่อนๆ พี่ๆ ก็จะนัดกันเดินไปตามบ้านคนเฒ่าคนแก่ ปกติแล้วแต่ละบ้านถ้าบ้านไหนมีเด็กๆ พอรู้ความลึก เจ็ดแปดขวบ บ้านนั้นก็จะได้เด็กๆ เป็นคนไปกันต่อแทน ส่วนเด็กๆ ที่ไม่ได้ไปกันต่อก็จะรออยู่ที่บ้านรอกินขนมที่ชาวบ้านเขามากันต่อ พอเห็นขนมอร่อยๆ ก็จะแย่งกันกิน "

ก่อนวันขึ้นวัดหนึ่งวัน จะมีการกันต่อผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน ของที่นำไปกันต่อก็จะมี ข้าวสารแคบหมู ข้าวมูลห่อ (ขนมเทียน) ๑๐๐ เที่ยน ดอกไม้ น้ำส้ม ไม้ขีดไฟ ผงซักฟอก ยาสระผม เกี่ยวกับสิ่งของที่ใช้ในพิธีกันต่อ พวกเขามองว่า การที่สมัยก่อน ตอนที่เด็กๆ ได้ทำขนมกับญาติพี่น้อง สนุก และอึดอ้อย นานๆ มีการทำขนมเองที่ทำได้ด้วยเล่นไปด้วย ก็เลยรู้สึกสนุก แต่ปัจจุบันสิ่งเหล่านี้เริ่มหายไป ตั้งแต่มีร้านค้าขายของเต็มไปหมด ประกอบกับ ปัจจุบันคนไทใหญ่ไปรับจ้างทำงานตามร้านค้ามากขึ้น ทำให้ต้องทำงานเลยไม่มีเวลาทำขนมกัน เพราะว่าการทำข้าวมูลห่อแต่ละครั้งนั้นต้องใช้เวลานานมาก พวกเขาคิดว่าการทำขนมไปกันต่อเองนั้น น่าจะสร้างความภูมิใจให้คนเฒ่าคนแก่มากกว่าขนมถุงที่ขายในท้องตลาด เพราะมันแสดงให้เห็นคนรับรู้ว่าเรามีความตั้งใจจริงที่มากทำขนมกันต่อ อีกทั้งดูเหมือนจะได้บุญมากกว่าด้วย ถ้าเป็นขนมถุงส่วนใหญ่คนแก่จะไม่นิยมกิน ก็จะต้องแจกจ่ายไปให้ลูกหลาน เพราะมีแต่ลูกหลานเท่านั้นที่กินขนมแบบนี้

บรรยากาศระหว่างไปกันต่อจะมีการนัดเพื่อนๆ รุ่นเดียวกัน ไปกันต่อพร้อมๆ กัน พวกเขาบอกว่าเป็นเรื่องสนุกสนาน เหมือนได้ไปเที่ยวไปเยี่ยมเพื่อนบ้าน ซึ่งบางบ้านก็จะมีขนมต้อนรับให้กับพวกที่มาติดต่อด้วย แล้วคนเฒ่าบางคนก็จะให้พรยาวมากๆ บางคนก็สั้นนิดเดียว แต่ส่วนเยาวชนที่ให้สัมภาษณ์นั้นชอบพรสั้นๆ มากกว่า เพราะต้องไปกันต่อหลายหมู่บ้าน ถ้าพรยาวเกินไปกว่าจะกันต่อเสร็จคงตึก จะเหนื่อยและกลับบ้านลำบาก ผู้คนส่วนใหญ่ที่นี้จึงนิยมไปกันต่อกันตอนหัวค่ำ

การกันต่ออีกครั้งคือการกันต่อเหลนสิบเอ็ด ซึ่งมีลักษณะเหมือนกันกับการกันต่อเหลนห้า แต่ที่แตกต่างก็คือ การกันต่อเหลนสิบเอ็ดเป็นช่วงออกพรรษา คนเฒ่าคนแก่ก็จะไปนอนวัด การกันต่อเหลนสิบเอ็ดนี้ ปัจจุบันความนิยมลงไป เนื่องจากว่าเยาวชนและคนหนุ่มสาว คนไทใหญ่ที่นี้จะเข้าไปทำงานและศึกษาต่อในเมือง

เป็นจำนวนมากขึ้นๆ คนเหล่านี้หาโอกาสเวลากลับบ้านลำบาก ถ้าจะกัณฑ์ในช่วงนี้ก็จะกัณฑ์เฉพาะคนเฒ่าคนแก่ที่ตนเองนับถือจริงๆ เท่านั้น

ปัจจุบันการกัณฑ์ทั้งเดือนห้า และเดือนสิบเอ็ดมีน้อยลง และการทำขนมเองมากันตอนนั้นก็ลดน้อยลงไปเรื่อยๆ เช่นกัน เนื่องจากว่าชาวบ้านส่วนใหญ่ ออกไปทำงานต่างจังหวัดมากขึ้น แล้วลูกหลานส่วนใหญ่ก็ทำงานประจำ เช่น งานราชการ งานตามร้านค้า ซึ่งต้องทำงานเป็นเวลา กลับเป็นเวลา ทำให้คนส่วนใหญ่ไม่มีเวลาที่จะต้องมาเตรียม โดยเฉพาะกัณฑ์เดือนสิบเอ็ดซึ่งเป็นช่วงออกพรรษา เยาวชนบางคนก็แต่งงานมีครอบครัวแล้ว ภาระงานในบ้าน นอกบ้านที่รัดตัว ในบริบทชีวิตปัจจุบัน ทำให้ไม่สามารถมาร่วมหรือช่วยงานกัณฑ์ได้มากอย่างแต่ก่อน⁶ ดังคำพูดของเยาวชนที่ให้สัมภาษณ์

" ปัจจุบันตั้งแต่ดิฉันมีลูกก็ไม่ค่อยได้มีส่วนร่วมในการกัณฑ์เท่าไร เนื่องจากว่าต้องเลี้ยงลูกอยู่บ้าน อยู่ต่างอำเภอด้วยแถมต้องทำงานด้วยไม่มีเวลาเตรียมข้าวของในการกัณฑ์ จะกัณฑ์เฉพาะในหมู่บ้านที่น้องเท่านั้น ส่วนของที่นำมากัณฑ์ก็จะเป็นสังฆทานมากกว่า เพราะว่าสะดวก สวยงามแล้วก็ง่ายดี ไม่ต้องมาเตรียมให้เหนื่อยด้วย"

" สี่ห้าปีที่ผ่านมา ผมไม่ได้ไปร่วมประเพณีกัณฑ์ที่บ้านเลย เพราะว่าผมออกมาทำงานนอกหมู่บ้าน ช่วงเทศกาลก็นายจ้างไม่ให้กลับบ้าน เนื่องจากเป็นช่วงเทศกาลต้องเฝ้าร้าน"

ที่น่าสนใจอีกอย่าง คือ เยาวชนมองว่า การทับซ้อนกันของเทศกาลสงกรานต์ไทย กับงานออกพรรษา ที่ไทยจัดซึ่งปัจจุบันเน้นไปที่ความบันเทิงและส่งเสริมการบริโภค ส่งผลต่อพิธีนี้ ดังที่เยาวชนคนหนึ่งเล่าว่า

" เดี่ยวนี้ การกัณฑ์ช่วงเดือนสิบเอ็ดและเหลนห้า เริ่มลดน้อยลงไป เพราะคนส่วนใหญ่เวลามีงานประเพณีหันมาดื่มเหล้ากันแทนทั้งผู้หญิง ผู้ชาย ทั้งเหลนห้า และเหลนสิบเอ็ด ไม่ค่อยมีใครที่จะมาตั้งใจเตรียมข้าวของกัณฑ์จริงๆ จัง แล้ว ถ้าจะไปกัณฑ์ก็ไปสามบ้านห้าบ้านเท่านั้นแหละ"

⁶ แม้สถานการณ์วัยรุ่นที่ไปทำงานต่างจังหวัดทำให้มากันต่อไม่สะดวก ซึ่งคนเฒ่าคนแก่ก็ไม่ได้ว่าอะไร ประกอบกับในแต่ละครัวเรือนก็มีตัวแทนซึ่งมักเป็นเด็กเล็ก เด็กโตมากันต่ออยู่แล้ว แต่ก็น่าเป็นห่วงว่านานๆเข้า วัฒนธรรมที่จะสืบสานประเพณีนี้จะลดลงๆ ทัศนคติพัฒนาเด็กเยาวชนชาวไทใหญ่คนหนึ่งหมู่บ้านวิเคราะห์อย่างนั้น

หากจะถามเกี่ยวกับคุณค่าของพิธีกันตอ เยาวชนไทใหญ่บ้านสบป่องมองว่า เป็นการสืบสานวัฒนธรรม ประเพณีที่ดีงาม พัฒนาสายสัมพันธ์ระหว่างคนวัยต่างๆ โดยเฉพาะระหว่างเด็กกับคนชรา

" ช่วงเวลาปกติเด็กๆ กับคนเฒ่าก็ไม่ได้มีโอกาสพูดคุยกัน เด็กก็อยู่ส่วนเด็ก คนเฒ่าอยู่ส่วนคนเฒ่า ต่างวัยต่างอายุ คอยกันไม่ค่อยรู้เรื่อง แต่พอได้ไปกันกันตอก็เหมือนได้สืบสายสัมพันธ์อันดีด้วย แต่ถ้าเด็กกับคนเฒ่าไม่ได้คุยกันแล้ว เด็กก็จะมองว่าคนแก่พูดมาก ไม่อยากอยู่ใกล้แต่พอได้ไปคุยแล้วมันไม่ใช่ คำสอน คำพูดของปู่ย่า เามาเป็นคติคอยสอนใจ เวลาท้อแท้ ได้ ถ้ายังได้อยู่กับคนเฒ่าก็ยังได้คิดเตือนใจอะไรบ้าง คนเฒ่ายังช่วยดูแลเราทั้งคำสอน ทั้งข้าวปลาอาหาร แต่เวลามีปัญหา แต่ถ้าเยาวชน คนในชุมชนไม่พูดคุย ไม่ให้ความสำคัญกับคนแก่ คนแก่ก็คงรู้สึกน้อยใจ ส่วนเยาวชนก็เที่ยวเล่นไปตามประสาวัยรุ่น แล้วอาจจะเติบโตไปไกลเกินกว่าที่คนเฒ่าคาดไม่ถึง ทั้งยังเป็นการแสดงให้ผู้ใหญ่รับรู้เด็กๆ มีความเคารพนับถือผู้ใหญ่ สิ่งที่เคยทำไม่ดีไว้ก็อยากให้ผู้ใหญ่ยกย่องให้" วัยรุ่นในกลุ่มเล่าให้ฟัง

" ถ้าเกิดคนเฒ่าคนแก่ตายไป วัฒนธรรมไทใหญ่ก็เริ่มหายไปเรื่อยๆ หรืออาจจะสาบสูญไปก็ได้"

วัยรุ่นบางคนก็ว่า

นอกจากนี้ พวกเขายังสะท้อนถึงการกันตอว่าเป็นประเพณีที่สนุกสนาน อบอุน เหมือนเป็นการรวมญาติพี่น้อง ทำให้คนในชุมชนรักสามัคคีกัน ส่วนของที่นำมากันตอถ้าสามารถเก็บไว้ได้นานก็จะนำไปถวายวัดต่อไป อย่างไรก็ตาม เมื่อพูดถึงเรื่องการอนุรักษ์ประเพณีด้วยการใส่เสื้อผ้าไทใหญ่ไปกันตอนั้น พวกเขาบอกว่า เด็ก เยาวชนบางคนก็จะใส่ชุดไต่บ้าง ชุดธรรมดาบ้าง แต่ถ้าจะให้ทุกคนใส่เหมือนกันก็ลำบาก เนื่องจากบางบ้านต้องนั่งมอเตอร์ไซด์จึงจะไปถึง ถ้าใส่ผ้าถุงแบบไทใหญ่ทำให้ขับมอเตอร์ไซด์ไม่สะดวก

และเมื่อเทียบกับการกันตอผู้สูงอายุ ที่ อบต. มาจัดให้ผู้เฒ่าทั้งหลายไปรวมกันที่วัด พวกเขาชอบกันตอแบบไปกันตอตามบ้านมากกว่า พวกเขามองว่างานที่ อบต. จัดนั้นวุ่นวาย และรวบรัดเกินไป ต้องรีบทำรีบกลับ ไม่มีเวลาทักทายกันเหมือนไปกันตอที่บ้าน

พวกเขายังวิเคราะห์ถึงการเปลี่ยนแปลงของพิธีนี้ได้อีกว่า คนที่มาอาศัยในสบป่องปัจจุบันมีประชากรหลากหลายเผ่าที่เข้ามาประกอบอาชีพในชุมชนมากขึ้น คนต่างกลุ่มต่างชาติพันธุ์ คนต่างถิ่นมักไม่ได้ให้ความสำคัญกับประเพณีนี้ ทำให้การกันตอในพื้นที่ชุมชนลดความสำคัญลงไปทุกทีๆ หากจะมีสิ่งใดให้ปรับปรุงในพิธีนี้ พวกเขาสะท้อนว่าคือเรื่องสิ่งของที่นำมากันตอหลายอย่าง อาทิ บะหมี่กึ่งสำเร็จรูป น้ำหวานใส่สี ของสังฆทานสำเร็จรูป ขนมกรุบกรอบ เป็นของที่คนเฒ่าไม่ค่อยได้กิน เป็นสิ่งที่ไม่จำเป็น พอนำมากันตอคนเฒ่าก็จำต้องแบ่งให้ลูกหลาน จึงควรเลือกสรรสิ่งของที่เหมาะสมกับคนชรามากกว่านี้

ชุมชนเขตเทศบาลเมือง

- ข้อมูลทั่วไปของบริบทชุมชนเทศบาล

เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนเป็นที่ตั้งของหน่วยงานการบริหาร สถานศึกษา สถานพยาบาลและสาธารณสุข ตลอดจนเป็นศูนย์กลางการคมนาคมของจังหวัดแม่ฮ่องสอน เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ได้รับการยกฐานะจากตำบลลงคำ ตำบลม่วยต่อ เมื่อวันที่ ๑๑ มีนาคม ๒๕๓๙ หรือราวแปดสิบปีมาแล้ว มีพื้นที่ครอบคลุมตำบลลงคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน แบ่งออกเป็นชุมชนต่างๆ หรือปึก จำนวน ๖ ชุมชน ได้แก่ ชุมชนปืกกกลางเวียง ชุมชนปืกกกาเดเก่า ชุมชนปืกกดอนเจดีย์ ชุมชนปืกกตะวันออก ชุมชนปืกกปางลื้อ และชุมชนปืกกจองคำ จำนวนประชาชนในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ณ เดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ มีจำนวน ๖,๔๐๓ คน จำนวนบ้าน ๔,๐๒๐ หลังคาเรือน⁷ ชุมชนที่นับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่ รองลงไปเป็นคริสต์ และอิสลาม รูปแบบประเพณีที่โดดเด่นจะยึดตามแบบไทใหญ่ แต่ก็มีมีการดัดแปลง ผสมผสานจากความทันสมัยอยู่มาก

ราวปี ๒๕๔๐ เป็นต้นมา เป็นช่วงที่เศรษฐกิจที่เติบโตอันเป็นผลจากนโยบายเศรษฐกิจแบบพองสบู่ ช่วงนั้นชาวบ้านขายที่ขายทางมีเงินมีทอง มีการลงทุนจากผู้ประกอบการภายใน ภายนอกมากมาย ตามด้วยกระแสการท่องเที่ยวที่เข้ามาที่นี้ราวปี ๒๕๔๕ ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา พื้นที่เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนก็กลายเป็นศูนย์กลางความเจริญ และการพัฒนาที่นำโดยรัฐและระบบทุนในแทบทุกด้านของแม่ฮ่องสอนกระจุกตัวลงที่นี้ส่งผลให้เกิดการอพยพเข้ามาของผู้คนจากหลากหลายพื้นที่ ทั้งจากคนไทใหญ่ในและนอกพื้นที่ มีทั้งคนไทใหญ่ที่มีสัญชาติและไม่มีสัญชาติหรืออยู่ในระหว่างพิสูจน์สัญชาติ มีผู้คนจากกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เช่น กะเหรี่ยง ลีซู รวมไปถึงคนเมือง คนเหล่านี้มาประกอบอาชีพต่างๆเช่น ค้าขาย รับจ้าง เป็นข้าราชการ พนักงานของรัฐ รวมถึงเป็นนักเรียนนักศึกษาที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก

ภาพรวมของชุมชนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ในปัจจุบัน มีอำนาจทางโครงสร้างจากรัฐ ระบบทุน จากท้องถิ่นและสังสรรค์กันมากมายหลายรูปแบบ มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมอย่างรวดเร็ว ผู้คนเข้าถึงเทคโนโลยีและโลกออนไลน์ในความเร็วที่ไม่ต่างจากจากเมืองใหญ่ ด้านจำนวนประชากร พบว่าคนไทใหญ่พื้นเพเดิมในที่นี้มีสัดส่วนลดลงมากเมื่อเทียบกับอัตราส่วนของคนภายนอกที่ย้ายเข้า มีการประมาณการว่า ในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนปัจจุบันคนส่วนใหญ่ที่มาอยู่ ๙๐ % เป็นคนมาจากที่อื่น ส่วนคนไทใหญ่ที่เกิดที่นี้จริงมีแค่ ๑๐ % ซึ่งคน ๑๐ % นี้ พยายามดำรงรักษาประเพณีวัฒนธรรมเดิม แต่คนส่วนใหญ่มองไม่เห็น ในขณะที่คนไทใหญ่รุ่นใหม่ก็นิยมไปศึกษาต่อ ไปทำงานในเมืองใหญ่ เช่น เชียงใหม่ กรุงเทพฯ หากไม่ค่อยพบเห็นคนชรา

⁷ ข้อมูลจากสารานุกรมออนไลน์ เว็บไซต์ วิกิพีเดีย www.wikipedia.com เมื่อ ๓๑ สิงหาคม ๒๕๕๗

ในชุมชนเท่าใดนัก เพราะคนชราที่นี้ส่วนใหญ่มีชีวิตอยู่ในบ้าน ไม่ค่อยได้มีบทบาททางการจัดการชุมชนที่เปลี่ยนไป อีกทั้งลูกหลานก็ไม่ค่อยอยากให้คนชราออกจากบ้านไปไหนเพราะรถราขากไขว่ จะเดินไปมาก็ได้แต่สะแกกโกลัๆ ไปวัด ไปตลาดก็มักจะมีลูกหลานไปส่งเพราะรถเยอะ ถนนแคบ คนเฒ่าเดินข้ามถนน เดินบนฟุตบาทก็อาจจะพลัดล้มอาจเกิดอันตราย คนไทใหญ่ที่นี้จึงนิยมดูแลปรนนิบัติผู้สูงอายุโดยให้ท่านอยู่ที่บ้านเป็นหลักมากกว่า

• พิธีกันตอผู้สูงอายุในชุมชนเทศบาลเมือง

การกันตอของไทใหญ่ในเขตเมืองแม่ฮ่องสอน ถ้าจะว่ากันตามประเพณีแล้ว ช่วงเวลาที่ไม่ต่างจากที่อื่นๆในประเทศไทย คือ มีกันตอผู้สูงอายุสองครั้งต่อปี นั่นคือ เดือน ๕ และเดือน ๑๑ (เดือนเมษายนและเดือนตุลาคม) หรือก่อนวันขึ้นวัด ๑วัน คือช่วงเวลาตั้งแต่วันที่ ๑๔ – ๑๕ เมษายนของทุกปี และขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๑ ของทุกปี รายละเอียดต่างๆเทียบเคียงกับชุมชนปางหมูได้เพราะเป็นชุมชนที่อยู่ห่างกันไม่ถึงสิบกิโลเมตร มีวัฒนธรรมไทใหญ่เป็นฐานมาตั้งแต่ก่อร่างสร้างชุมชนเหมือนกัน หากแต่กันตอในเขตเทศบาลเมืองนี้ มีการเปลี่ยนแปลงไปหลายด้าน

"ปกติคนไทใหญ่เวลามีประเพณีหรือวันพระ ทุกคนมีงานอะไร ก็ต้องละทิ้งหมด เพื่อมาปฏิบัติ ทำตามประเพณี แต่สมัยนี้เปลี่ยนไป บางคนไม่เข้าวัด ไม่กันตอ ปกติถ้าเป็นระดับป้าก็จะให้เด็กๆ ไปกันตอ แต่ถ้าเป็นคนเฒ่าก็จะไปกันตอทั้งครอบครัว โดยการไปกันตอเฉพาะเครือญาติเท่านั้น" ครูชาวไทใหญ่ในเขตเทศบาลเมืองคนหนึ่งบอก

สิ่งที่เห็นว่าเปลี่ยนแปลง อย่างแรกคือ ความนิยมลดลง เนื่องจากหลายเหตุปัจจัย เช่น ผู้ใหญ่ (พ่อแม่ ลุงป้า น้าอา ผู้ปกครองที่ดูแลเด็ก) ยุ่งอยู่กับการทำงาน จนไม่มีเวลาเตรียมการ บางคนไปพักผ่อนต่างจังหวัด,

"เมื่อก่อนนั้นพอมีประเพณีกันตอ แต่ละคนก็จะอาบน้ำแต่งตัวแต่งเสื้อผ้าใหม่ทั้งพ่อแม่ลูก " ผู้สูงอายุคนหนึ่งให้ข้อมูล

ด้านตัวเด็ก เยาวชนเอง ก็มีสิ่งจูงใจมากกว่า เช่น การเที่ยวเตร่ โลกสังคมออนไลน์ เกม การไปเรียนพิเศษ , เทศบาลเอง หน่วยงานต่างๆในพื้นที่ก็หันไปจัดงานรื่นเริงแบบไทย เล่นสาดน้ำ ส่งเสริมการท่องเที่ยว คนไทใหญ่ที่เป็นผู้ประกอบการในเขตเทศบาลก็ไม่ได้หยุด เพราะเป็นช่วงทองที่ผู้คนทุกสารทิศทั้งไทใหญ่ กะเหรี่ยง ลีซู ลาหู่ รวมถึงชาติพันธุ์อื่นๆเข้าเมืองมาเที่ยวงานและจับจ่าย มีพักต้องพุดถึงโครงสร้างประชากรที่

คนไทใหญ่ดั้งเดิมในพื้นที่มีน้อยลงมากเมื่อเทียบกับไทใหญ่ต่างถิ่นที่ย้ายเข้ามา รวมถึงคนเมือง คนกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆอีก จนกลายเป็นว่าคนไทใหญ่ดั้งเดิมของที่นี่กลายเป็นคนชายขอบทางวัฒนธรรมในพื้นที่กันต่อ

นอกเหนือไปจากความนิยมที่ลดลงเรื่อยๆแล้ว สิ่งของที่นำมาประกอบพิธีกันต่อ ก็เปลี่ยนแปลงไป มีส่วนที่คงไว้เช่นเดิมก็ยังมี เช่น รูปเทียน ข้าวตอก ดอกไม้ เงิน น้ำมัน เครื่องใช้สอยที่จำเป็น เสื้อผ้า รองเท้า ผ้าขาวม้า แต่สิ่งของมีความหลากหลายเพิ่มขึ้น เช่น เครื่องดื่มชูกำลัง น้ำหวานใส่สี ขนมกรุบกรอบ อีกทั้งการกันตอกก็ไม่ได้จำกัดเฉพาะบิดา มารดา ญาติผู้ใหญ่ และผู้สูงอายุที่ถือศีล นอนวัด (เรียก "พ่อศีล แม่ศีล") แต่เลือกกันต่อใครก็ได้ที่เคารพ นับถือ ที่มีอาวุโส บางที่ยังพบว่า คนไทใหญ่ที่ไม่มีบัตรประชาชนไทยที่มาขายแรงงานในเขตเทศบาล ก็มากันต่อปราชญ์ชาวบ้านชาวไทใหญ่ที่พวกเขาเคารพนับถือ ทั้งๆที่ไม่ได้รู้จักกันเป็นการส่วนตัว แต่เห็นปราชญ์ท่านนั้นในเวทีประชุม ในการออกรายการวิทยุก็มี

ในส่วนของกระบวนการกันต่อ แม้ว่าจะยืดช่วงเวลาตามประเพณีกำหนด แต่ก็ไม่ถึงกับตายตัวเสียทีเดียว ช่วงเสริมสวยชาวไทใหญ่คนหนึ่งบอกกับนักวิจัยว่า

"ช่วงออกพรรษานี้ ก็กะจะไปกันต่อพ่อแม่ที่ต่างหมู่บ้าน จริงๆต้องกันต่อก่อนวันออกพรรษา คือก่อนที่คนเฒ่าจะขึ้นวัด แต่สามีเธอไม่ว่างเลย ถ้าไปกันต่อก็คงยากจะไปกันทั้งครอบครัว นี่ก็เลยออกพรรษามาแล้ว ยังไม่ได้ไปเลย แต่ตอนนี้สามีเริ่มว่างแล้ว ก็เตรียมตัวจะไปกันต่ออยู่"

เธอยังเสริมด้วยว่า

"เทศบาลเอาแต่เน้นเรื่องการจัดงานรื่นเริง มีขบวนแห่ มีขายของ ที่ไม่เกี่ยวกับกันต่อเลย บางเรื่องอย่างกันต่อหลวง อุ้เฒ่าผู้แก่มาร่วมกันเพื่อให้คนমনุชมนกันตอกิน่าจะทำได้ แต่เธอไม่เห็นว่เทศบาลทำเรื่องนี้เลย ถ้ามีโอกาสก็อยากสะท้อนความเห็นด้วยเหมือนกันคะ"

ถ้าจะถามว่า เด็ก เยาวชน มีส่วนร่วมในพิธีกันต่ออย่างไรบ้าง ก็จะมีบางส่วนที่ไปทำพิธีกันต่อแก่ผู้สูงอายุ ที่เป็นญาติในครัวเรือนเป็นหลัก โดยพ่อแม่ผู้ปกครองมอบหมายให้ไปเป็นตัวแทน หรือไม่ก็ไปพร้อมกันกับพ่อแม่ เดินทางโดยรถมอเตอร์ไซด์เป็นหลัก เวลาไปแต่ละครัวเรือนก็ต่างคนต่างไป อาศัยตามสะดวกมากกว่า และนิยมใส่ชุดธรรมดา ไม่นิยมใส่ชุดไทใหญ่

● ชีวิต ตัวตน เยาวชนไทใหญ่ในเขตเทศบาลเมือง

เยาวชนไทใหญ่ในเขตเทศบาลเมือง ส่วนใหญ่มาจากพื้นเพคนไทใหญ่ที่อื่นที่ย้ายเข้ามาอยู่ในเขตนี้ ปัจจัยดึงดูดด้านการศึกษามีผลมาก เพราะประชาชนส่วนมากอยากให้ลูกหลานได้โควตาเรียนในเมืองจึงย้ายลูกหลานเข้ามา ประกอบกับการรับจ้าง หางานทำของพ่อแม่ที่ย้ายเข้ามาด้วย เด็ก เยาวชนเหล่านี้มีวิถีชีวิตใช้เวลาส่วนใหญ่หมดไปกับการเรียนในระบบปิด ซึ่งก็ตรงกับความคาดหวังของชุมชนและระบบการพัฒนาระแสหลักของที่นี่

นอกจากจะเรียนหนังสือแล้ว เด็กเยาวชนในเขตเทศบาลก็มีกิจกรรมทางสังคมอื่นๆที่หลากหลาย ถ้าเป็นเด็กโตก็มักจะเรียนพิเศษ อย่างกลุ่มที่มีแกนนำครูนักพัฒนา ก็จะพาเข้าวัด ถวายน้ำปานะ ทำความสะอาดวัด จัดอบรมประจำปี มีกลุ่มอาชีพที่ชอบการแต่งรถ และกลุ่มที่ชอบเรื่องการเต้น บางกลุ่มก็ตั้งวงซ้อมเล่นดนตรีพื้นบ้าน ดนตรีสากล โดยมีครูเป็นตัวเชื่อมประสาน แต่ถ้าจะถามถึงบทบาทหน้าที่ในบ้าน ในครัวเรือนแล้ว เด็ก เยาวชนก็ช่วยงานบ้านบ้างเล็กน้อย เนื่องจากครอบครัวตั้งเป้าหมายไว้ที่การศึกษาให้เด็กเยาวชนเป็นเรื่องหลักมากกว่ามาก ประกอบกับการแข่งขันด้านการศึกษาที่สูงในเมือง ทำให้พ่อแม่นิยมส่งลูกหลานไปเรียนพิเศษ หรือไม่ก็ตามใจให้เงินไปเที่ยวเตร่อยู่ในเมืองบ้าง ดูทีวี ไปเล่นเกม ไปทำกิจกรรมต่างๆอย่างที่ยกตัวอย่างไว้ข้างต้นนี้บ้าง เพราะตัวพ่อแม่เองก็ไม่มีเวลา อีกทั้งอาจจะขาดประสบการณ์ที่จะรับมือกับความเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมสมัยใหม่ที่เพียงพอ

ถ้าเป็นกลุ่มไทใหญ่ที่มีพื้นเพเดิมเป็นคนที่นี่ ลักษณะครอบครัวมักจะเป็นครอบครัวขยาย ซึ่งเหลือไม่กี่ตระกูล ครอบครัวส่วนใหญ่ที่ย้ายเข้ามาปรับเข้าสู่ครอบครัวเดียว ซึ่งพ่อแม่มักไม่มีเวลาให้ รวมไปถึงการที่เด็กเยาวชนไม่มีสายสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งกับผู้คนในเขตเทศบาลแห่งนี้ โดยเฉพาะกลุ่มเด็กไทใหญ่ที่ย้ายมาอยู่ตามหอพักเอกชน

"สังคมตอนนี้ทำให้ผู้ใหญ่รู้จักเด็กน้อยลง เนื่องจากสภาวะทางเศรษฐกิจ ซึ่งบางทีเด็กที่อยู่ข้างบ้านผู้ใหญ่บางคนยังไม่เคยสนใจ ถึงจะมีกิจกรรมเกี่ยวเยาวชนที่หน่วยงานต่างๆจัดขึ้น แต่เวลาที่ผู้ใหญ่ผู้ใหญ่คิดให้ขนาดเวทีเด็กดอยที่จัดทุกปี ผู้ใหญ่ยังไม่ให้เด็กเป็นพิธีกรเลย" เจ้าหน้าที่สาธารณสุข อดีตแกนนำเด็ก เยาวชนแม่ฮ่องสอนบอก

หลายครอบครัวที่พ่อแม่แยกทาง แยกกันอยู่บ้าง แต่งงานใหม่ก็มี หรือพ่อแม่ไม่ได้อยู่กับเด็ก หากแต่ฝากไว้กับเครือญาติ คนรู้จัก รวมทั้งให้มาอยู่ตามหอพักในเมือง เหล่านี้ส่งผลต่อการปรับตัว วิถีชีวิตของเด็กเยาวชนตามไปด้วย

ปัญหาทางสังคมที่พบกับเด็ก เยาวชนไทใหญ่ที่นี่ก็มีอยู่ไม่น้อย ตั้งแต่เด็กไปติดเกม บริโภคนิยม สุรายาเสพติด ตั้งครรภ์ในวัยเรียน การทะเลาะวิวาท รวมไปถึงการฆ่าตัวตาย นอกจากนี้ปัญหาเศรษฐกิจที่ทำให้พวกเขาต้องหาทางออกด้วยการค้าสิ่งผิดกฎหมาย หรือผิดศีลธรรมก็มีพบเห็นอยู่เนืองๆ

"เด็กยากจนจำนวนมากมีโอกาสเข้ามาเรียนในเมือง แต่ไม่มีทุนค่าใช้จ่ายระหว่างเรียน จึงต้องหาทาง
ดิ้นรนให้มีชีวิตอยู่ได้ โดยไม่กล้าเปิดเผยตัว ทำให้ไม่รู้จะยื่นมือเข้าช่วยยังไง" บุคคลากรสาธารณสุขคนหนึ่ง
กล่าว

ภาพรวมของสภาพการณ์ปัญหาเด็ก เยาวชนในเขตเทศบาลเมืองนี้ อาจถือได้ว่าเป็นพื้นที่ที่น่าวิตก
ที่สุดพื้นที่หนึ่งในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

- เจือนไขทางสังคมวัฒนธรรมในการใช้พิธีก้นต่อของเยาวชนไทใหญ่เทศบาลเมือง

เยาวชนไทใหญ่ในเขตเทศบาลเมืองมาจากหลายแห่ง ทั้งจากที่มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่นี้ และมาจากชุมชน
อื่นที่ย้ายตามผู้ปกครองเข้ามาหางานทำบ้าง ย้ายเข้ามาเรียนหนังสือบ้าง โครงสร้างทางสังคมของเยาวชนไท
ใหญ่ในเขตเมืองนี้จึงเป็นครอบครัวที่อยู่กระจัดกระจายห่างจากญาติพี่น้องตลอดจนผู้เฒ่าผู้แก่ หลายครอบครัว
พ่อแม่แยกทางกัน ไปมีครอบครัวใหม่ ทั้งกลไกเชิงสถาบัน เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน พระสงฆ์ก็ไม่สามารถด้าน
กระแสการพัฒนาจากรัฐและระบบทุนนิยม การที่พ่อแม่ ผู้ปกครองยังต้องง่วนอยู่กับการทำมาหาเลี้ยงชีพใน
เมืองซึ่งมีการแข่งขันสูง การประกอบกันต่อตามจารีตที่ต้องอิงอาศัยการจัดการร่วมกันของคนสามรุ่น จึงเป็น
เรื่องยากลำบาก และแม้ว่าความเชื่อเรื่องความกตัญญูรู้คุณผู้สูงอายุนั้นจะยังคงมีอยู่ แต่ในแง่ของความสัมพันธ์ที่
คนเฒ่าคนแก่จะมีอำนาจในการจัดการให้เด็ก เยาวชน เข้าถึงที่ดิน เข้าถึงทรัพยากรต่างๆ ได้กลายเป็นสิ่งที่ไม่
ค่อยมีความหมายแล้ว เพราะพ่อแม่และตัวเยาวชนเองมักเลือกที่จะใช้ช่องทางอาชีพอื่นๆ เช่น ไปรับราชการ
ไปเป็นพนักงานบริษัท หรือเป็นลูกจ้างกินเงินเดือน มากกว่าจะไปเป็นเกษตรกรใช้ที่ดินทำกินเหมือนคนรุ่นก่อน
ประกอบกับกระบวนการที่รัฐมุ่งเน้นให้งานสงกรานต์เลียนแบบการจัดที่ส่วนกลาง คือ เน้นงานรื่นเริง จับจ่าย
ใช้สอย บริโภคนิยม และนำเอาเรื่องราวรดน้ำดำหัวเข้ามาครอบประเพณีก้นต่อ ทำให้เยาวชน คนรุ่นใหม่ ที่มีใจ
ชอบงานรื่นเริงอยู่เป็นทุน ใช้เวลาช่วงสงกรานต์ไปกับงานรื่นเริง และอาจจะมีโปรดน้ำดำหัวครู อาจารย์บ้าง
แต่ก้นต่อคนเฒ่าคนแก่ นั้นได้เลือนหายไปมาก

- มุมมองเยาวชนเทศบาลเมือง ต่อพิธีก้นต่อ

เยาวชนมองว่า ก้นต่อเป็นประเพณีที่ดีงาม และสมควรสืบทอด เด็ก เยาวชนที่ไปก้นต่อในเขตเทศบาล
พอใกล้ถึงวันก้นต่อก็ไม่มีก้นต่อหรือพูดเรื่องการก้นต่อในกลุ่มเพื่อนวัยเดียวกัน เพราะส่วนใหญ่เวลาพวกเขา
ไปก้นต่อก็จะไปกับพ่อแม่ พวกเขาเห็นว่าประเพณีก้นต่อเริ่มมีการทำน้อยลง เนื่องจากมีพ่อแม่หลายคนที่มี
ภารกิจต้องทำงานเลยไม่มีเวลามาเตรียมของก้นต่อให้ แล้วเทศบาลก็ไม่ได้มาหนุนเสริมอะไร อาจจะเป็น

เพราะว่าเป็นการทำบุญ เป็นความตั้งใจส่วนบุคคลมากกว่า คือมองว่าเป็นกิจกรรมที่ใครๆก็ทำได้ ถ้าตั้งใจจริง แต่ก็มีหลายอย่างที่เป็นอุปสรรค อาทิ ทุกคนจะใช้จักรยานยนต์ในการไปกันตอคนเฒ่า ทำให้เสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุ ตรงนี้ พวกเขาเสนอว่า สำหรับการใช้อัตราจักรยานยนต์ไปกันตอนั้น ก็น่าจะใช้สำหรับคนที่ไปไกลๆ ส่วนคนที่อยู่ใกล้ก็ควรจะเดินไปดีกว่าปลอดภัยกว่า

เยาวชนหลายคน เคยไปกันตอเฉพาะตอนเด็ก ครั้งเป็นวัยรุ่นก็ห่างหายไป

"ผมย้ายเข้ามาอยู่เขตเทศบาลลิบกว่าปี แม่เป็นคนขุนยวมมีญาติพี่น้องอยู่ที่อำเภอขุนยวม บางปีก็พ่อแม่ไปกันตอญาติที่ขุนยวมบ้าง ส่วนญาติฝ่ายพ่ออยู่ที่บ้านทุ่งไม้สักในเมืองแม่ฮ่องสอน (นอกเขตเมือง) ญาติที่บ้านทุ่งไม้สักนี้จะไปกันตอบ่อยหน่อยเพราะอยู่ใกล้กว่า ตอนเด็กๆ มีไปกันตอกับพ่อแม่บ้าง แต่พอโตเป็นวัยรุ่นไม่ได้ไปเลย เพราะว่ามัวแต่ไปเที่ยวกับเพื่อน ไม่ค่อยได้สนใจเรื่องประเพณีเท่าไร" วัยรุ่นคนหนึ่งยอมรับ

นอกจากเยาวชนไทใหญ่ในเขตเทศบาลเมืองจะนิยมไปเที่ยวเล่นสาดน้ำและร่วมงานรื่นเริงในช่วงเทศกาลตามที่รัฐจัดขึ้นมากกว่า จากการสัมภาษณ์ก็พบว่า บางครั้งเด็กๆไปกันตอกก็ซื้อเกี๊ยจตอบคำถามแก่คนชรา บางทีคนเฒ่าถามโน่นถามนี่เลยรู้สึกรำคาญ โดยเฉพาะวัยรุ่นผู้หญิงในเขตเมืองเพราะถือว่าเป็นเรื่องส่วนตัว เช่น มีแฟนยัง เมื่อไหร่จะแต่งงาน พวกเธอจะรู้สึกอึดอัดที่โดนคำถามเช่นนี้

"บางทีคนเฒ่าให้พรยาวเกินเด็กๆ ซี้เกียจนั่งฟัง" เด็กวัยรุ่นคนหนึ่งว่า

บางกรณี ระหว่างกันตอ ผู้ใหญ่ก็มีการพูดส่อเสียดจากการที่พ่อแม่หรือญาติไม่ถูกกัน นินทาฝ่ายตรงข้ามให้ฟัง ซึ่งเด็ก เยาวชน ก็ไม่ชอบ และในบางครอบครัวที่พ่อแม่แต่งงานใหม่ เด็กๆ ไม่ชอบแม่เลี้ยงหรือพ่อเลี้ยงของตนเอง จึงเกิดการต่อต้านไม่อยากกันตอ ก็มี

ทั้งนี้ เด็กวัยรุ่นบางคนก็ให้ความเห็นเกี่ยวกับพิธีกันตอในเขตเทศบาลเมืองว่าไม่ต้องปรับอะไรก็ได้ ที่ปฏิบัติกันอยู่นั้นก็ดียอยู่แล้ว

การแทรกแซงทางวัฒนธรรมของรัฐในการจัดงานกันตอ

ในที่นี้ ขอกล่าวโดยรวมทั้งสามชุมชน ซึ่งอยู่ในบริบทการพัฒนาโดยรัฐเดียวกันว่า การเข้ามาของรัฐในนามการพัฒนาในพื้นที่แม่ฮ่องสอน โดยเฉพาะในช่วงการพัฒนาพื้นที่ชายแดน (การควบคุมปกครองภายใต้กรอบคิดด้านความมั่นคงแบบรัฐชาติ) ตั้งแต่ช่วงปี 2510 และฉกฉวยด้วยการส่งเสริมนโยบายการท่องเที่ยว นับ

แต่ปี 40 เป็นต้นมา ได้ทำให้ข้าราชการ ซึ่งหมายรวมถึงข้าราชการส่วนกลาง และข้าราชการส่วนท้องถิ่นอย่าง
อบต. เทศบาล กลายเป็นกลุ่มที่มีอำนาจในการปกครองขึ้นในพื้นที่ และสร้างเสริมอำนาจทางสังคมผ่าน
รูปแบบต่างๆ เช่น ผ่านทางการแต่งงานกับคนท้องถิ่น โดยเฉพาะกับคนไทใหญ่ ในขณะเดียวกัน คนท้องถิ่น
(ไทใหญ่ และกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ) ก็ถูกครอบงำให้กลายเป็นตัวแทนระบบอำนาจรัฐผ่านการแปลงสภาพ (โดย
ระบบการศึกษา , ระบบการเลือกตั้ง , แต่งตั้ง) ให้เป็นข้าราชการหน่วยงานต่างๆ เช่น หน่วยงานทางด้าน
มหาดไทย (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น , เจ้าหน้าที่สำนักงานที่ว่าการอำเภอ ,
อาสาสมัครรักษาดินแดน), ด้านสาธารณสุข (อาสาสมัครสาธารณสุข , เจ้าหน้าที่อนามัย , พยาบาล) , ด้าน
การศึกษา (ครู , ผู้ดูแลเด็กในศูนย์เด็กเล็ก) ข้าราชการจึงเป็นกลุ่มคนที่มีอำนาจทั้งในแง่ของอำนาจทาง
การเมือง อำนาจทางเศรษฐกิจ (มีเงินงบประมาณ) และมีกำลังซื้อ (เงินเดือนและรายได้ เบี้ยบำนาญทาง
ค่าธรรมเนียมต่างๆ)

นอกจากนี้ ภายใต้บริบทของแม่ฮ่องสอนที่กลไกและหลักเกณฑ์การจัดการโดยชุมชนท้องถิ่นเริ่มเสื่อม
ทรามลงและนับวันต้องพึ่งพิงหลักกฎหมายในการจัดการความขัดแย้งทั้งในด้านสิทธิทางทรัพยากร สิทธิทาง
วัฒนธรรม สิทธิทางเพศ รวมถึงสิทธิในรูปแบบต่างๆมากขึ้น ข้าราชการจึงกลายเป็นกลุ่มที่ไม่ เพียงแต่มีอำนาจ
ทางการเมือง อำนาจทางเศรษฐกิจ (มีเงินงบประมาณ) และมีกำลังซื้อ แต่ยังรวมไปถึงอำนาจทางสังคม
(ความมีหน้ามีตา การได้รับการยอมรับ ความเกรงใจจากทุกฝ่าย ความสามารถในการต่อรองเมื่อเกิดกรณี
พิพาทในเรื่องต่างๆที่กล่าวมาแล้ว ดังจะเห็นได้จากการที่ชาวบ้านที่นี่จะพยายามส่งเสริมให้ลูกเรียนจบสูงๆเพื่อ
สอบบรรจุเข้ารับราชการหรือแม้แต่สนับสนุนให้ลูกหลานแต่งงานกับข้าราชการมากกว่าอาชีพอื่นๆ

เมื่อข้าราชการเป็นกลุ่มทางสังคมที่มีอำนาจเพิ่มขึ้นและอำนาจนั้นก็ผูกพันกับชนแบบแผนข้าราชการ
ส่วนกลางที่ยึดถือประเพณีต่างๆโดยเอากรุงเทพฯเป็นศูนย์กลางแนวคิดและแนวทางปฏิบัติ ส่งผลให้การจัดงาน
สงกรานต์ในแม่ฮ่องสอน มีการปรับเปลี่ยน ถูกแทรกแซงจากความหมายใหม่ที่รัฐทำมาจากส่วนกลาง เริ่มจาก
มีการนำเอาพิธีรดน้ำดำหัวขอพรในหมู่ข้าราชการหน่วยงานต่างๆเข้ามาก่อน จากนั้น เกิดการเอาอย่างมาสู่
กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และเทศบาล อบต. โดยเฉพาะในช่วงการส่งเสริมแม่ฮ่องสอนให้เป็นเมืองท่องเที่ยวในช่วงปี
2540 เป็นต้นมา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกับหน่วยงานส่วนกลาง เช่น สำนักงานจังหวัด สำนักงาน
อำเภอต่างๆ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ก็ได้พยายามจัดงานเทศกาลสงกรานต์ตามแบบส่วนกลาง และให้
มีการรดน้ำดำหัวหมู่แบบส่วนกลางเข้ามา โดยนำเอาคำว่า "กัณฑ์" เข้ามาเชื่อมกับ "รดน้ำดำหัว" ออกเป็นงาน
ระดับจังหวัด / อำเภอ และประชาสัมพันธ์เป็นสื่อกระจายข่าวสารไปทั่ว เป็นรูปแบบกัณฑ์ที่รัฐจัดขึ้น ใน
ลักษณะการกัณฑ์ผู้นำ ซึ่งเป็นแค่การนำคำและสัญลักษณ์บางอย่างของชาวไทใหญ่เช่น เสื้อผ้า มาใส่ไว้เฉยๆ

ภาพประชาสัมพันธ์งานสงกรานต์เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ปี ๒๕๕๘

ภาพงานพิธีรดน้ำขอพร ก้นต้อ ผู้ว่าราชการจังหวัดแม่ฮ่องสอน ปี ๒๕๕๗

ภาพจาก : <http://www.maehongson.go.th/index.php/dailyevent/768-2014-04-29-09-44-37>

การรดน้ำดำหัว อบต. สบป่อง ๒๕๕๗

ภาพจาก <https://www.facebook.com/องค์การบริหารส่วนตำบลสบป่อง>

การรดน้ำดำหัว อบต. ปางมะผ้า ๒๕๕๗ ซึ่งเป็นตำบลใกล้เคียงกับบ้านสบป่อง

ภาพจาก <http://www.pangmapha.org/index.php?mo=18&catid=264127>

การเผยแพร่ความหมายของพิธีกันตอโดยรัฐผ่านทางสื่อโทรทัศน์ และอินเทอร์เน็ต

ภาพจาก www.youtube.com

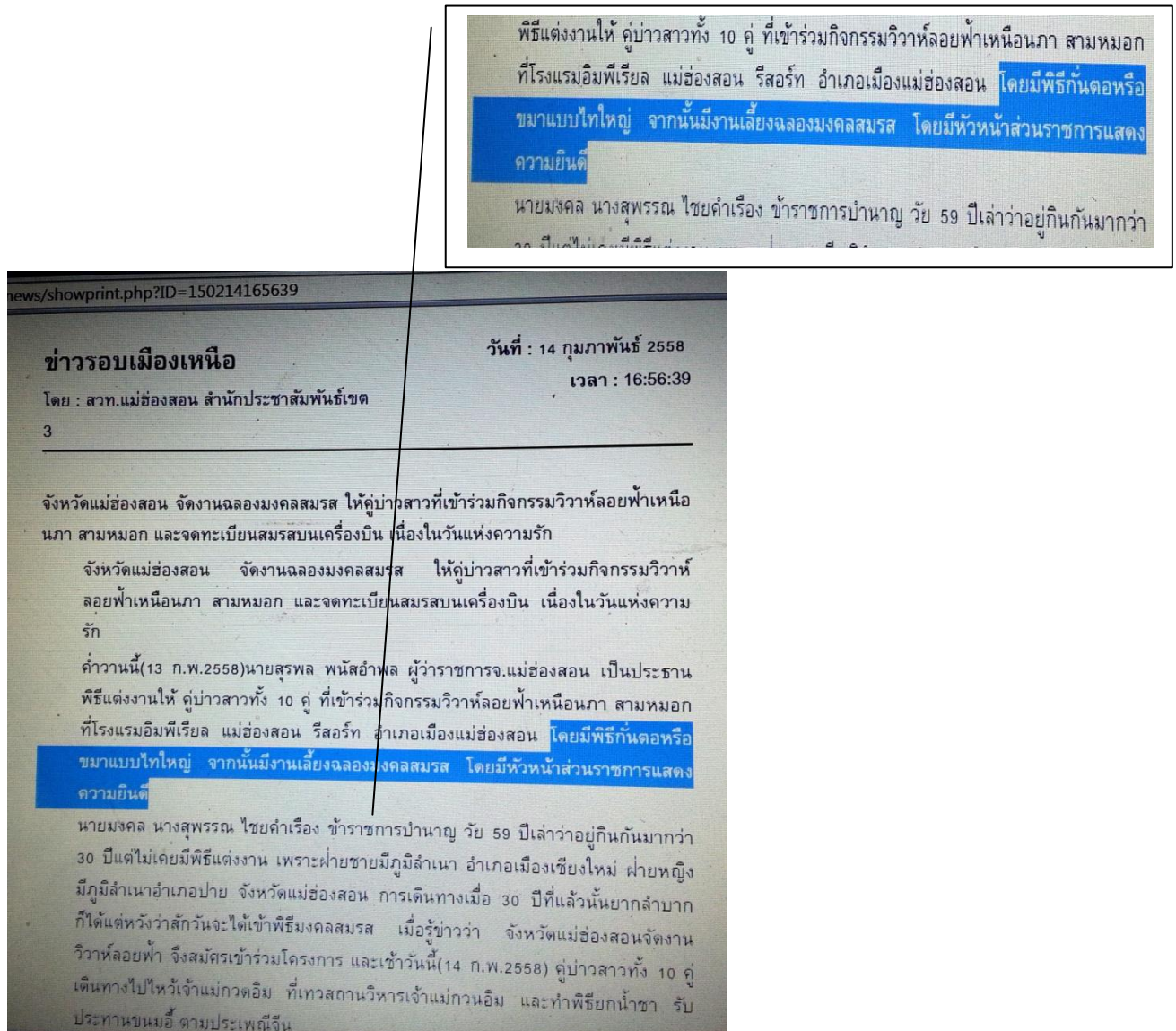
การกัณฑ์อีกแบบที่รัฐโดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนิยมจัดในรอบสิบปีที่ผ่านมาคือ ผู้สูงอายุ , โดยมีลักษณะเหมือนการรดน้ำดำหัวแบบไทยภาคกลาง และมีการมอบสิ่งของสงเคราะห์แก่ คนชรา เหมือนที่ออกข่าวทางโทรทัศน์ทั่วไป (ตามรูป)

ภาพผู้ว่าราชการจังหวัดร่วมกับเหล่ากาชาดจังหวัดแม่ฮ่องสอนทำพิธี "กัณฑ์" แก่กลุ่มผู้สูงอายุในปี ๒๕๕๖

ที่มา <http://www.maehongson.go.th/index.php/dailyevent/469-2013-04-22-12-02-29>

นอกจากนี้แล้ว ในช่วงกระแสการท่องเที่ยว โดยเฉพาะในช่วงห้าปีที่ผ่านมา ภาครัฐเองก็พยายามนำเรื่อง กันต่อ ไปเป็นกิจกรรมประกอบให้เกิดแรงดึงดูดแก่นักท่องเที่ยว เพื่อนำรายได้เข้าสู่รัฐอีกด้วย

การสร้างความหมายใหม่ด้านการท่องเที่ยวให้กับพื้นที่กันต่อโดยรัฐ

ผ่านทางสื่อวิทยุกระจายเสียงและอินเทอร์เน็ต

ที่มา <http://lampang.prdnorth.in.th/ct/news/showprint.php?ID=150214165639>

จากข้อมูลดังกล่าว เราจึงเห็นการสร้างและช่วงชิงความหมายของรัฐที่พยายามนิยามงานกันต่อเสียใหม่ ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการรณรงค์ห้าห้าแบบไทยๆ โดยลดทอนแบบแผนธรรมเนียมคุณค่าของความเป็นไทใหญ่ลงไป ซ้ำต่อมายังนำไปผนวกและดัดแปลงให้เข้ากับกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยมิได้ปรึกษาหารือ หรือมีกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วม ประชาพิจารณ์หาความเห็นจากประชาชนคนไทยใหญ่ที่เป็นเจ้าของวัฒนธรรมนี้มาก่อน

และการช่วงชิงความหมายนี้ ก็เป็นไปเพื่อให้รัฐเข้าถึงทรัพยากร ซึ่งในที่นี้ได้แก่ ๑ . การใช้งบประมาณโดยการอ้างเรื่องการอนุรักษ์ส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น การจัดสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุ ๒ . รายได้จากการท่องเที่ยว เป็นต้น ๓ . การสร้างเครือข่ายทางสังคมต่างๆ ในลักษณะระบบอุปถัมภ์ ซึ่งถือได้ว่ามีผลกระทบต่อ การรับรู้และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนแม่ฮ่องสอนในวงกว้าง

อย่างไรก็ตาม ในขณะที่รัฐเข้ามาสร้าง /ช่วงชิงความหมายเรื่องการกันต่อ ผ่านนโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการส่งเสริมการท่องเที่ยว การผนวกกลืนประชาชนให้เป็นกลไกของรัฐ และการสื่อสารมวลชน ฝ่ายภาคประชาสังคมและภาคประชาชนเองก็ไม่ได้หยุดนิ่ง มีความพยายามสื่อสารสร้างความเข้าใจโดยใช้สื่อวิทยุ และเฟสบุ๊คบ้าง โดยเฉพาะแกนนำด้านวัฒนธรรมไทใหญ่อย่างประธานสภาวัฒนธรรม แต่ก็เป็นไปในลักษณะปัจเจก ขาดพลังกลุ่ม ในส่วนชาวบ้านคือ ผู้สูงอายุบางกลุ่มในทั้งสามชุมชนเลือกที่จะตอบโต้โดยการนิ่งเฉย ไม่เข้าร่วมกิจกรรม "กันต่อ" ที่หน่วยงานภาครัฐจัดขึ้น

ในขณะที่รัฐเข้ามาสร้าง /ช่วงชิงความหมายเรื่องการกันต่อในพื้นที่ดังกล่าว ด้านการศึกษาสมัยใหม่ ก็ไม่มีการเสริมสร้างเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมเกี่ยวกับพิธีกันต่อนี้เลย เยาวชนที่อยู่ในชุมชนเองมีระยะห่างทางสังคมกับผู้อาวุโสมากขึ้น ทำให้พวกเขาอยู่ในโลกที่มีกันต่อในความหมายต่างๆ ทั้งจากความหมายที่รัฐสร้างขึ้น และความหมายที่มีอยู่เดิมในจารีต ซึ่งในลำดับต่อไปจะได้ทำการวิเคราะห์ถึงรูปแบบและเงื่อนไขทางสังคม วัฒนธรรมที่ส่งผลให้เยาวชนไทใหญ่เลือกที่จะสร้างและช่วงชิงความหมายเกี่ยวกับพิธีกันต่อนในชุมชนที่ต่างกันออกไป

บทวิเคราะห์

ถ้าเรามองชุมชนในฐานะที่เป็นพื้นที่ที่คนหลากหลายกลุ่มมีความสัมพันธ์เชิงอำนาจกัน เมื่อพิจารณาภายใต้บริบทการพัฒนาประกอบ ก็จะสามารถวิเคราะห์ได้ว่า การพัฒนาไปสู่ความเป็นเมืองที่น่าโดยรัฐและระบบการค้า การลงทุน โดยที่รัฐเองมุ่งการพัฒนาแบบรวมศูนย์อำนาจ ใช้นโยบายการพัฒนาและระบบราชการส่วนกลางเป็นเครื่องมือทั้งในทางตรงผ่านการใช้กฎหมายและทางอ้อมผ่านทาง การแทรกแซงทางวัฒนธรรมในการควบคุมปกครองคนกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ซึ่งมีทั้งลักษณะเบียดขับและผนวกคนชาติพันธุ์ต่างๆ เข้าไปเป็นพวก ด้านเบียดขับก็ อาทิ เช่น โดยการใช้กฎหมายป่าไม้ การจัดการที่ดินที่ไม่ยอมรับหลักสิทธิชุมชนที่มีอยู่เดิม การผนวกรวมก็อย่างเช่น การดึงเอาผู้นำตามจารีตประเพณีและคนรุ่นใหม่ๆ เข้าไปเป็นบุคลากร เข้าไปเป็นหน้าที่ ข้าราชการของรัฐ การสร้างระบบการศึกษาสมัยใหม่เพื่อป้อนคนเก่งเข้าไปรับใช้ส่วนกลาง โดยไม่ตระหนักถึงการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม หากแต่เป็นไปเพื่อมุ่งสู่ทรัพยากรเข้าไปเลี้ยงระบบตัวเอwnั้น เกิดขึ้นในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมาช้านานแล้ว ยังคงกระทำเรื่อยมาอย่างต่อเนื่อง

การแทรกแซงทางวัฒนธรรม ผ่านการนำรูปแบบการรดน้ำคำหัวจากส่วนกลางเข้ามาทางระบบราชการและผู้นำสมัยใหม่ การสนับสนุนทั้งนโยบาย งบประมาณ การสื่อสารมวลชน ในการนำเอางานประเพณีสงกรานต์ และงานรื่นเริงต่างๆมาซ้อนทับลงไปทำให้ประเพณีสงกรานต์ตามแบบชาวไทใหญ่เสื่อมคลายลง โดยพิธีกันตอซึ่งเป็นพิธีสำคัญในงานนี้ก็ถูกระบอบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ นอกจากกันตอที่มีอยู่เดิมในแบบพื้นบ้านจะไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐแล้ว ยังถูกหีบยืมค่าไปใช้เพื่อผนวกให้คนไทใหญ่และเด็ก เยาวชน คนรุ่นใหม่เกิดความคุ้นเคยเพื่อให้วางใจในการทำงานภายใต้การควบคุมปกครองของรัฐง่ายขึ้น นอกจากนี้ยังมีการขยายตัวของการค้า ระบบทุนนิยมโดยรัฐ ทั้งหมดนี้ส่งผลสำคัญต่อการปรับเปลี่ยนโครงสร้างและรูปแบบความสัมพันธ์ของผู้คนไทใหญ่ในทั้งสามชุมชน

ด้านโครงสร้าง การพัฒนาสู่ความเป็นเมืองศูนย์กลางราชการและการค้า ส่งผลต่อโครงสร้างประชากร ทั้งสามพื้นที่ ถึงแม้ว่าทั้งสามเป็นชุมชนที่มีสังคมวัฒนธรรมไทใหญ่อยู่เป็นฐานหลัก แต่ต่อมามีการพัฒนาความเจริญจากภายนอกก็ดี ในก็ดี ทำให้เกิดเป็นศูนย์กลางความเจริญขึ้น ทั้งชุมชนเทศบาลเมือง ที่เป็นศูนย์กลางความเจริญในระดับจังหวัด (ซึ่งขยายความเป็นเมืองไปยังชุมชนปางหมุ่ที่อยู่ห่างกันหกกิโลเมตร) ชุมชนสบป่อง ที่เป็นศูนย์กลางความเจริญในระดับอำเภอ ในแง่นี้ ชุมชนเทศบาลเมืองกับชุมชนสบป่องมีลักษณะทางประชากรคล้ายคลึงกันคือคนภายนอกย้ายเข้ามาอยู่มาก แต่ในรายละเอียด ในเขตเทศบาลเมืองนั้น คนไทใหญ่ต่างถิ่น รวมถึงคนไทยพื้นราบเข้ามาอยู่เยอะ ส่วนชุมชนสบป่องนั้น แม้คนไตนอก หรือคนไทใหญ่ที่ยังไม่ได้รับสัญชาติไทย คนไทใหญ่ที่เพิ่งอพยพมาจากพม่า รวมทั้งลี้ซู่จะเริ่มเข้ามามากขึ้น แต่ยังคงรักษาพิธีกันต่อไว้ได้

มากกว่า เพราะคนเหล่านั้นยังยึดโยงกันอยู่ด้วยฐานความสัมพันธ์ที่รู้จักมักคุ้นกันมาก่อน มีประวัติศาสตร์
ท้องถิ่นร่วมกันมานาน และยังมีคนพื้นเพที่อาศัยอยู่ในชุมชนเป็นสัดส่วนจำนวนมาก ในขณะที่คนในเขต
เทศบาลมีพลวัตการเข้า-ออกสูง คนพื้นเพที่อาศัยอยู่ในชุมชนเป็นสัดส่วนจำนวนน้อยที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับ
ชุมชนอื่นๆในพื้นที่ศึกษา ส่วนชุมชนปางหมู ผู้คนชาวไทใหญ่พื้นเพตระกูลดั้งเดิม ยังอยู่ที่นี้เป็นส่วนใหญ่ ที่ย้าย
ออกไปก็เป็นกลุ่มหนุ่มสาว กลุ่มเยาวชน ที่ออกไปชั่วคราวด้วยเหตุหน้าที่การงาน และการศึกษา

ส่วนรูปแบบความสัมพันธ์ ในชุมชนเทศบาลเมือง เป็นพื้นที่ที่คนไทใหญ่ถึงจะมีจำนวนมากเมื่อเทียบกับ
ประชากรส่วนใหญ่ในเขต แต่ก็ยังเป็นไทใหญ่ที่ไม่ได้มีความเป็นชุมชนที่พึ่งพาทรัพยากรการผลิตร่วมกัน เช่น
ไม่ได้มีสำนึกร่วมของการใช้ที่ดิน ไร่ป่า ไร่แม่ น้ำ ลำน้ำ ร่วมกัน หากแต่ร่วมกันบนฐานการแลกเปลี่ยน รวมถึง
เป็นชุมชนของการบริโภคที่มีนัยยะของความเป็นปัจเจกอย่างเห็นได้ชัด จะเห็นได้ว่างานเทศกาล
ศิลปวัฒนธรรมต่างๆที่จัดขึ้นในเขตเทศบาล จึงเป็นพิธีที่เน้นไปในทางแข่งขัน ประกวดประชัน ตามมาด้วยการ
บริโภคสินค้าและบริการ เพื่อขยายฐานการค้า การตลาดเป็นหลัก (พิธีที่ไม่เน้นการค้า การตลาด ไม่เน้นแอบ
แฝงเรื่องการเมือง ก็มี อย่างเช่น การไหว้เจ้าเมือง หรือพิธีกันตอที่ว่านี้ แต่ก็จะไม่ได้รับความนิยม) ในขณะที่
อีกสองชุมชน ก็มีลักษณะดังกล่าวเช่นกัน แต่ไม่มากเท่า อย่างชุมชนสบป่องนั้น ถึงผู้คนจะหลากหลายเผ่า แต่
อำนาจรัฐก็ยังไม่ได้เข้ามามีการจัดการเข้มข้นเท่า ชุมชนสบป่องยังคงความเป็นชุมชนที่มีการเคารพราชัญชาวบ้าน
มีการร่วมดูแลแหล่งน้ำ การจัดการที่ดิน การจัดการความขัดแย้งในกลุ่มและระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์โดยอาศัยผู้
อาวุโสที่ชาวบ้านยอมรับ ชุมชนปางหมูเองก็ยังคงเหลือสิ่งเหล่านี้อยู่ แม้จะคลอนแคลนไปบ้างเช่นกัน

บริบทการพัฒนาที่ส่งผลต่อการปรับโครงสร้างและรูปแบบความสัมพันธ์เชิงอำนาจในชุมชนเหล่านี้
ส่งผลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของเยาวชนไทใหญ่อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เยาวชนในเขตเทศบาลเมืองแม้จะมี
ความรู้สึกชื่นชมในประเพณีกันตอ แต่ด้วยวิถีชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการแข่งขันศึกษาเล่าเรียน การที่ความสัมพันธ์
เหินห่างจากพ่อแม่ที่สละวนกับการทำมาหาเงินเลี้ยงชีพ การที่สภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยความเป็นเมือง
ความทันสมัยที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว สภาพแวดล้อมที่หล่อหลอมบุคลิกภาพแบบปัจเจกนิยม (individualism) การ
ส่งเสริมการจัดประเพณีรื่นเริงสงกรานต์ที่ทับซ้อนกับวันจัดพิธีกันตอ ในขณะที่กันตอกลับไม่ได้รับการส่งเสริม
สะท้อนภาพนโยบายของรัฐที่มุ่งส่งเสริมความเป็นชาติพันธุ์ในประเพณีที่มีมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจและผล
คะแนนเสียงทางการเมืองเป็นสำคัญ ทำให้พิธีที่แสดงอัตลักษณ์ความเป็นชาติพันธุ์ในระดับครอบครัวเครือญาติ
อย่างกันตอ ถูกจำกัดแคบลงๆ จนเยาวชนรุ่นใหม่ไม่อยู่ในเงื่อนไขที่จะปฏิบัติพิธีนี้ง่ายๆ

นอกจากนี้ สภาพการใช้ชีวิตในสังคมเมือง คนเฒ่าคนแก่ ถ้าไม่มีความรู้ในเชิงวิชาการ หรือต่อยอดกับ
งานพัฒนาเศรษฐกิจสมัยใหม่ได้ ก็จะกลายเป็นคนที่ไม่มีความรู้ในสังคม และเป็นภาระ ไม่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับ

ความก้าวหน้าในฐานะ หน้าที่การงาน สถานภาพสังคมของคนร่วมสมัย วิธีคิดเกี่ยวกับคนชราหรือความหมาย
เช่นนี้ได้ส่งผ่านการพัฒนา โดยเฉพาะในรูปการศึกษามายังเยาวชน ทำให้พวกเขาเห็นคุณค่าของผู้สูงอายุลดลง
อีกด้วย

แรงต้านทานและการตอบโต้ต่อการแทรกแซงความหมายของรัฐ

จากความหมายที่รัฐพยายามสร้างขึ้นโดยมีนัยยะว่าพิธีกันตอเป็นเรื่องของรรดน้ำดำหัว ขอขมาและ
ขอพรใครก็ได้ที่เป็นผู้สูงอายุ รวมไปถึงหัวหน้าหน่วยงานต่างๆ ทั้งๆที่กันตอของไทยใหญ่แต่เดิมนั้น ผู้เฒ่าผู้แก่
ต้องนอนวัด เป็น "พ่อศีล แม่ศีล" คือถือศีลแปดแล้ว ถึงจะมีสิทธิกันตอ เพราะถือว่าเป็นบุคคลที่ควรเคารพยก
ย่อง เพราะอยู่วัดรับศีลแปด อยู่บ้านก็จะถือศีลห้า ผู้ถือศีลคือผู้ที่ควรเคารพนับถือ จึงควรไปกันตอ นอกจากนี้
ยังมีองค์ประกอบของสิ่งของ เช่น ไม้ไผ่น้ำส้มป่อยไม่มีการนำน้ำมาใส่มือ ใส่หัวเหมือนรรดน้ำดำหัว และยังมี
ลำดับขั้นของการกันตอตามกลุ่มคน คือ จากผู้สูงอายุในบ้าน ชุมชน ไปยังพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน และเจ้าเมือง
อันเป็นลักษณะที่ต่างไปจากวัฒนธรรมไทยภาคกลาง ถ้าเทียบผลการเปลี่ยนแปลงในชุมชนพื้นที่ศึกษาทั้งสาม
แล้ว พบว่าชุมชนในเขตเทศบาลเมืองมีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด รองลงมาคือชุมชนบ้านสบป่อง อำเภอปาง
มะผ้า และที่คงรักษาประเพณีกันตอแบบเดิมไว้ได้มากกว่าพื้นที่อื่น คือ ชุมชนบ้านปางหมู

เหตุที่ชุมชนปางหมูยังคงรักษารูปแบบ คุณค่า ความหมายของพิธีกันตอไว้ได้มาก ทั้งที่ตั้งอยู่ไม่ไกล
จากศูนย์กลางอำนาจรัฐและความเจริญทางวัตถุในเขตเมืองแม่ฮ่องสอนนั้น ด้วยเงื่อนไขหลายประการ
ประการแรก คือการที่ชุมชนมีทุนทางสังคมสูง ว่าจะเป็น เครือข่ายผู้สูงอายุ พระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน มี
โครงการวิจัยที่เน้นการมีส่วนร่วมในชุมชน มีประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่ยาวนาน มีศูนย์วัฒนธรรม อีกทั้งผู้บริหาร
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทใหญ่ ประการที่สอง โครงสร้าง
ประชากรและครอบครัว ค่อนข้างเป็นเอกภาพ คือ ส่วนมากเป็นชาวไทใหญ่ที่ตั้งรกรากมาแต่เดิม และอยู่เป็น
รูปแบบครอบครัวขยาย ทำให้สามารถสืบทอดประเพณีจากรุ่นสู่รุ่นได้อย่างต่อเนื่อง ต่างจากเขตเทศบาลเมือง
ที่มีผู้คนร่อยพ้อพันเผ่าอพยพเข้ามา มีพลวัตของการเคลื่อนย้ายประชากรทั้งเข้าและออกสูง นอกจากนี้ยังมี
ลักษณะความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างเยาวชนกับผู้สูงอายุที่เชื่อมโยงเอื้อต่อการเข้าถึงปัจจัยการผลิตเหลืออยู่

• การสร้าง/นิยามความหมายของเด็กเยาวชนไทใหญ่ในพิธีกันตอแต่ละพื้นที่

ด้วยเงื่อนไขความสัมพันธ์เชิงอำนาจแบบเมืองสมัยใหม่ ที่เชื่อมโยงคนเข้าด้วยกันบนวิถีการค้า การ
บริโภค วิถีชีวิตแบบแข่งขัน การศึกษาแบบเชิงความเป็นเลิศ ระบบการพัฒนาสังคมที่สร้างวิถีแบบตัวใครตัวมัน
มากขึ้น ได้ฉีกโลกของเยาวชน ออกไปจากโลกของผู้สูงอายุ แม้กระนั้นก็ยังมีการกันตอคนเฒ่าคนแก่หลงเหลือ

อยู่บ้าง จากการวิเคราะห์พบว่า ด้วยบริบทการพัฒนาที่หล่อหลอมความเป็นตัวตนของเยาวชนในเขตเมืองนั้นมีอิทธิพลทางความคิดต่อพวกเขาอย่างมาก เยาวชนในเขตเมืองจึงไปร่วมพิธีโดยความหมายของความกตัญญูและบุญกุศลเป็นสำคัญ และเป็นความรู้สึกแบบปัจเจกที่เกิดขึ้นในพื้นที่สังคมเมือง ดังจะเห็นได้ว่า พวกเขาถือว่าพิธีกันตอเป็นเรื่องส่วนบุคคล ใครทำคนนั้นก็ได้อะไร เวลาทำก็บ้านใครบ้านมัน เมื่อเทียบกับชุมชนบ้านปางหมูและสบบ่อง ด้วยเงื่อนไขความสัมพันธ์เชิงอำนาจแบบอุปถัมภ์ที่ความเป็นชุมชนการผลิตแบบเดิมยังดำรงอยู่ได้บนฐานความเป็นเครือญาติที่ผู้สูงอายุมีบทบาทสำคัญ การทำพิธีต่อผู้สูงอายุนั้น ลูกหลาน คนในวงศ์ตระกูลต้องมาช่วยกัน ส่งผลต่อมุมมองการให้ความหมายของเยาวชนต่อพิธีกันตอว่าไม่เพียงแต่เป็นการทำบุญตามคติพุทธที่ได้บุญแบบปัจเจก แต่ยังเป็นพิธีมงคล พิธีการทางสังคมในวงเครือญาติที่กว้างขวางเชื่อมโยงกับชุมชนรวมไปถึง มิติของความสนุกสนานอีกด้วย ดังที่พบจากเรื่องเล่าของพวกเขาว่า ไปกันตอแต่ละครั้ง จะทำพิธีก็ต้องมีการช่วยกันเตรียมงาน มีการได้พบปะทักทายเพื่อนฝูงระหว่างทาง ได้รับแจกขนมอาหารจากผู้สูงอายุ กลับคืนมา อิ่มทั้งใจอิ่มทั้งกาย

ในอีกด้านที่เป็นความหมายของเยาวชนที่มีต่อพิธีกันตอนี้ ที่เยาวชนในเขตเมืองเริ่มมองว่าบางครั้งการกันตอเป็นเรื่องที่สร้างความอึดอัด หรือไปกะเทาะปมด้อยให้กับเยาวชน ที่ต้องคอยตอบคำถามคนชราที่ถึงแม้จะไม่มีเจตนาทำร้ายจิตใจลูกหลานก็ตาม นั่นก็น่าจะเป็นเพราะ ด้วยความรู้สึกว่าเป็นเรื่องส่วนตัวซึ่งเป็นสำนึกแบบปัจเจกที่พัฒนาขึ้นกับเยาวชนในพื้นที่นี้ และด้วยช่องว่างระหว่างวัย ระหว่างสมาชิกในครอบครัว ต่างจากอีกสองชุมชน ที่เยาวชนยังสัมพันธ์ใกล้ชิดอยู่กับผู้สูงอายุในครัวเรือนเดียวกัน หรือละแวกเดียวกัน ซึ่งเยาวชนจะไม่เกิดความรู้สึกดังกล่าว แต่กลับได้ความอบอุ่นใจ การรู้สึกว่ามีตัวตน ได้รับการยอมรับจากผู้สูงอายุซึ่งเป็นคนสำคัญในชุมชน โดยเฉพาะในชุมชนสบบ่อง ที่เยาวชนให้คุณค่าประเพณีนี้ว่า เป็นโอกาสดีที่จะช่วยให้ผู้เฒ่าเตือนสติ และเอื้อต่อการรักษาภูมิปัญญาไทใหญ่ ที่อยู่ในตัวผู้สูงอายุให้ยังประโยชน์แก่ตัวเอง ครอบครัว ชุมชนต่อไป

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่เหมือนกันของการให้ความหมายของเยาวชนไทใหญ่ทั้งสามชุมชนก็คือ การพยายามปรับความหมายและขั้นตอนของการทำพิธีกันตอให้เข้ากับแนวทางวิถีชีวิต และความต้องการของตน คือ ยังมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างญาติอาวุโสเป็นสิ่งสำคัญ ที่ควรจะมีพิธีกันตอ โดยมีการปรับให้สอดคล้องกับความต้องการ ความจำเป็น ความสะดวกของตัวเยาวชนเอง ซึ่งในรายละเอียดต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ ดังได้กล่าวไว้ข้างต้น นอกจากนี้ ยังให้ความหมายของพิธีไปในเรื่องความยึดหยุ่น ทั้งในเรื่องเครื่องแต่งกายในการประกอบพิธีกันตอ ว่าไม่จำเป็นต้องเป็นชุดไทใหญ่ที่ร้อนและขับมอเตอร์ไซด์ลำบาก หากแต่ใช้ชุดที่สะดวกในการเดินทางและเรียบง่ายเป็นหลัก และยึดหยุ่นด้านสิ่งของที่นำไป หลักๆพื้นฐานอย่างเช่น ฐูป เทียน ดอกไม้

นั้นก็คงไว้ แต่สิ่งของจำพวกอาหารการกินก็ปรับแต่งไปตามความพร้อมของแต่ละครัวเรือน ทั้งควรคำนึงถึงความต้องการ ความจำเป็นของผู้สูงวัยมากขึ้น

เยาวชนทั้งสามพื้นที่ได้ให้ความหมายว่าพวกตนถือว่าได้ร่วมประเพณีนี้เป็นอย่างดี เหมาะสมตามสภาพบริบท ตามสภาพการณ์ที่เอื้ออำนวยแล้ว แม้จะมีการแทรกแซงทับซ้อนของงานรื่นเริงแบบไทยพื้นราบ แต่พวกเขาก็ยังพอที่จะจัดการได้ ไม่ถึงกับเป็นปัญหาหนกอะไร พวกเขาไม่รู้สีกกกดดันอะไรเพราะมองว่าพิธีกันตอ เป็นพิธีกรรมเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปได้ตามสภาพสังคมวัฒนธรรม

ภาพรวมของการสร้างความหมายของเยาวชนทั้งสามพื้นที่ เราพบชุดความหมายที่หลากหลาย ที่พัฒนาขึ้นตามแต่ละบริบทสังคมวัฒนธรรม โดยที่เยาวชนเหล่านั้น ได้นิยามคุณค่าของประเพณีกันตอผูกโยงกับความเชื่อ ความจำเป็น ในการดำรงชีวิตของตนเอง

- ความสัมพันธ์เชิงอำนาจและการสร้าง/ช่วงชิงความหมายของเยาวชนไทใหญ่

การที่เยาวชนทั้งสามพื้นที่ต่างก็ให้ความหมายการกันตอว่าเป็นการแสดงการเคารพผู้สูงอายุเหมือนกัน หากแต่ละพื้นที่มีความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างเยาวชนกับผู้สูงอายุไม่เหมือนกัน โดยในเขตเทศบาลเมืองนั้น ลักษณะสำคัญคือเป็นชุมชนที่เคลื่อนไปด้วยระบบการค้า การบริโภค การบริหารจัดการบนฐานความรู้สมัยใหม่ เป็นชุมชนรูปแบบใหม่ ในขณะที่ความเป็นชุมชนไทใหญ่ที่เชิดชูผู้สูงอายุในแบบเดิมได้เสื่อมสลายลงไปแล้ว คนเฒ่าคนแก่ไม่ได้มีบทบาททางเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม การเมืองการปกครอง อีกต่อไป ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างผู้สูงอายุกับเยาวชนมีเพียงความหมายของความเชื่อเรื่องความกตัญญูและการได้บุญกุศล ซึ่งไม่ได้เกี่ยวข้องโดยตรงกับการช่วยให้เยาวชนเข้าถึงอำนาจในการบริโภค อำนาจทางเศรษฐกิจ การเมือง หรือเครือข่ายทางสังคมที่กว้างขวางที่จำเป็นต่อการอยู่รอดในโลกโลกาภิวัตน์ ขณะเดียวกันบรรดาผู้นำในสังคมเมืองก็มองว่าไม่มีความจำเป็นอะไรมากมายที่จะต้องรื้อฟื้นความสัมพันธ์ระหว่างเยาวชนกับคนสูงอายุ เพราะไม่ได้สอดคล้องหรือเชื่อมโยงอะไรได้กับงานพัฒนาและฐานการเมือง

ในขณะที่ชุมชนปางหมู และชุมชนสบป่อง เป็นชุมชนที่ยังมีการเกาะเกี่ยวกับภาคการผลิตอยู่มากกว่า คนชรายังมีความสำคัญในฐานะผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำทางจิตวิญญาณและความรู้ในการจัดการในการบริหารจัดการชุมชนอยู่ (แม้จะลดลงเรื่อยๆ) รวมถึงการจัดการเรื่องราวของผู้คนในชีวิตประจำวัน เช่น การประกอบพิธีต่างๆเกี่ยวกับเกิด แก่ เจ็บ ตาย อาทิ วิธีการใช้สมุนไพร วิธีการดูแลสุขภาพพื้นบ้าน การจัดงานของชุมชนตลอดจนการจัดการข้อพิพาทในชุมชน โดยเฉพาะระดับครัวเรือน เช่น ผัวเมียทะเลาะกัน การไกล่

เกลี้ยข้อพิพาท การจัดการที่ดินมรดก ผู้เฒ่าผู้แก่ยังมีบทบาทอยู่ในฐานะที่ปรึกษา ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างผู้สูงอายุกับเยาวชนในสังคมที่ยังยึดโยงเรื่องเหล่านี้อยู่ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างผู้สูงอายุกับเยาวชนจึงไม่ได้มีเพียงความหมายของความเชื่อเรื่องความกตัญญูและการได้บุญกุศลแบบคติพุทธศาสนา หากในทางสังคมวัฒนธรรม ผู้สูงอายุในสองพื้นที่นี้มีบทบาทที่สามารถให้คุณให้โทษแก่เยาวชนได้ ขณะเดียวกันผู้นำสังคมในสองพื้นที่นี้ก็มองว่าเป็นหน้าที่ทางสังคมที่ต้องมอบหมายให้เด็กประกอบพิธีกรรมเพื่อผลิตซ้ำอุดมการณ์ความเชื่อชุดเดิมไว้ เพื่อค้ำยันความเป็นชุมชนที่เป็นโครงสร้างเดิม จึงต้องมีการกันตอหลวงขึ้นเพื่อตอกย้ำ/ผลิตซ้ำอุดมการณ์ความเชื่อดังกล่าวด้วย

เราจึงเห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างเยาวชนกับผู้สูงอายุ และคนกลุ่มต่างๆ ที่ปรับเปลี่ยนไปเป็นผลมาจากการพัฒนาเชิงโครงสร้าง ซึ่งความสัมพันธ์เชิงอำนาจนี้เองมากำหนดรูปแบบการสร้าง /นิยามความหมายของเด็กเยาวชนไทใหญ่ในแต่ละพื้นที่

อย่างไรก็ตาม การที่เยาวชนไทใหญ่ในพื้นที่ศึกษาที่พบ (ส่วนใหญ่) บอกว่าการกัณฑ์ที่ถูกรัฐแทรกแซงทั้งทางตรง โดยการนำเอาถ้อยคำและรูปแบบบางอย่างของพิธีไปใช้อย่างผิดความหมาย และทางอ้อม โดยการพัฒนาแบบรวมศูนย์อำนาจ การจัดงานรื่นเริงและสงกรานต์ขึ้นมาซ้อนทับกับช่วงประเพณีกัณฑ์ การที่เยาวชนมองว่า ปรากฏการณ์นี้ไม่เห็นมีปัญหาอะไร พิธีกัณฑ์เป็นสิ่งที่ปรับปรุงไปตามยุคสมัยได้นั้น ในงานวิจัยไม่ได้หมายความว่า ปรากฏการณ์นี้ไม่มีปัญหา แต่อาจจะเป็นอีกด้านที่เยาวชนถูกครอบงำโดยอำนาจรัฐผ่านระบบการศึกษา ระบบการบริโภค การสื่อสารสมัยใหม่ ให้ลืมเลือนประเพณีที่เป็นต้นทุนทางสังคมวัฒนธรรมท้องถิ่นแล้วหันไปพึ่งพิงการพัฒนาจากภายนอก โดยไปผูกโยงกับเงื่อนไขในการเข้าถึงงาน อาชีพ เงินรายได้ ที่เป็นทุนสมัยใหม่

การที่รัฐที่เข้ามาสร้างและช่วงชิงความหมายเรื่องกัณฑ์ออกไปโดยลดทอนลงให้เป็นเรื่องของพรรคน้ำดำหัวที่ใครๆ ก็ทำได้ และไม่จำเป็นต้องประณีตเท่าพิธีเดิม ทั้งยังสร้างเงื่อนไขทางสังคมวัฒนธรรมต่างๆ ให้เยาวชน ชุมชน ทำพิธีกัณฑ์ได้อย่างขึ้น อันเป็นหนึ่งในปฏิบัติการของรัฐที่จะเข้ามาควบคุมจัดการทรัพยากรรวมถึงวัฒนธรรมของชุมชนให้ขึ้นอยู่กับการกำหนดจากส่วนกลาง คือ ตัวแปรอีกด้านที่เข้ามากระทบต่อทั้งผู้สูงอายุ และเยาวชน

แม้ว่าจะมีเยาวชนอยู่บ้างในทั้งสามพื้นที่ที่ได้สัมภาษณ์ ที่พบว่าบางคนที่ไม่เห็นด้วยกับพิธี "กัณฑ์" และความหมายแปลกปลอมที่รัฐหยิบยื่นให้ แต่พวกเขาก็มีจำนวนและพลังไม่มากพอที่จะคัดง้าง คงทำได้เพียงการต่อต้านในระดับปัจเจก ในชีวิตประจำวัน คือ การไม่ไปร่วมงานที่รัฐจัดขึ้น การดิ้นนินทา

ส่วนการต่อต้านในหมู่คนเฒ่าคนแก่ โดยทั่วไปทั้งสามชุมชน คนเฒ่าก็ไปร่วมบ้างไม่ร่วมบ้าง คือ ถ้าบ้านใกล้กับที่จัดงานก็จะไป แต่ถ้าอยู่ไกล โดยสังขารที่เสื่อมโทรมก็ไปยาก ก็จะใช้วิธีการตอบโต้ในชีวิตประจำวัน

คือ การไม่ไปร่วมงานที่รัฐจัดขึ้น การตีดินนินทา เช่นกัน ล่าสุด เมื่อต้นเดือนเมษายน ๒๕๕๘ ประธานสภาวัฒนธรรมซึ่งเป็นผู้สูงอายุไทใหญ่คนหนึ่งที่เป็นแกนนำด้านวัฒนธรรมของจังหวัด ได้ชี้แจงออกทางรายการวิทยุกระจายเสียงองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อสมท.) แม่ฮ่องสอน รวมถึงเฟสบุ๊กส่วนตัวถึงความกังวลใจที่ประเพณีกันตอถูกแทรกแซงจากส่วนกลาง และยังได้อธิบายถึงจารีตประเพณีไทใหญ่โดยยกประกาศ "ลิกมหาซางจ่าง" จากคณะกรรมการในรัฐฉานที่คนไทใหญ่ทั่วโลก ถือเป็นหลักอ้างอิงในการกำหนดวันจัดพิธีกันตอและงานพิธีต่างๆในช่วงสงกรานต์ แต่ทั้งหมดนี้ก็ยังไม่วายกระดปไปถึงการรวมกลุ่มเป็นพลังต่อรองให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างจริงจัง

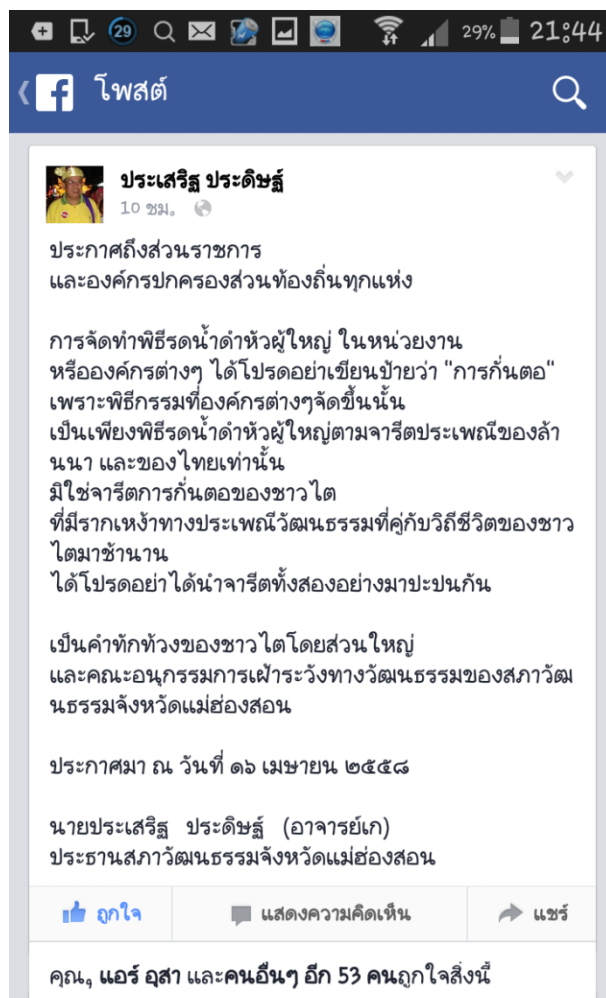

รูปถ่าย "ลิกมหาซางจ่าง" หรือ ประกาศแจ้งขั้นตอนการจัดงานประเพณีของชาวไทใหญ่ ที่ออกจากคณะกรรมการฝ่ายโหราศาสตร์ไทใหญ่ในรัฐฉาน ที่ใช้เป็นหลักในการอ้างอิงจัดประเพณีไทใหญ่ในแม่ฮ่องสอน

รูปอาจารย์ประเสริฐ ประดิษฐ์ (ขวา) ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน ผู้อาวุโสปราชญ์ชาวบ้าน
ถ่ายกับผู้วิจัย (ซ้าย) ในการจัดรายการวิทยุเผยแพร่ความเข้าใจเรื่องพิธีก้นต่อของชาวไทใหญ่

ที่สถานีวิทยุ อสมท.แม่ฮ่องสอน เมื่อ ๑๒ เม.ย. ๒๕๕๘

รูปการโพสต์ข้อความประกาศในเฟสบุ๊ก
ของประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัด
แม่ฮ่องสอนในการช่วงชิงความหมาย
การก้นต่อกับหน่วยงานภาครัฐ
เมื่อ ๑๖ เมษายน ๒๕๕๘

เขียนความคิดเห็น...

บทที่ ๕
สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในบทที่ผ่านมา ได้แสดง การตีความทางวัฒนธรรม หรือการสร้างความหมายของเยาวชนต่อประเพณีกัน
ต่อทั้งสามพื้นที่ ซึ่งเราพบชุดความหมายที่หลากหลาย ที่พัฒนาขึ้นตามแต่ละบริบทสังคมวัฒนธรรม พอสรุป
เป็นตารางโดยสังเขปได้ดังนี้

ชุมชน	บริบททางสังคม(หลัก)	ลักษณะความสัมพันธ์ (หลัก)	การตีความกันตอในมุมมองของ เยาวชน
เทศบาล เมือง	การกลายเป็นเมืองที่มีลักษณะ รวมศูนย์อำนาจทางการค้า การบริโภค ระบบสั่งการแบบ ราชการ เน้นพิธีกรรมแบบรัฐ ผสมกับการท่องเที่ยว และ ความเป็นไทย	เน้นความสัมพันธ์ผ่านวิถี การค้า การบริโภค และ ภาพลักษณ์ของความ ทันสมัย เยาวชนอยู่ ภายใต้ดินร่นที่ต้องพึ่งพา ตัวเอง ในขณะที่ โครงสร้างและระบบ ความสัมพันธ์ใน ครอบครัวเริ่มเหินห่าง	เป็นเรื่องการทำบุญ , สิทธิ เสรีภาพแบบปัจเจก
ป่างหมู	เป็นชุมชนเก่าแก่ของ แม่ฮ่องสอนที่ไทใหญ่อยู่ ร่วมกับกะเหรี่ยงมายาวนาน เป็นชุมชนที่รองรับการ ขยายตัวจากเทศบาลเมือง เริ่ม กลายเป็นเมืองแต่ก็ยังมีฐาน ประชากรไทใหญ่ที่มีอยู่เดิม และศิลปวัฒนธรรมไทใหญ่ที่ รักษาไว้อยู่มาก	ยังเน้นความสัมพันธ์ผ่าน วิถีการผลิต รักษา ภาพลักษณ์ของความเป็น ชุมชนแรกก่อนจะมาเป็น จังหวัดแม่ฮ่องสอน ความ เจริญจากเมืองแผ่ขยาย เข้ามา (เนื่องจากเป็น ชุมชนใกล้เมือง) เยาวชนถูกบีบคั้นจาก สภาพการแข่งขันด้าน การศึกษา การทำงาน ฯลฯ	-เป็นเรื่องการทำบุญทั้งแบบ ปัจเจกและครัวเรือน เครือญาติ -เป็นพื้นที่ทางสังคมที่ช่วยให้ เยาวชนได้รับคำปรึกษาจาก สถานะที่บีบคั้นและต้องปรับตัว -เป็นพื้นที่ทางสังคมที่กลุ่มชาติ พันธุ์ (ไทใหญ่, กะเหรี่ยง , คน ไทยพื้นราบ) ได้มาหลอมรวมกัน

สปปอง	เป็นชุมชนเล็กๆอยู่บนเส้นทาง ผ่านไปยังชุมชนเมือง มีพื้นที่ ทำกินน้อย เศรษฐกิจหลักมา จากการค้าและแรงงานรับจ้าง เป็นศูนย์กลางของอำเภอปาง มะผ้า มีการผสมผสานระหว่าง ชาติพันธุ์ มีการร่วมกันการ ประกอบพิธีกรรมแบบไทใหญ่ แต่ก็มีความขัดแย้งระหว่าง ชาติพันธุ์ในการจัดการ ทรัพยากรรวมทั้งเรื่องต่างๆ	มีความก้ำกึ่งกันระหว่าง ความสัมพันธ์ในวิถีการ ผลิต (การจัดการ ทรัพยากร) การค้า แรงงาน การบริโภค และ ภาพลักษณ์ของความ ทันสมัย ส่วนใหญ่อยู่กัน แบบครอบครัวขยายที่มี แนวโน้มย้ายออกไปเป็น แรงงานนอกชุมชนมาก ขึ้นๆ	-เป็นเรื่องการทำบุญทั้งแบบ ปัจเจกและครัวเรือน เครือญาติ -เป็นพื้นที่ทางสังคมที่ช่วยให้ เยาวชนได้รับคำปรึกษาจาก สถานะที่บีบคั้นและต้องปรับตัว รวมไปถึงการตกเตือนให้อาวต ในการอยู่ร่วมกันกับกลุ่มชาติ พันธุ์ต่างๆ -เป็นพื้นที่ทางสังคมที่กลุ่มชาติ พันธุ์ (ไทใหญ่, ตองสู, ลาหู่, ลีซู คนไทยพื้นราบ) ได้มาแสดง มิตรภาพต่อกัน -เป็นการดูแลผู้สูงอายุ ผู้มีความรู้ ถือเป็นรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นสมบัติร่วมของชุมชน
-------	---	--	--

หมายเหตุ : เหตุที่ต้องวงเล็บว่า "หลัก" นั้น เนื่องจากชุมชนเหล่านี้อยู่ในกระแส โลกาภิวัตน์ ที่กำลัง
ปรับเปลี่ยนตัวเองสู่ความชุมชนเป็นเมือง การกลายเป็นเมืองในฐานะเป็นปรากฏการณ์หนึ่งภายใต้โลกาภิวัตน์
จึงเป็นกระบวนการเชิงวิภาษวิธีที่ไม่น่าพาให้เกิดสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่แน่นอนตายตัว และไม่ได้ทำให้เกิดการ
เปลี่ยนแปลงต่างๆไปในทิศทางเดียวกัน แต่ในพื้นที่ศึกษาเหล่านี้ ก็มีลักษณะหลักๆที่พอจะระบุได้ จึงระบุคำว่า
"หลัก" ไว้

เราจะพบว่า เยาวชนไทใหญ่ได้นิยามความหมายของประเพณีกันต่อไว้ลักษณะต่างๆอย่างหลากหลาย
ตั้งแต่ การเป็นเรื่องบุญกุศลแบบปัจเจก การเป็นกลไกการควบคุมทางสังคมต่อเด็กเยาวชน ไปจนถึงการธำรง
รักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเป็นสมบัติร่วมของชุมชน การนิยามความหมายดังกล่าวสะท้อนถึงความสัมพันธ์เชิง
อำนาจที่เยาวชนแต่ละพื้นที่มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้สูงอายุ เครือญาติและชุมชน ภายใต้เงื่อนไขบริบทการ
พัฒนาชุมชนไปสู่การกลายเป็นเมืองและการสร้างความทันสมัยซึ่งมีผลกระทบต่อผู้คนในท้องถิ่นทั้งสามชุมชน
โดยเฉพาะต่อเยาวชนอย่างมีนัยยะสำคัญ

เยาวชนเหล่านั้น ได้นิยามคุณค่าของประเพณีกันต่อผูกโยงกับความเชื่อ ความจำเป็น ในการดำรงชีวิตของตนเอง ซึ่งก็คือความสัมพันธ์ระหว่างตัวเยาวชนกับคนกลุ่มอื่นๆ สัมพันธ์กับระบบ โครงสร้างสังคมที่แวดล้อมตัวพวกเขา นั่นก็คือความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

หากวิเคราะห์เจาะลึกไปอีก จากงานวิจัยนี้จะพบว่า การกั่นตอ ด้านหนึ่งก็เป็นพิธีกรรมที่มีอุดมการณ์ครอบงำ เพราะมีอุดมการณ์ที่ว่า คนเฒ่าคนแก่เป็นผู้ที่มีบุญคุณต่ออนุชน อนุชนที่ดีจึงต้องไปแสดงความเคารพและขอขมา ทั้งๆที่ในความเป็นจริง คนเฒ่าคนแก่จำนวนไม่น้อยก็ไม่ได้ช่วยเหลืออะไรแก่เด็ก เยาวชน โดยเฉพาะคนที่ไม่ใช่ลูกหลานโดยตรง หรือผู้สูงอายุบางคนสมัยหนุ่มสาวก็อาจจะสร้างปัญหามากมายไว้ให้ อนุชนต้องเป็นภาระด้วยซ้ำ แต่ขณะเดียวกัน อุดมการณ์ครอบงำอย่างกั่นตอ ก็เปิดพื้นที่ให้คนกลุ่มต่างๆ อย่างที่พบในกลุ่มเยาวชน ออกมาช่วงชิงความหมายเรื่องสิทธิและเสรีภาพเพื่อปรับความสัมพันธ์เชิงอำนาจได้เช่นกัน ดังเช่น การที่เยาวชนบางพื้นที่มองว่าเป็นสิทธิส่วนบุคคล บางคนมองว่าเป็นสิทธิชุมชน คนที่ยังยึดถือปฏิบัติกันตอก็มี และก็มีเยาวชนอีกมากมายที่ไม่อยากร่วมพิธีนี้ ซึ่งเป็นลักษณะของการต่อต้านขัดขืนในชีวิตประจำวัน

ในขณะเดียวกัน การกั่นตอ ก็เป็นพิธีกรรมที่มี การสะท้อนการช่วงชิงความหมายหรืออุดมการณ์อีกเรื่อง คือ ระหว่างความหมายการกั่นตอตามแบบจารีตเดิมของชาวไทใหญ่ กับความหมายดัดแปลงที่รัฐไทยสร้างขึ้นในลักษณะผสมผสานเอางานรดน้ำดำหัวขอพรไปกดทับพิธีกั่นตอเอาไว้ เพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับรัฐส่วนกลางในการปกครองคนไทใหญ่ในพื้นที่ ซึ่งในแง่หนึ่ง จะเห็นว่าอุดมการณ์ครอบงำอย่างกั่นตอนี้ก็ได้ เปิดพื้นที่ให้คนกลุ่มต่างๆ อย่างที่พบในกลุ่มผู้สูงอายุ ผู้นำทางวัฒนธรรมไทใหญ่ ออกมาช่วงชิงความหมายเรื่องสิทธิชุมชนชาติพันธุ์เพื่อปรับความสัมพันธ์เชิงอำนาจได้เช่นกัน ผ่านการดื้อแพ่ง ไม่เข้าร่วมงานที่รัฐจัดขึ้น รวมไปถึงการดิ้นรนหนีทา ซึ่งเป็นลักษณะของการต่อต้านขัดขืนในชีวิตประจำวันเช่นกันกับกลุ่มเยาวชน หากแต่ผู้สูงอายุบางคน เช่น ประธานสภาวัฒนธรรมซึ่งเป็นนักจัดรายการวิทยุที่มีพื้นที่ทางสังคมมากกว่า จึง ออกมาสื่อสารสาธารณะพยายามให้เกิดเป็นกระแสการตอบโต้ในวงกว้างมากขึ้น

อุดมการณ์"กั่นตอ" จึงไม่ได้มีแต่ด้านใดด้านหนึ่งอย่างสุดขั้ว หากแต่มีทั้งด้านครอบงำและต่อสู้ขัดขืนอยู่ในตัว และตัวอุดมการณ์เองก็เป็นผลมาจากการต่อสู้ช่วงชิงความหมายนั้นด้วย ซึ่งสอดคล้องกับที่ มิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) (๑๙๒๖ – ๑๙๘๔) นักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศส ระบุว่าความสัมพันธ์เชิงอำนาจได้สอดแทรกอยู่ในทุกระดับของการดำรงอยู่ทางสังคม ในทุกพื้นที่ที่มีชีวิตทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ส่วนตัวหรือพื้นที่สาธารณะ และอำนาจนั้นเกิดขึ้นได้ในทุกที่ แม้แต่ในที่ที่ไร้อำนาจที่สุด เพราะอำนาจนั้นมีทั้งด้านที่

ครอบงำและด้านที่สร้างสรรค์ และแนวคิดของอันโตนิโอ กรัมสกี (Antonio Gramsci) ที่มองว่าอำนาจที่ไปครอบงำนี้ แม้จะมากสักเพียงใด ก็ไม่สามารถครอบงำได้เบ็ดเสร็จ

อีกประเด็นที่พบในงานวิจัยครั้งนี้คือการสร้างและปรับใช้อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ดังที่พบว่า เยาวชนรวมถึงชาวบ้านไทใหญ่เองก็ไม่ได้แค่แข่งอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เอาไว้ หากแต่ใช้เพื่อตอบสนองความสัมพันธ์เชิงอำนาจในด้านต่างๆ การไปกันต่อจะแต่งชุดไทใหญ่หรือไม่ก็ได้ คนกะเหรี่ยง คนไทยพื้นราบ คนปะโอ(ตองสู) ต่างก็เข้าร่วมประเพณีกันต่อนี้ ได้ในทุกระดับ ไม่ได้มีข้อห้าม รวมถึงถ้าเวลาว่างไม่ตรงกับช่วงเทศกาล ก็ผิดผ่อนไปทำพิธีหลังจากนั้นก็ได้อีก หรือหากเยาวชนไม่พร้อมจะไปร่วมพิธี ก็ไม่ไป หรือพ่อแม่อาจจะมอบคนอื่นไปแทนก็ได้

ในสังคมเมืองและระบบการศึกษาที่เยาวชนเกี่ยวข้อง ความเป็นไทใหญ่กลายเป็นสิ่งที่ไม่มีความหมาย แต่ความเป็นไทใหญ่ของเยาวชนจะปรากฏตัวในพิธีกรรมไทใหญ่ อย่างกันตอที่พวกเขาไปร่วม และในบางครั้ง คนชราเองก็ยินดี เห็นดีเห็นงามด้วยที่จะให้ลูกหลานนำเอาการรดน้ำดำหัวและอุปกรณ์ต่างๆ เช่น น้ำอบไทย ขมิ้นส้มป่อย อย่างคนในเมือง เข้ามาประกอบ ซึ่งสะท้อนว่า ความเป็นชาติพันธุ์มีลักษณะเป็นสถานภาพทางสังคมแบบหนึ่ง ซึ่งไม่ได้คงที่ แต่หากเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขต่างๆ ทางโครงสร้างและความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลาของประวัติศาสตร์

รูปการกันตอผู้สูงอายุที่บ้านสบป่อง เมษายน ๒๕๕๘

นอกจากนี้ ข้อมูลจากงานวิจัยที่พบว่า การที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนในภาพใหญ่ เป็นเมืองที่ตกอยู่ในบริบท การพัฒนาไปสู่ความทันสมัย ในกระแสโลกาภิวัตน์ แต่ในระดับชุมชน กลับมีลักษณะบริบทย่อยๆ ที่ต่างกัน ออกไป ไม่ว่าจะเป็นชุมชนเทศบาลที่มีลักษณะเด่นด้านการกลายเป็นเมืองที่มีลักษณะ รวมศูนย์อำนาจ และ แยกแยกออกเป็นปัจเจกสูง ชุมชนปางหมูที่มีลักษณะกระบวนการจัดการตนเองระดับท้องถิ่นโดยใช้ฐาน วัฒนธรรมไทใหญ่ และชุมชนสบป่องที่มีลักษณะหลอมรวมผสมผสาน ยังได้สะท้อนถึงปฏิบัติการของ โลกาภิวัตน์ ดังที่แอนโทนี กิดเดนส์ (Anthony Giddens) มองว่า โลกาภิวัตน์เป็นกระบวนการเชิงวิภาษวิธีที่ ซับซ้อน ที่ไม่นำพาให้เกิดสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่แน่นอนตายตัว และไม่ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ไปในทิศทาง เดียวกัน โลกาภิวัตน์จึงเป็นกระบวนการที่ซับซ้อน จะวิเคราะห์แต่ภาพรวมระดับใหญ่ตามแนวคิดกระแสหลัก อย่างทฤษฎีแผนแม่บททั้งหลาย เช่น ทฤษฎีโครงสร้าง -หน้าที่นิยม (Structural-Functionalism Theory) ทฤษฎีความขัดแย้ง (Conflict Theory) อย่างเดิมต่อไปไม่ได้ หากจำต้องวิเคราะห์พิจารณาในระดับภูมิภาค ระดับท้องถิ่น ระดับจุลภาคประกอบ ซึ่งการให้ความสำคัญกับมุมมอง การสร้างความหมายของผู้คน โดยเฉพาะกลุ่มคนชายขอบ คนที่สังคมใหญ่มักจะมองข้าม จะช่วยให้สังคมไทยเข้าใจกระบวนการเปลี่ยนแปลง ทางสังคมวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในกระแสโลกาภิวัตน์ได้ชัดเจนขึ้น

โดยสรุป จากการศึกษาวิจัย พบว่าในบริบทการพัฒนา "พิธีกันตอ" หรือพิธีแสดงความเคารพ และขอขมาผู้เฒ่า ผู้แก่ตามประเพณีของชาวไทใหญ่ คือพื้นที่ทางวัฒนธรรม หมายถึงปริณทลสาธณะที่มีลักษณะเชิงซ้อน และเชื่อมโยงคือซ้อนกันทั้งในเชิงกายภาพ ความสัมพันธ์ทางสังคมและความคิดซึ่งกลุ่มชนต่างๆ ทั้งเด็ก เยาวชน ผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุ เครือญาติ ผู้นำชุมชน ไม่เฉพาะกลุ่มไทใหญ่ แต่รวมถึงกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ มารวมตัว และสร้างความสัมพันธ์ร่วมกัน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้สื่อสารหรือต่อสู้ต่อรองและช่วงชิงกันทางวัฒนธรรม เป็น พื้นที่ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการเข้าถึงทรัพยากร และสิทธิอำนาจอื่นๆ ระหว่างชนกลุ่มต่างๆ ทั้งในกลุ่มไท ใหญ่ กลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ที่มาสัมพันธ์กัน โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่กับคนไทยพื้นราบรวมทั้งระหว่าง เยาวชนกับผู้สูงวัยชาวไทใหญ่ด้วยกันเอง ความสัมพันธ์ดังกล่าวมีหลายลักษณะไม่ว่าจะเป็นขัดแย้ง ประนีประนอม คล้อยตาม หลอมรวม พิธีกรรมนี้เป็นพื้นที่ทางสังคมที่ไม่อาจจะดำรงอยู่ได้อย่างคงที่ตายตัวแต่ มักจะเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขและบริบทของสังคมเศรษฐกิจและการเมืองที่ปรับเปลี่ยนไปตาม ยุคสมัย เพื่อให้คนไทใหญ่สามารถที่จะดำรงตนให้สามารถอยู่ในสังคม ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงไม่ว่าจะเป็น ทางเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง สังคมวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ได้อย่างมีคุณค่า มีศักดิ์ศรี ได้รับการยอมรับ จากสังคมที่แวดล้อมพวกเขาอยู่ ดังที่ผู้วิจัย พยายามถอดรหัสมุมมองการตีความหรือการสร้าง ความหมายของ กลุ่มเยาวชนไทใหญ่ทั้งสามชุมชนออกมาในงานวิจัยชิ้นนี้

ข้อเสนอแนะ

● ข้อเสนอแนะในการวิจัย

งานวิจัยเลือกพื้นที่ศึกษาสามชุมชน ที่มีระยะห่างกันพอสมควร และเป็นงานศึกษาแนวมนุษยวิทยา หากต้องทำภายใต้เวลาจำกัดเพียงหนึ่งปี ทำให้ไม่สามารถเจาะลึกลงไปในแต่ละชุมชน รวมถึงชีวิตของเยาวชน ที่อาจจะเลือกเป็นกรณีศึกษาหมู่บ้านละสาม-สี่คน หากมีการศึกษาต่อ น่าจะเป็นการลงลึกเพื่อเก็บรายละเอียด ในชุมชน และวิเคราะห์ชีวิตของเยาวชนเป็นกรณีศึกษา

นอกจากนี้ ควรเพิ่มการวิเคราะห์ในบทบาทความเป็นหญิงชาย ที่มีผลต่อการนิยามความหมายและ ปฏิสัมพันธ์ในพิธีที่เหมือน/ต่างกัน

ในขณะเดียวกัน ขณะที่เยาวชนมีพลวัตในการเคลื่อนย้าย ผู้สูงอายุเองก็ไม่ได้อยู่นิ่งกับที่เสมอไป ในฐานะที่ผู้สูงอายุเป็นตัวแปรสำคัญหนึ่งในการจัดประเพณีนี้ จึงน่าสนใจที่จะวิเคราะห์ผู้สูงอายุ เพื่อสร้างความ เข้าใจต่อการเปลี่ยนแปลงประเพณีเช่นกัน

ทั้งนี้ งานวิจัยอาจจะได้เพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับการวิพากษ์การวิจัยกระแสหลัก ที่ติดกับดักความคิดจาก ทฤษฎีต่างๆ โดยเฉพาะ ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม , ทฤษฎีความขัดแย้ง เพื่อให้เกิดพลังในการเปลี่ยนแปลง ทิศทางการวิจัยในสังคมไทยอีกด้วย

● ข้อเสนอแนะในการพัฒนาสังคม

ในด้านการพัฒนาสังคมส่วนใหญ่ หากจะเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมประเพณี มักจะมุ่งเน้นประเพณีระดับ ชุมชน โดยสร้างให้มีความใหญ่โตขึ้น มีลูกเล่นสิ่งเสริมเติมแต่งเข้ามา หรือไม่ก็สืบค้นหา "ความจริง" ที่เป็น มาตรฐานหนึ่งเดียว การพัฒนาแนวนี้มีอยู่มาก และก่อกำเนิดตามมามาก การพัฒนาสังคม มักจะมอง วัฒนธรรมแบบหยุดนิ่ง และมีโจทย์ในใจอยู่แล้วว่าจะต้องกำหนดให้เป็นอย่างไร แทนที่จะมุ่งสร้างความเข้าใจ กับปรากฏการณ์ให้ลึกซึ้งเพียงพอเสียก่อน จึงควรมีการส่งเสริมให้เกิดการจัดการความรู้จากงานวิจัยสู่การ พัฒนาสังคมให้มากเพื่อลดจุดอ่อนและผลกระทบอันเกิดจากความไม่รู้ หรือรู้ไม่พอ ของฝ่ายงานพัฒนา นอกจากนี้ ควรให้ความสำคัญกับประเพณีที่ใกล้ตัว ประเพณีในระดับครอบครัว ในหมู่เครือญาติ อย่างเช่น ประเพณีกันตอผู้สูงอายุนี้เพิ่มขึ้น เนื่องจากมักมีความสำคัญต่อการสร้าง /ผลิตซ้ำอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ และ เป็นประเพณีที่ผู้คน รวมถึงคนชายขอบยังมีอำนาจในการจัดการตนเองค่อนข้างสูง เมื่อเทียบกับประเพณีระดับ ชุมชน การหนุนเสริมประเพณีเล็กๆเหล่านี้ให้เป็นพื้นที่ทางสังคมที่ร่วมกันอภิปรายแลกเปลี่ยน ถกเถียงเพื่อ

สร้างการจัดการร่วมที่เป็นธรรม น่าจะมีผลในเชิงเสริมพลัง (empowerment) แก่คนชายขอบ ได้มากมาย
มหาศาลเมื่อเทียบกับงานเทศกาลประเพณีใหญ่โตที่แข่งขันกันอยู่ดาษดื่น